

**ORGANISATORISEN JA AMMATIEETTISEN TILIVELVOLLISUUDEN
SANOITUKSET SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN KIRJOITUKSISSA**

SUVI LAHTI

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteen yksikkö

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2018

TAMPEREEN YLIOPISTO
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

LAHTI, SUVI: Organisatorisen ja ammattieettisen tilivelvollisuuden sanoitukset sosiaalityöntekijöiden kirjoituksissa. Sisällönanalyttinen tutkimus lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden organisatoriselle ja ammattieettiselle tilivelvollisuudelle antamista sanoituksista.

Pro gradu –tutkielma, 86 sivua + 1 liites.

Sosiaalityö

Ohjaaja: Suvi Raitakari

Huhtikuu 2018

Tutkielman aiheena on sosiaalityöntekijöiden ammattieettinen ja organisatorinen tilivelvollisuus. Tarkemmin sanottuna olen kiinnostunut siitä, miten lastensuojelun sosiaalityöntekijät sanoittavat niin organisatorista kuin ammattieettistä tilivelvollisuuttaan. Tutkielmani on laadullinen tutkimus, jonka aineistona ovat seitsemän kirjoituspyyntöni vastanneen lastensuojelun sosiaalityöntekijän kirjoitukset Pohjois-Savon, Keski-Suomen, Kanta-Hämeen ja Pirkanmaan alueilta. Kaikki tutkielmaani osallistuneista sosiaalityöntekijöistä olivat vähintään viisi vuotta lastensuojelun sosiaalityössä työskennelleitä, ammattipätevyyden hankkineita sosiaalityöntekijöitä. Aineiston olen analysoinut käyttäen teoriasidonnaista sisällönanalyysiä.

Tutkielmani päämäärä on tehdä näkyväksi ja tuottaa tietoa sosiaalityöntekijöihin kohdistuvista, hyvin erilaisiin arvolähtökohtiin perustuvista tilivelvollisuuden vaateista sosiaalityöntekijöiden itsensä sanoittamina, sekä siitä, miten eri tilivelvollisuuksien vaateet käytännön lastensuojelun sosiaalityön arjessa merkityksellistyvät. Tutkielmani tutkimuskysymys on, ”*Miten organisatorinen ja ammattieettinen tilivelvollisuus sanoitetaan sosiaalityöntekijöiden teksteissä?*”

Tutkielmani tulokset osoittavat, että uusi julkinen niukkuus linkittyy olennaisena osana sekä organisatorisen tilivelvollisuuden että ammattieettisen tilivelvollisuuden sanoituksiin. Organisatorista tilivelvollisuutta sosiaalityöntekijät sanoittivat muun muassa lapsen tarvenäkökulman korostumisella, sekä mahdollisuutena työn kontrollointiin ulkoapäin. Ammattieettistä tilivelvollisuutta sosiaalityöntekijät sanoittivat kaventuneiden toimintamahdollisuuksien vuoksi heikentyneenä autonomiana, uuden julkisen niukkuuden vaikutuksina virkavastuuseen, sekä sosiaalityöntekijän velvollisuuteen lapsen edun puolestapuhujana.

Avainsanat: sanoittaminen, uusi julkinen niukkuus, tilivelvollisuus, ammattietiikka, ammattieettinen tilivelvollisuus, organisatorinen tilivelvollisuus.

UNIVERSITY OF TAMPERE

School of Social Sciences and Humanities

LAHTI, SUVI: Giving meanings to organizational and professional ethics accountability in social workers articles. Theory directive analysis on the meanings that child protection social workers give to organizational and professional ethics accountability.

Master's Thesis, 86 pages, 1 appendix page

Social Work

Supervisor: Suvi Raitakari

May 2018

The study focuses on the accountability of social workers both in a professional ethics and organizational point of view. To be more precise I am interested in how child service social workers describe their accountability in two different aspects: professional ethics and organizational. This study is a qualitative research and the research data comprehends seven articles from social workers who answered my article request. The research data is gathered from Northern Savo, Central Finland, Kanta-Häme and Pirkanmaa areas. All the social workers who participated have at least five years' experience in child protective services and are qualified as social workers. The results of this study have been analyzed by a theory directive analysis.

The aim of this study is to gather information and visualize all the varying demands to social workers from different value aspects and especially how the social workers themselves would describe those. Also as a result of the above I would like to describe how these demands affect the actual child services every day work itself. The background question of my study is "*How do social workers describe the organizational and professional ethics accountabilities?*"

The results of my study show that the austerity of public funds is a key link to both of the study aspects: professional ethics and organizational. On organizational accountability aspect the social workers highlighted the as the need perspective of the child and also as a possibility to control the work from outside. Professional ethics accountability aspect was described as limited autonomy due to limited operational possibilities and also by the austerity of public funds (New Public Austerity) reflecting towards boundaries that are stretching now towards organizations and also the obligation of the social worker to be the spokesperson for the child's rights.

Keywords: meanings, New Public Austerity, accountability, professional ethics, professional ethics accountability, organizational accountability

Sisällys

1	JOHDANTO.....	1
2	NIUKKUUDEN AIKA MUOKKAA SOSIAALITYÖN YHTEISKUNNALLISTA KONTEKSTIA	4
	2.1 Lama-ajattelu ja niukkuuden aika.....	5
	2.2 Uusi julkinen niukkuus lastensuojelun näkökulmasta	7
	2.3 New Public Management ja markkinoistuminen muuttivat sosiaalityön tekemisen reunaehdoja.....	12
	2.4 Niukkuus vaikuttaa sosiaalityön harkintavaltaan	17
3	ORGANISATORINEN JA AMMATTIEETTINEN TILIVELVOLLISUUS.....	21
	3.1 Tilivelvollisuus peruskäsitteenä	21
	3.2 Organisatorinen tilivelvollisuus ja sosiaalityö.....	22
	3.3 Ammattieettinen tilivelvollisuus ja ammattietiikka	24
4	TUTKIELMAN TOTEUTUS	27
	4.1 Tutkimustehtävä ja -kysymys.....	27
	4.2 Sanoitusten tutkimista sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksestä	28
	4.3 Kirjoituspyynnöstä aineistoksi	30
	4.4. Sisällönanalyysi ja sen soveltaminen aineiston analyysissa.....	35
5	ORGANISATORINEN TILIVELVOLLISUUS SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN SANOITTAMANA	39
	5.1 Julkinen niukkuus kasvattaa organisatorista tilivelvollisuutta	39
	5.2 Organisatorinen tilivelvollisuus korostaa tarvenäkökulmaa	47
	5.3 Organisatorinen tilivelvollisuus luo mahdollisuuden kontrolloida työtä ulkopuolelta.....	50
6	AMMATTIEETTINEN TILIVELVOLLISUUS SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN SANOITTAMANA	55
	6.1 Kaventuneet toimintamahdollisuudet heikentävät ammatillista autonomiaa	55
	6.2 Uusi julkinen niukkuus venyttää virkavastuun rajoja	59
	6.3 Sosiaalityöntekijä lapsen edun puolustajana	61
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	65
	LÄHTEET	75
	Liite 1.....	87

1 JOHDANTO

Kiinnostukseni sosiaalityöntekijöihin kohdistuvaan organisatoriseen ja ammattieettiseen tilivelvollisyyteen on virinnyt käytännön työkokemuksen kautta. Ammattieettisellä tilivelvollisuudella tutkielmassani tarkoitan sosiaalityöntekijän velvollisuutta noudattaa ammattikunnan asettamia normeja ja periaatteita; sekä toimia näiden ja yhteiskunnallisen lainsäädännön mukaisesti. Organisatoriseksi tilivelvollisuudeksi taas ymmärrän sosiaalityöntekijöihin ja sosiaalityöhön oman organisaation taholta kohdistuvan (budjetti)kontrollin, valvonnan, arvioinnit, sekä työn tehokkuuteen ja taloudellisuuteen liittyvät vaateet. (Mänttari-van der Kuip 2013, 5; 2015a, 23.). Ammattieettisen tilivelvollisuuden näkökulma korostaa sosiaalityön inhimillisiä arvoja ja etiikkaa (esimerkiksi Talentia 2017), toinen, organisatorisen tilivelvollisuuden näkökulma puolestaan taloudellisten arvojen ensisijaisuutta (Mänttari-van der Kuip 2013, 5; 2015a, 23). Tutkielmani fokus on lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden organisatorista ja ammattieettistä tilivelvollisuutta kuvaavissa sanoituksissa. Toisin sanoen, millaisia merkityksiä sosiaalityöntekijät kirjoituksissaan antavat organisatoriselle ja ammattieettiselle tilivelvollisuudelle. Tähän olen selvittänyt vastausta tutkimuskysymykseni avulla: ”*Miten organisatorinen ja ammattieettinen tilivelvollisuus sanoitetaan sosiaalityöntekijöiden teksteissä?*”

Tutkielmani aihepiiri on ajankohtainen ja sen merkitys korostuu tilanteessa, jossa valtio ja kunnat kiristävät alati resursseja. Samaan aikaan lastensuojelulaki säätelee ja toisaalta asettaa sosiaalityöntekijät velvollisiksi toimia lapsen ja perheen parhaaksi. Tutkielmani aiheesta tekee mielenkiintoisen ja ajankohtaisen taloudellisten arvojen ensisijaisuutta korostavan organisatorisen tilivelvollisuuden ja ammattieettisen tilivelvollisuuden sosiaalityöntekijöihin kohdistamat hyvin erilaiset vaateet. Sosiaalityön, etenkin lastensuojelun osalta tulisi perustua yksilölliseen harkintaan ja asiakaslähtöisyyteen, jossa lapsen etu on aina ensisijainen organisaation, tai minkä tahansa muun tahon etuun nähden, ja jossa jokainen lapsi on erityistä tukea tarvitseva niin kauan, kunnes toisin osoitetaan (SHL 8, 9, 13§, LSL 1-4, 11§.). Siinä missä sosiaalityön arvot korostavat yksilöllisyyttä ja ainutkertaisuutta, markkinoistumisen periaatteet, johon organisatorinen tilivelvollisuuskin kuuluu, korostavat tuloksellisuutta, läpinäkyvyyttä, tulosten vertailtavuutta ja tasapäisyyttä (Juhila 2006, 65-76). Markkinatalouden ja sosiaalityön arvojen välinen ristiriita onkin mielenkiintoinen ja ajatuksia herättävä. Miten sosiaalityöntekijän on mahdollista tehdä eettisesti kestävä, ammatillista sosiaalityötä ympäristössä, jossa talous määrittää työn tekemiselle, ja osaksi myös sisällölle tiukat reunaehdot?

Olen työskennellyt aikuissosiaalityössä vuodesta 2011 lähtien ja lapsi- ja perhesosiaalityössä vuodesta 2017 lähtien. Seitsemän vuoden aikana, jotka olen alalla työskennellyt, minulle on tullut selväksi, miten taloudelliset arvot korostuvat myös sosiaalityössä. Sosiaalityöhön on aina kuulunut perinteisenä pidetty selontekovelvollisuus (katso esimerkiksi Juhila 2009), jonka osaksi myös organisatorinen tilivelvollisuus voidaan laskea. Kuitenkin viimeisten vuosien aikana ja etenkin lastensuojelun kentällä olen tullut huomanneeksi organisatorisen tilivelvollisuuden korostuneen aseman.

Kun vertaan sosiaalityöntekijän rooliani aikuissosiaalityön ja lastensuojelun välillä, aikuissosiaalityön kentällä organisatorinen tilivelvollisuus on jollain tavalla helpompaa hyväksyä, koska kyse on aikuisista, jotka lopulta ovat itse vastuussa itsestään. Vaikkakin usein koin, että asiakkaat joudutaan jättämään kohtuuttomalta tuntuvaan tilanteeseen, koska lupaa vaikkapa ehkäisevän toimeentulotuen myöntämiselle ei esimieheltä saanut. Lastensuojelun sosiaalityössä organisatorinen tilivelvollisuus siinä muodossa, että sosiaalityöntekijä ei voi jotakin etuutta tai palvelua myöntää, koska kunnan talous on kireällä, tuntuu sen sijaan perin kohtuuttomalta, sillä kyse on lopulta lasten ja nuorten tulevaisuudesta.

Lastensuojelun kentällä olen siinä onnekaassa asemassa, että nykyisessä työpaikassani sosiaalityöntekijöiden ammatillista autonomiaa arvostetaan ja sosiaalityöntekijöiden ammatillisiin arvioihin tarpeellisista ja välttämättömistä palveluista luotetaan. Kaikkialla ei kuitenkaan ole näin ja tämä asettaa sosiaalityöntekijät, sekä asiakkaat kohtuuttomaan asemaan. En kuitenkaan tutkielmassani tarkastele asiakkaiden asemaa palvelujärjestelmässä, vaan julkisen sektorin sosiaalityöntekijöiden roolia lapsen asioista vastaavina työntekijöinä, joilla on henkilökohtainen virkavastuu päätöksistään. He ovat tilivelvollisia ammatteisesta toiminnastaan niin asiakkaille, organisaatiolle, yhteiskunnalle, kuin professionille. Koska sosiaalityöntekijöille on annettu professioon sisältyvä ammatillinen autonomia ja harkintavalta, heidän tulisi voida myös käyttää sitä. Ammatillinen autonomia ja harkintavalta kuuluvat olennaisena osana työn ammattieettisyyteen.

Samaan aikaan, kun sosiaalityöntekijöiden tulisi voida tehdä ammattieettisesti kestävä työtä, sosiaalityöntekijöihin kohdistetaan yhä enemmän organisatorista tilivelvollisuutta. Taloudellisten arvojen korostuminen ja työn kontrollointi ovat vahvasti linkitettävissä 90-luvun lamasta liikkeelle lähteneeseen julkisen sektorin uudistamiseen, jonka tarkoituksena oli omaksua yksityisen sektorin markkinavetoiset opit, kuten New Public Management julkiselle sektorille. Lamaa seurasi lama-ajattelu ja uuden julkisen niukkuuden aika (New Public Austerity) (esimerkiksi Banks 2011,13; Mänttari-van der Kuip 2015a),

jonka myötä niukkuuden politiikka jäi pysyväksi, uudeksi normaaliksi. Kyse ei ole tällöin enää tilapäisestä niukkuudesta, vaan uudella julkisella niukkuudella tarkoitetaan säästöpainneiden pysyvyyttä ja siten muodostuvan arjen käytännöiksi. Kyse on siis poliittis-ideologisesta käänteestä, joka muodostaa sosiaalityön kentälle (ja koko julkiselle sektorille) velvollisuuden todentaa tehokkuuttaan, tuloksellisuuttaan ja taloudellisuuttaan (Eräsaari 2011b).

Lastensuojelulla on uuden niukkuuden aikana haastava rooli: Samaan aikaan, kun se korjaa puutteellisten peruspalveluiden aukkoja korjaavin tukitoimin, lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin kohdistetaan yhä enemmän ja yhä tiukemmin organisatorista tilivelvollisuutta, jolla pyritään kontrolloimaan ja hillitsemään lastensuojelun kustannuksia. Lastensuojelusta on muodostunut nähdäkseni eräänlainen kaatoiluokka, viimesijainen taho, joka hoitaa paljon myös sellaisia ongelmia, jotka eivät lastensuojelulle kuulu (Kananaja, Lavikainen & Oranen 2013, 13-14.). Toisaalta, lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden on vaikeaa kieltäytyä, sillä viime kädessä, heillä on henkilökohtainen virkavastuu lapsen asioista.

Tutkielmani paikantuu julkisen sektorin uuden julkisen niukkuuden, organisatorisen tilivelvollisuuden ja sosiaalityön ammattieettisen tilivelvollisuuden ilmentymiin julkisen sektorin lastensuojelun sosiaalityössä. Kiinnostus aihetta kohtaan on virinnyt myös kotimaisen tutkimuksen alueella (esimerkiksi Eräsaari 2006, 2011, 2014; Juhila 2009; Mänttari-van der Kuip 2013; 2015a ja b; Lapinleimu 2015). Ruotsissa Staffan Höjer ja Torbjörn Forkby (2011) ovat tutkineet New Public Managementin vaikutuksia julkisen sektorin lastensuojelutyöhön. Englannissa aihetta on paljon tutkinut esimerkiksi Eileen Munro (2004, 2010 a ja b, 2011).

Tutkielmani teoriaosuus koostuu luvuista kaksi ja kolme. Luku kaksi käsittelee yhteiskunnallisen ja poliittisen ilmapiirin muutosta hyvinvointivaltion solidaarisesta eetoksesta kohti markkinoistunutta sosiaalipolitiikkaa, jossa korostetaan yksilönvastuuta, sekä markkinavetoisia arvoja ja toimintamalleja. Käyn lyhyesti läpi 90-luvun laman aiheuttaman ideologisen käänteen ja suomalaista sosiaalipolitiikkaa muokanneen reformin, jonka pohjalta otettiin käyttöön julkisen sektorin hallintoa merkittävästi muokannut New Public Management. New Public Management on vaikuttanut voimakkaasti julkisen sektorin markkinoistumiseen, lastensuojelun sosiaalityön palvelut mukaan lukien. Lamaa seurasi uusi julkinen niukkuus, jonka vaikuttaa julkiseen sektoriin edelleen. Lukuun kaksi olen liittänyt osion harkintavallasta, joka toimii sosiaalityön näkökulmana julkisen niukkuuden teemaan ja alustuksena tilivelvollisuutta käsittelevään lukuun kolme. Luvussa kolme käyn läpi tutkielmani kannalta keskeiset tilivelvollisuuden käsitteet.

Luku neljä käsittelee tutkielmani toteutuksen tutkimustehtävästä tutkimuskysymykseen ja sosiaalityöntekijöiden organisatorisen ja ammattieettisen tilivelvollisuuden sanoitusten tutkimiseen konstruktionistisesta viitekehystä. Konstruktionismilla tarkoitetaan merkitysten tutkimista sosiaalisessa maailmasta, jossa ihmiset tuottavat kielen avulla merkityksiä (esim. Coffey & Atkinson 1996, 83-84). Tutkielmani aineisto koostuu kirjoituspyyntöni vastanneiden sosiaalityöntekijöiden kirjoituksista. Kirjoituspyynnöt osoitin eri puolelle Suomea: Pirkanmaalle, Kanta-Hämeeseen, Keski-Suomeen ja Pohjois-Savoon. Yhden vastauksen sain lumipallotekniikalla. Kaiken kaikkiaan lähetin 20 kirjoituspyyntöä, joihin sain yhteensä seitsemän vastausta. Olen toteuttanut analyysin sisällönanalyysimenetelmällä. Lisäksi osana analyysiprosessia pohdin, miten lastensuojelun sosiaalityöntekijän työkokemukseni vaikuttaa analyysin teossa. Tutkimusetiikasta ei ole olemassa omaa lukuaan, vaan käsittelen eettisiä kysymyksiä läpi koko neljännen luvun tutkimusraportin.

Luvut viisi ja kuusi koostuvat aineiston analyysistä ja tulosten muodostamisesta. Luvussa viisi erittelen sosiaalityöntekijöiden määrittämiä organisatorisen tilivelvollisuuden sanoituksista ja luvussa kuusi vastaavasti tapoja sanoittaa ammattieettistä tilivelvollisuutta. Luvussa seitsemän kokoan tutkielmani johtopäätökset.

2 NIUKKUUDEN AIKA MUOKKAA SOSIAALITYÖN YHTEISKUNNALLISTA KONTEKSTIA

Toisen luvun tarkoituksena on paikantaa tutkielman aihepiiri yhteiskunnalliseen kontekstiin ja lyhyesti taustoittaa merkittävimpiä suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia, jotka ovat vaikuttaneet olennaisesti myös sosiaalityön selontekovelvollisuuden muutokseen perinteiseksi ymmärretystä laajasta selontekovelvollisuudesta kohti organisatorista, talouden etua ensisijaisena pitävää tilivelvollisuutta. Luvussa kaksi käyn läpi markkinoistumisen politiikan pääkohtia, jotta lukijalle syntyy kuva siitä yhteiskunnallisesta muutoksesta, jonka vuoksi perinteinen sosiaalityön selontekovelvollisuus ei enää useinkaan yksin riitä.

Lähden liikkeelle suomalaista yhteiskuntaa 90-luvulla koetellusta lamasta, jonka seurauksena poliittinen ilmapiiri muuttui kohti markkinaehtoisuutta korostavaa ajattelutapaa ja joka lopulta johti julkisen sektorin markkinoistumiseen. Markkinoistumiseen liitettyllä johtamisopilla New Public Managementilla on keskeinen rooli markkinoistumisen käytäntöjen omaksumisessa julkisen sektorin käytänteiksi (Eräsaari

2011a). Laman jälkeistä aikaa seurasi lama-ajattelu (Raunio 2000), josta on sittemmin tullut pysyvä ajattelutapa, joka ei niinkään ole enää lamaan liittyvä, vaan enemmän pysyväisluonteinen poliittinen ja hallinnollinen ideologia (Eräsaari 2011a ja b). Tätä prosessia kuvaa näkemys, että lama-ajattelusta on muokautunut vähitellen pysyvä julkisen niukkuuden ajattelutapa (Sinko & Muuronen 2013, 24-29), joka asettaa reunaehdot julkisen sektorin toiminnalle.

2.1 Lama-ajattelu ja niukkuuden aika

Sosiaalityöntekijöiden tili- ja selontekovelvollisuuden painotuksen muutokset eivät ole syntyneet tyhjästä, vaan se on erityisesti laman aikana ja jälkeen syntyneiden poliittisten ja ajatusmaailmallisten muutosten summa ja tulos. Olen rajannut tässä alaluvussa käsiteltävät (sosiaali)poliittiset muutokset sillä perusteella, että ilman niitä tuskin olisi olemassa myöskään tutkielmani kannalta merkittävän organisatorisen tilivelvollisuuden ilmiötä.

Laman merkitystä suomalaiselle yhteiskunnalle tai sosiaalipolitiikalle ei voida väheksyä: Lamaa seurannut sosiaalipoliittisen ajattelun muutos ja uusliberalistisen talouspolitiikan tulo Suomeen ovat toimineet olennaisina katalyytteinä myös organisatorisen tilivelvollisuuden käsitteen näkökulmasta. (Julkunen 2001, 30-31; Vuorensyrjä ym. 2006, 16-17; Eräsaari 2014, 126.) 90-luvun lama lopulta mahdollisti 80-luvun talouseliittien tavoitteleman politiikan käyttöönoton. Reformilla viitataan 90-luvun talous- ja sosiaalipoliittisiin uudistuksiin (katso esimerkiksi Julkunen 2001 ja 2006). Reformiaallossa markkinaehtoisuus löi itsensä poliittisessa päätöksenteossa läpi. Reformin vaikutuksesta aikaisemmat poliittiset, hyvinvointivaltiokeskeiset keskustelukehikot ja sosiaalinen eetos murtuivat ja yhteiskunnallisille areenoille astuivat uudenlaiset tavat puhua ja ajatella hyvinvointiyhteiskunnan varassa elävistä yksilöistä, sosiaalietuuksista ja hyvinvointivaltiosta. (Raunio 2000, 20; Julkunen 2001, 63; Sennett 2004, 180-185; Heiskala 2006, 30-33; Nätkin 2013, 376.)

Jotta hyvinvointivaltion markkinoistuneisiin muutostavoitteisiin oli mahdollista päästä, otettiin käyttöön julkisen sektorin menokuri ja markkinasektorilta omaksuttuja ohjaus- ja johtamismekanismeja. Muutosta tehostettiin aloittamalla julkisen sektorin toimintojen markkinoistaminen ja yksityistäminen. Reformia mainostettiin siirtymällä tuottajakeskeisyydestä käyttäjäkeskeisyyteen, valinnan kulttuuriin, yhdenmukaisesta erilaisuuteen, riippuvuuden kulttuurista itsenäisyyteen ja jopa ”alamaisuudesta valtaistumiseen”.

(Clarke & Newman 1997; Julkunen 2006, 78.) Muutos on nähtävissä uusliberalistisen ideologian vallattua jalansijaa poliittisessa päätöksenteossa ja yleisessä sosiaalipoliittisessa eetosessa. (Mutka 1998, 57; Julkunen 2001, 30-31, 48-56; Julkunen 2006, 77; Carey 2008, 918-926; Palola & Parpo 2011, 50; Anttila, Mustosmäki & Oinas 2016, 671). Usein niukkuuden ajan toimintakäytännöt esitetäänkin hallituksen teknisinä ja väistämättöminä yrityksinä osoittaa talouskuria asettamalla menot samalle tasolle tulojen kanssa (Riihinen 2011, 126; Mänttari-van der Kuip 2015a, 21). Näihin niukkuuden ehtoihin on suomalainen sosiaalipoliittikka sittemmin mukautettu. (Julkunen 2001, 64.) Tutkielmani kannalta olennaiseksi huomioksi muodostuu Forsbergin ja Ritala-Koskisen (2012, 160) toteamus siitä, että lastensuojelu ei ole voinut välttyä vaikutuksilta, kun puhutaan edellä kuvatun suuruusluokan muutoksista.

Sosiaalityön kannalta olennainen muutos oli se, että lama markkinoisti sosiaalipoliittikkaa, jonka varassa sosiaalipoliittiset uudistukset jatkuivat vielä 90-luvulla. (Raunio 2000, 20; Julkunen 2001, 63; Sennett 2004, 180-185; Heiskala 2006, 30-33; Nätkin 2013, 376.) Näiden muutosten seurauksena vuosien saatossa valtiollisesta hyvinvointipoliitikasta onkin siirrytty yhteiskuntapolitiikkaan, jossa yksilön vastuu selviytymisestään, hyvinvoinnistaan ja terveydestään korostuu (Karjalainen & Palola 2011, 8). Markkinoistuneen politiikan kantavana ajatuksena onkin, että yksityinen sektori hoitaa kaiken julkista sektoria paremmin, koska julkinen sektori on hidas, kallis ja byrokratian takia tehoton (Juhila 2008, 56). Heinonen ym. (1997,90) ja Eräsaari (2014, 127) ovat todenneet markkinoistumisen politiikan jättävän kotitalouksille, niiden kulutukselle tai hyvinvoinnille ainoastaan sopeutujan roolin.

Kun yhteiskunnallinen tilanne laman jälkeen alkoi kohentua, niukkuuden ajattelutavassa ei tapahtunut muutosta, vaan 90-luvun lamaa seurasi lama-ajattelu, joka juurtui kiinteäksi osaksi yhteiskuntapolitiikkaa ja antoi vauhtia julkisen hallinnon rakenneuudistuksille. (Raunio 2000, 18; Väärälä 2011, 32-33.) Lama toimi ikään kuin katalyyttinä suomalaisen hyvinvointivaltioajattelun alkavaan muutokseen. Sosiaalityön näkökulmasta voidaan pitää huolestuttavana, että niukkuuden aikakaudella sosiaalipoliittinen keskustelu on kaventunut ja sen myötä myös 1960-luvun laajan sosiaalipoliittisen ohjelman sisältö kiihtunut. Sosiaalipoliitikasta on alettu puhua sosiaaliturvapolitiikkana, sosiaalipalveluina ja yhteiskuntapolitiikkana. Myös puhe hyvinvointipoliitikasta on alkanut korvata puheen sosiaalipoliitikasta. (Väärälä 2011, 32-33.) Julkunen (2001, 63) toteaa keskustelun poliittisen agendan uudelleenasettamisesta alkaneen jo ennen lamaa. Muutosprosessin kuvataan olevan perustavaa laatua ja uudistukset ovat johdan-

naista neoliberaalista politiikasta, jonka keskeisiin ekonomismia korostaviin elementteihin kuuluvat vapaiden markkinoiden edistäminen, julkisten palveluiden yksityistäminen, yksityisomistuksen vankistaminen ja työehtojen heikentäminen, ja joiden tarkoitus on johtaa kasvavaan rahan ja vallan keskittymään. (Mänttari- van der Kuip 2013, 5; Eräsaari 2014, 125-126).

Julkunen (2006) toteaa 2000-luvun alussa hyvinvointivaltion rajan näyttävän ”korostuneesti taloudelliselta, rahoituspohjaa ja rahoituksen kestävyyttä koskevalta”, ja rajanvedon näyttävän nimenomaan kustannusrajan vetämiseltä. Julkisia menoja on pyritty patoamaan politiikkaa pitävämmillä tavoilla, kuten luomalla järjestelyjä, joihin vaaleilla ei ole vaikutusta. Valtaa on siirretty ja siirretään demokraattisilta elimiltä muille tahoille, jotta parempaa (talous)hallintaa voidaan toteuttaa. Globalisaation ja markkinaehtoisien järjestyksen tavoittelussa ei luoteta vaihtelevaan hallituspolitiikkaan, vaan pystytetään institutionaalisia takeita talouden vakauden, tasapainon ja kurinalaisuuden periaatteiden noudattamiseksi. (Väyrynen ym. 1999, 186; Julkunen 2006, 67.)

Suomessa valtionvarainministeriön agendaan on kuulunut ja kuuluu edelleen niukkuus, jota tuetaan lyhyen ja pitkä aikavälin laskemilla. Myös nykyisessä tiukassa taloudellisessa tilanteessa hyvinvointipolitiikka joudutaan sitouttamaan kunnan tiukkaan talousraamiin. Sosiaalipoliittista tilaa arvioidaan rahoitettavuuden, vaikuttavuuden ja tuottavuuden kannalta. (Mutka 1998, 67; Julkunen 2006, 69.) Sosiaalipalveluiden ja niiden henkilökunnan kannalta muutokset ovat tarkoittaneet budjettirajoitteita, tarkoituksellisia alibudjetoitteja ja paineita yhä suuremmasta tehokkuudesta heikentyvillä resursseilla. Laman päättymisestä huolimatta edellä kuvatut käytännöt ovat jääneet sosiaalipalveluiden arjeksi, samalla kun julkisen sektorin laajentuminen on tullut päätökseensä. (Raunio 2000, 34; Julkunen 2001, 60-63; Saari- nen, Blomberg & Kroll 2012, 413; Sinko & Muuronen 2013, 24-29; Mänttari-van der Kuip 2015a, 21.)

2.2 Uusi julkinen niukkuus lastensuojelun näkökulmasta

Austerity (ks. Pierson 2001; Banks 2011 ja 2014) tai *New Public Austerity* (Banks 2011, 13) tarkoittaa vapaasti suomennettuna *pysyvän niukkuuden politiikkaa tai uutta julkista niukkuutta* (Mänttari-van der Kuip 2014 ja 2015a). Tutkielmani keskeinen ja juonta kannatteleva käsite on (uusi) julkinen niukkuus. Lähestyn julkista niukkuutta sekä poliittisen reformin alkuunpanijana että toisaalta nykypäivän organisatorisen tilivelvollisuuden ylläpitäjänä ja painoarvon korostajana. Tutkielmani aihepiirin yhteiskunnallisen kontekstin paikannuksen näkökulmasta olennaista on se, miten niukkuuden mentaliteetti valtaa

koko ajan enemmän ja enemmän sosiaalipolitiikkaa ja sosiaalipoliittista päätöksentekoa ja vaikuttaa näin myös sosiaalityöhön (Julkunen 2001, 30-31; Burton & van der Broek 2009, 1327-1330; Saarinen, Blomberg & Kroll 2012, 403; Mänttari-van der Kuip 2013, 5). Sosiaalipolitiikassa näkyvät vaikuttavuuden vaateet; onko rahat käytetty oikein ja mitä panostuksella saadaan aikaan? Nykypäivän onnistunutta sosiaalipolitiikkaa ei suinkaan kuvaa uusien sosiaalisten oikeuksien aikaansaaminen, vaan käyttäjien ja tarvitsijoiden määrän väheneminen. (Julkunen 2006, 69.)

Suomessa 1990-luvun laman aikaansaamat säästöpainet jäivät pysyviksi julkisissa sosiaalipalveluissa ja laman päätyttyä muuttuivat arkikäytännöiksi (Mänttari-van der Kuip 2015a, 20-22). Julkisen sektorin niukkuudesta on tullut pysyvää ja ”---niukkuuden käytäntöihin on yhdistynyt uudenlaisia markkinoilta lainattuja käytänteitä.” (Pierson 2001; Mänttari-van der Kuip 2015a, 330), kuten esimerkiksi erilaiset yksityisten yritysten käyttämät lyhyen aikavälin strategiat. Näiden strategioiden käyttöönotolla on ollut merkittävä rooli julkisen sektorin (lastensuojelun) sosiaalityöntekijöiden arjen ja työkäytäntöjen muokautumisen kannalta. Lyhyen aikavälin strategioilla tarkoitetaan toimintamalleja, joiden pyrkimyksenä on kulujen leikkaaminen ja työntekijöiden vapauksien vähentäminen (esimerkiksi Lean-malli, katso Oinas, Anttila & Mustosmäki 2016, 677). Toisin sanoen lyhyen aikavälin strategioilla pyritään saavuttamaan parempi kulujen hallinta ja tilivelvollisuus ja tiukentamaan työntekijöiden työpanokseen kohdistuvaa kontrollia. Kontrolliin pyritään standardoinnin ja formalisointiin suuntaavien johtamis- ja työn organisointimenetelmien avulla: Ruohonjuuritasolla kontrolli lisääntyy ja työntekijän autonomia kapenee. (Holm & Lorenz 2015; Oinas, Anttila & Mustosmäki 2016, 676-677.)

Sosiaalipalveluihin kohdistetaan edelleen yhä enemmän säästöpainetta, tällä kertaa vedoten kansainväliseen taantumaa ja eurokriisiin. Uuden julkisen niukkuuden termillä tarkoitetaan julkisten organisaatioiden tarvetta todentaa tehokkuuttaan ja vaikuttavuuttaan. Uusi julkinen niukkuus viittaa myös työntekijöihin kohdistuvaan veloitteeseen tuottaa todisteita työn tehokkuudesta. Lisäksi termillä viitataan nykyiseen hyvinvointityön kontekstiin läntisissä hyvinvointivaltioissa. (Mänttari-van der Kuip. 2015a, 20-22). Kyse ei siis ole enää ainoastaan resurssien puutteesta tai riittämättömyydestä, vaan kyse on poliittis-ideologisesta käänteestä, jossa niukkuudelle ei ole enää vaihtoehtoja, ja jota kuvaillaan vaihtoehdottomuuden ja toiminnan taloudellisten perustelujen lähtökohdista käsin. (Eräsaari 2011b, 188-191.)

Lastensuojelun sosiaalityö on osa suurempaa kokonaisuutta; hyvinvointivaltion palvelujärjestelmää (Forsberg & Ritala-Koskinen 2012, 159), jolloin uusi julkinen, pysyvää laatua oleva niukkuus koskettaa

lastensuojelun sosiaalityötä siinä missä muitakin julkisen sektorin toimialoja. Kasvaneet lastensuojeluluvut ja -menot ovat herättäneet laajaa keskustelua, jossa huolta kannetaan samaan hengenvetoon niin lasten ja perheiden vaikeista tilanteista kuin niiden ratkaisemisen aiheuttamista valtionkustannuksista. (Harrikari 2012, 70.)

Vielä 1990-luvulla lapsiperheille ja lapsille kohdistetut tulonsiirrot koettiin investoinneiksi tulevaisuuteen, eikä niiltä odotettu välitöntä tuottoa. Edellä kuvattua hyvinvointitalouden periaatetta ei nykypoliitikasta ole enää löydettävissä. 1990-luvun laman aikana tehdyt lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin kohdistuvat leikkaukset, kuten kouluterveydenhuollon, kotipalvelun, ja päivähoidon supistaminen ja lapsiperheiden sosiaaliturvan leikkaaminen ovat olleet poikkeuksellisen rajuja. (Mutka 1998, 66-67; Forsberg & Ritala-Koskinen 2012, 160; Satka, Harrikari, Hoikkala & Pekkarinen 2007, 127.) Kustannussäästöihin oli tarkoitus päästä palvelurakennetta uudistamalla, virkoja vähentämällä, yhdistämällä toimintoja ja siirtymällä laitoskeskeisyydestä avopalveluihin, toisin sanoen hallintoa ja palveluita ”keventämällä”. Palveluiden hankkiminen yksityiseltä sektorilta nähtiinkin aivan uudenaikaisena säästömahdollisuutena. Lastensuojelun sosiaalityön arkeen hallinnon ja palveluiden ”keventäminen” ei tuonut lisäresursseja, vaan palveluiden saaminen ja myöntämiskriteerit tiukentuivat entisestään; esimerkiksi tukiperheisiin, tai moniin muihin totuttuihin palveluihin ei ollutkaan enää resursseja entisenlaiseen tapaan. (Mutka 1998, 66-67; Forsberg & Ritala-Koskinen 2012, 160.) Palvelurakenteen uudistamisen hintana oli, että osa kunnista keskittyi liki ainoastaan laitospaiteetin purkamiseen avopalvelujen lisäämisen sijaan. (Palola & Parpo 2011, 73.)

Lastensuojelulla on lakisääteinen asema suomalaisessa yhteiskunnassa, sillä lastensuojelulaki määrittää lakisääteisiin velvoitteisiin vastaamista. Samanaikaisesti lastensuojelun toimintaan kuitenkin vaikuttavat hankaluudet hillit lastensuojelun massiivisia kustannuksia (Mutka 1998, 67). Vuonna 2015 astui voimaan uusi sosiaalihuoltolaki, jonka turvin pyrittiin, aivan kuten vuosina 2015 ja 2016 astuneilla lastensuojelulain muutoksilla, taloudellisiin säästöihin siirtämällä lastensuojelun painopiste korjaavasta työstä ja palveluista ennaltaehkäisevään työhön ja palveluiden suuntaan. Lakimuutosten tavoitteena on ollut suunnata lastensuojelun palvelut voimakkaampaa tukea tarvitseville ryhmille ja pyrkiä peruspalveluiden turvin takaamaan palvelut heille, joilla vahvan tuen tarvetta ei ole. (Sosiaali- ja Terveysministeriö 2015.)

Sosiaalisten ongelmien lisääntyminen selittää vain osittain lastensuojelun kuormituksen kasvua; enemmän vaikutusta katsotaan olevan palveluiden kokonaisuuden hallinnan heikkoudella, josta seuraa lasten

ja nuorten lisääntynyt ohjautuminen lastensuojelun asiakkuuteen. Konkreettiset teot painopisteen siirtämisestä korjaavista toimenpiteistä ehkäisevää toimintaan sen sijaan ovat olleet vähäisiä. Palvelujärjestelmän sektoroitunut rakenne ja kapeille tehtäväalueille jaettu budjettivastuu on vaikuttanut paljon siihen, että huomio kiinnitetään vain kunkin sektorin sisäiseen selviytymiseen. Säästöpainneiden alla jokainen sektori on joutunut priorisoimaan oman toimintansa ja vartioimaan rajojaan niin, että resurssit kuluvat ainoastaan oman sektorin ydintehtävien hoitoon. (Harrikari 2012, 77-78; Kananoja, Lavikainen & Oranen 2013, 13-14.) Samankaltaisen huomion on tehnyt Alhanen (2014), joka on todennut monimutkaisen ja tiukan sektorijaon hankaloittavan palveluiden saantia. Palvelujärjestelmän muokkautuminen kohti markkinamallia, julkisen ja yksityisen palvelun epäselvät suhteet ja palveluiden painottuminen palvelutarpeen arviointien tekemiseen ja varsinkin lyhytjänteisiin väliintuloihin näyttäytyy niin asiakkaille kuin toisille ammattilaisille epäselvänä palveluiden ja erityisasiantuntijoiden viidakkona. (Mt. 2014, 34) Kokonaisnäkömyksen hahmottaminen etuuksien ja tuen kohdentumisesta yksittäisen ihmisen kannalta puuttuu, samoin kokonaisvastuu yksittäisen ihmisen selviytymisestä (Sosiaalibarometri 2006, 2010).

Siinä missä muilla sektoreilla voidaan kiinnittää tarkemmin huomiota oman työn raameihin, lastensuojelulla on toisenlainen rooli – lastensuojelun on pakko toimia, joten sinne on voitu ohjata asiakkaat, jotka muuten kuluttaisivat neuvolan, varhaiskasvatuksen tai koulun resursseja. Lastensuojelusta on tullut eräänlainen viimesijainen palvelu, jonne muut niin sosiaali- kuin terveyspalvelut voivat siirtää niin vastuun kuin kustannuksetkin lapsista ja perheistä, joiden tuen tarpeen ne ovat havainneet mutta joiden auttamiseen niillä ei ole resursseja tai välineitä. (Kananoja, Lavikainen & Oranen 2013, 13-14.)

Alhanen (2014) havaitsi tutkimusraportissaan, että kiireellisiä sijoituksia ja toisinaan myös huostaanottoja on alettu käyttää ratkaisuina huonosti toimiviin peruspalveluihin. Kun peruspalveluista ei saada riittävää tukea riittävässä määrin riittävän aikaisin, perheiden tilanteet kriisiytyvät ja joudutaan turvautumaan viimesijaisiin palveluihin. Alhanen (2014) puhuu interventioideologiasta, jota kuvaa palveluiden erikoistuneisuus, täsmällisyys, lyhytkestoisuus, sekä yksilön roolin korostuneisuus. (Mt. 2014, 41.) Forsberg ja Ritala-Koskinen (2012) toteavat, että yhtenä syynä nuorten kasvavaan osuuteen lastensuojelun asiakkaana voi olla esimerkiksi mielenterveyspalvelujen toimimattomuus. Tällöin yhteiskunnan viimesijainen ja lakisääteinen auttamistaho, lastensuojelu, joutuu vastaamaan myös niihin avunpyyntöihin, jotka eivät tule muiden tahojen puolesta hoidetuksi. (Mt. 2012, 162.)

Viimesijaisesta roolista huolimatta tai juuri sen vuoksi, lastensuojelun sosiaalityössä rahan merkitys tulee näkyviin korostetusti päivittäisessä työssä – lastensuojelun toimenpiteet ovat lähestulkoon poikkeuksetta kalliita (Heino ym. 2016, 5) ja siten niiden myöntämistä ja käyttöä seurataan ja rajataan muun muassa pirstaloimalla palveluita, toisin sanoen tekemällä niistä entistä erikoistuneempia, ja luomalla erilaisia portinvartijuuksjärjestelmiä, kuten asiakasohjausyksiköitä, joiden tehtävänä on arvioida kuka täyttää palvelunsaantikriteerit ja kuka ei. (Metteri & Hotari 2011; Muuronen & Sinko 2013, 11-12; Juhila & Günther 2013, 310). Niukkuuden aikakausi asettaa siten monin tavoin raamit sosiaalityön tekemiselle ja niukkuuden vaatimukset koskevat siten myös julkisen sektorin sosiaalityöntekijöitä. Huolestuttavaa on, että vaatimukset alkavat vaikuttavat sosiaalityön käytäntöihin ja professioon itseensä. (Julkunen 2001, 30; Banks 2004; Julkunen 2006, 98-102; McDonald 2009, 144-160; Banks 2011; Meeuwisse ym. 2011; Mänttari- van der Kuip 2013, 5; Eräsaari 2014; Mänttari-van der Kuip 2015a, 22, 31).

Kokemukseni mukaan lastensuojelun osalta jatkuva taloudellisten resurssien kiristäminen näkyy kasvavissa asiakasjonoissa, tiukentuneissa palveluiden myöntämiskriteereissä, resurssipulana, epäpätevinä työntekijöinä ja yleisenä niukkuutena, sekä jatkuvasti kasvavana taloudellisen argumentoinnin ja työn dokumentoinnin vaateena, jonka tarkoituksena on todistaa resurssien kannattavaa käyttöä (katso Saari- nen, Blomberg & Kroll 2012). Lapsiin, nuoriin, sekä perheisiin kohdistuneita tulonsiirtoja ja palveluiden kustannuksia onkin tulkittu valtionhallinnon ja kuntien näkökulmasta kulutusmenoina, joiden leikkaami- sen vaikutuksia lasten hyvinvoinnin ja kansantalouden kilpailukyvyn tulevaisuuteen ei kuitenkaan enna- koida. Lastensuojelun ja mielenterveyden indikaattorit osoittavat huolestuttavia suuntauksia, kuten hu- oimattava nousu psykiatrisella osastolla olevien lasten määrässä (10-14-vuotiaiden psykiatrista laitoshoidoa saaneiden määrä kasvoi 46 prosenttia vuosina 1998-2002, lisäksi lastensuojelun avohuollon palveluita saavien lasten määrä kolminkertaistui ja huostaanotettujen lasten määrä liki tuplaantui (STAKES 2004). (Satka, Harrikari; Hoikkala & Pekkarinen 2007, 127; Kananoja, Lavikainen & Oranen 2013, 25.)

Suurin yksittäinen syy siihen, miksi lastensuojelun tavoitteet eivät kuntatasolla ole toteutuneet on henki- löstövoimavarojen ja kuormituksen välisen epätasapainon jatkuva kasvu. 1990-luvulta lähtien lastensuo- jelun kuormitus on lisääntynyt yli kaksinkertaiseksi. Henkilöstön määrää ei kuitenkaan vastaavasti ole lisätty. (Satka, Harrikari, Hoikkala & Pekkarinen 2007, 131.) Kahden viime vuosikymmenen aikana las- tensuojelun kuormitus on kunnissa jopa kolminkertaistunut. Kuitenkaan lastensuojelun työntekijämäärää ei ole vastaavassa suhteessa lisätty. Kun lastensuojelun kuormitusta on pyritty keventämään, on kasvu

purkautunut kuntien ulkoistamaan sijaishuoltoon, josta kasvava osa on voittoa tavoittelevaa yritystoimintaa. Samaan aikaan osaamista pyritään yhä kasvavassa määrin ulkoistamaan ja kehittämistyö perustuu monilta osin konsulttityöhön. Kuntien toimissa ja viroissa olevan lastensuojeluhenkilöstön mahdollisuudet vaikuttaa omaan työhönsä ja kokea onnistumisen iloa ovat jatkuvasti kaventuneet. (Kananoja, Lavikainen & Oranen 2013, 13, 27.) Forsberg ja Ritala-Koskinen (2012) toteavatkin lastensuojelun tavoitteiden ja tarpeiden olevan resurssien kanssa ”niin ristiriidassa kuin olla ja voi.” (Mt .2012, 161, katso myös Meeuwisse & Swärd 2006). Uusi julkinen niukkuus ja resurssiniukkuus kuvaavatkin hyvin tilaa, jossa sosiaalityöntekijät pyrkivät tasapainoilemaan asiakkaan edun ja olemassa olevien taloudellisten reunaehtoien välillä (Mänttari-van der Kuip 2013 ja 2015a ja b).

2.3 New Public Management ja markkinoistuminen muuttivat sosiaalityön tekemisen reunaehdot

Hyvinvointivaltiota on useasta suunnasta moitittu tehottomaksi, ja vastauksia on haettu tutkimuksesta, kehittämisestä, erilaisista innovaatioista ja vaikuttavuuden arvioinnista jopa niin paljon, että nykypäivän yhteiskuntaa nimitetään projekti- ja vaikuttavuusyhteiskunnaksi (Julkunen 2006, 88). Hyvinvointivaltion ollessa talouskriisin keskellä, tarvittiin uudenlaisia ideoita julkisen sektorin uudistamiseen, jolloin New Public Management nähtiin mahdollisuutena muuttaa toimintatapoja (Riihinen 2011, 121-131; Siltala 2004, 82-88; de Vries 2010, 2; Mänttari-van der Kuip 2015a, 20). New Public Management oli yksi korostuneimmista kansainvälisistä julkishallinnon uudistuksen trendeistä 80-luvulla ja se on nähty vastauksena julkisen sektorin byrokraattisuudelle ja tehottomuudelle. (Hood 1991, 3; Beckemann, Otto, Schaarschuch & Schrödter 2007, 79; Eräsaari 2014, 126; Mänttari- van der Kuip 2015a, 20).

New Public Management tarkoittaa perustavanlaatuisia muutosta ajattelussa ja se kuvaa uusliberalistista johtamistyyliä, joka koostuu erilaisista hallinnollisista, uusliberalismia julkisella sektorilla edistävästä toimenpiteistä, joiden tarkoituksena on julkisen sektorin toimintatapojen muuttaminen yksityisen sektorin hallinto- ja toimintatapojen kaltaisiksi (Eräsaari 2009, 77, 80; Eräsaari 2011a, 11; Eräsaari 2014, 126-127.) Nähdäkseni New Public Managementia voidaankin pitää uusliberalistisen hallinnon käytännön sovelluksena.

New Public Managementin ydinajatuksena on yksityisen sektorin toiminta- ja hallintomallinen käyttöönotto julkisella sektorilla (Hebdon & Kirkpatrick 2005; Oinas, Anttila & Mustosmäki 2016, 671). Saman-

kaltaisiin näkemyksiin nojaavat myös New Public Managementin periaatteet, joiden mukaan jatkuva resurssitarve ei nouse aidosta tarpeesta ja kysynnästä, vaan resurssitarve kertoo julkisen sektorin eri ammattikuntien intresseistä kasvattaa julkisia palveluita ja siinä sivussa omia palkkojaan, sekä tehdä kansalaisista asiakkaitaan. (Julkunen 2006, 73.) Sosiaalityö ei ole säästynyt hyvinvointivaltiokritiikiltä, sillä sosiaalityön on nähty synnyttävän hyvinvointivaltioriippuvuutta, sekä tuottavan passiivista kansalaisuutta (Jokinen, Juhila & Raitakari 2003, 151).

New Public Managementia voidaan määritellä monin eri tavoin; se voidaan nähdä vaihtelevana joukkona ideoita ja kehitystyön tuloksia, liikkeenjohdollisia työkaluja ja tekniikoita tai jopa poliittisena teoriana. New Public Managementin nousu on linkitettävissä neljään julkishallinnon megatrendiin; 1) yrityksiin hillitä julkishallinnon kasvua ja kuluja 2) yksityistämiseen, sekä näennäis-yksityistämiseen 3) informaatioteknologian kehitykseen ja käyttöönottoon, sekä 4) kansainvälisemmän julkishallintoon, toimintatapoihin ja päätöksentekotyyleihin keskittyvän agendan kehittämiseen. (Hood 1991, 3; Mänttari-van der Kuip 2013, 5; Eräsaari 2014, 126-130; Mänttari-van der Kuip 2015a, 20.)

New Public Managementin periaatteet voidaan karkeasti jakaa kahteen eri pääkategoriaan: yksityistäminen ja markkinaperiaatteiden soveltaminen (*privatization & marketization*) ja yksityisten yritysten, sekä teollisuudesta omaksuttujen johtamis- ja organisointimallien soveltaminen julkisiin organisaatioihin (*corporatisation*) (Brunsson & Sahlin-Andersson 2000; Kapucu 2006; Anttila, Mustosmäki & Oinas 2016, 671.) New Public Managementin myötä tuottajakeskeisyyden tilalle on tullut käyttäjakeskeisyys, monopoliasema on vaihtunut markkinajohtoisuuteen, pakon tilalle on tullut valinta. (Clarke & Newman 1997; Eräsaari 2006, 90.) Edellä mainittujen prosessien kautta julkisen sektorin organisaatioihin kohdistuvat muun muassa sisäiset markkinat, kilpailu, tulospohjainen resurssien jako, lisääntyvä arviointi, selontekovelvollisuus ja jatkuvat vaatimukset rakenteellisesta tehostamisesta (Julkunen 2001, 48-56; Hall 2013; Movitz & Sandberg 2013; Anttila, Mustosmäki & Oinas 2016, 671).

Yleisesti ottaen New Public Managementilla viitataan julkishallinnon pyrkimyksiin kehittää modernimpaa julkishallintoa, jossa haetaan julkisen sektorin entistä tiukempia rajoja, sekä ratkaisuja resurssiniukuuteen, markkinasektorille ominaisten periaatteiden ja toimintatapojen soveltamista julkisen sektorin toimintaan liikeyrityksen tavoin, sekä kustannustehokkaampia julkisen sektorin palveluita kiinnittämällä huomiota mitattaviin tuloksiin ja tavoitteisiin palveluiden tuotannossa ja markkinoistumisessa. Ydinaja-

tuksena New Public Managementin hallinto- ja johtamistapoihin siirryttäessä oli, että yksityisellä sektorilla käytetyt menetelmät menestyisivät myös julkisen sektorin käytössä, sekä teoria, jonka mukaan kilpailu tuottaa tehokkuutta. (Hood 1991, 3-4; Möttönen 1997, 18; Sennett 2004, 155; Julkunen 2006, 63, 88-90; Tiihonen 2006, 95; Lapsley 2009, 1, 3; Banks 2011, 5, 10; Julkunen 2013, 367; Eräsaari 2014, 130-131; Mänttari-van der Kuip 2015a, 19; Anttila, Mustosmäki & Oinas 2016, 671.)

New Public Managementin hallinto- ja johtamistapojen myötä julkisen sektorin kokonaistavoitteeksi muodostuu hyvinvoinnin tuottamisen sijasta tuottavuuden kohottaminen ja hyödyn maksimointi olemassa olevin ja mahdollisimman kapein resurssein. Organisaatiot kamppailevat pysyäkseen tulostavoitteissa ja annetuissa resurssikehyksissä, jotta toiminta näyttäytyisi hallitulta ja vastaavan suoritusten mitaamista tyydyttävällä tavalla. (Julkunen 2006, 83.) Yhdenmukaisuuden sijaan tarjotaan monipuolisuutta ja riippuvuuden sijasta korostetaan itsenäisyyttä. Kansalaisten pärjäämisestä ilman valtion apua on syntynyt vahva normi ja riippuvuus hyvinvointivaltiosta tulkitaan erittäin kielteisenä asiana (Juhila 2006, 70-71). New Public Managementin keinoin on pyritty tuottamaan tehokkuutta julkisen sektorin toimintaan, sekä tekemään läpinäkyväksi ja arvioitavaksi niin vaikuttavuuden, tilivelvollisuuden kuin näyttöjen kysymykset (Munro 2004, 1076; Julkunen 2008, 184; Eräsaari 2014, 126-131; Mänttari-van der Kuip 2015a, 23). New Public Management -termi onkin hyödyllinen, kun sillä viitataan esimerkiksi markkinoistumiseen, mitattaviin tuloksiin, sekä ammatillisten käytäntöjen säännöstelyyn. On ilmeistä, että osa New Public Managementin ydinajatuksista sekä periaatteista, kuten taloudellisen tehokkuuden ajattelu, tehokkuus, sekä paineet leikata julkista kulutusta pysyvät läsnä tulevaisuudessakin (Banks 2004, 42), ainakin suomalaisen julkisen hyvinvoinnin kontekstissa. (Mänttari-van der Kuip 2015a, 20.)

Tehokkuuden ja taloudellisuuden periaatteisiin viittaavat yksityistämisen ja markkinoistumisen käsitteet muodostavat rinnakkaiskäsiteparin, joiden käytössä on kuitenkin jonkin verran eroja. Sosiaalityössä markkinoistumisen käsite on laajempi, sillä käsite sisältää muutokset työn sisällössä, jotka tapahtuvat taloudellisen kilpailun ja tuottavuusajattelun yhdistyessä ihmissuhdetyöhön. Muutoksilla työn sisällössä viitataan muun muassa ammatillisuuden kaventumiseen, eli deprofessionaalistumiseen, ulkoisen kontrollin mukaantulon lisääntymiseen, työprosessien kuvantamiseen ja mallintamiseen, sekä ilmiöihin, jotka haurastuttavat sosiaalityön ammatillista perustaa ja pyrkivät kontrolloimaan profession monopolia kontrolloida spesifiä tiedon ja osaamisen alaansa. (Forsberg & Ritala-Koskinen 2012, 164-169.) Käytän tut-

kielmassani termiä markkinoistuminen, sillä käsittän sen soveltuvan yksityistämistä paremmin lastensuojelun kontekstiin. Lisäksi markkinoistuminen on käsitteenä yksityistämistä laaja-alaisempi ja huomioi taloudellisuus- ja tuottavuusajattelun suhteessa ihmissuhdetyöhön (Lapinleimu 2015, 10).

Sosiaalihuollon kohdalla uskomukset markkinoistumisen tuomasta tehokkuudesta ovat kuitenkin osoittautuneet päinvastaisiksi. Hyvinvointivaltion uudistamispyrkimykset päästä eroon turhasta ja ylimääräisestä byrokratiasta ovat johtaneet paperisotaan ja toiminnan sääntelyyn; kaikilla julkisen sektorin työntekijöillä on kasvanut työn kirjallisen selostamisen vaade. Käytännössä se tarkoittaa, että työntekijöiden on laadittava suunnitelmia ja itsearviointeja. Lisäksi heidän on raportoitava työajan käytöstä ja listattava tuloksia, usein vielä määrällisessä muodossa. Jotta määrällisten tulosten listaaminen onnistuisi, vaaditaan lisäresursseja ja tietokoneohjelmia, jotka ovat usein työntekijän näkökulmasta puutteellisia; tietokoneohjelmat eivät näytä aina tavoittavan sitä, mikä sosiaalityössä ja sen tuloksissa on merkityksellistä ruohonjuuritasolta tarkasteltaessa. (Carey 2008; Julkunen 2006, 81-83; Julkunen 2008, 178-179, 184; Juhila 2009, 300-301; Eräsaari 2011b, 200-201; Mänttari-van der Kuip 2015a, 20; Oinas, Anttila & Mustosmäki 2016, 671.) New Public Managementin piti vähentää byrokratiatyötä, mutta se on käytännössä lisännyt sitä, mikä on suorassa suhteessa poissa asiakastyöstä (Höjer & Forkby 2011; Munro 2010b).

Eräsaari näkee huolestuttavana, miten vähän ennen tarjottuihin monipuoliseen harkintaan ja yksilöllisiä palveluita tuottaviin palveluihin ja niiden työllistävään vaikutukseen on kiinnitetty muutoksen yhteydessä huomiota. (Eräsaari 2006, 90-91.) Kokonaisuutta hahmotettaessa täytyy ottaa huomioon, että julkisilla organisaatioilla on tietynlaisia erityispiirteitä yksityisiin organisaatioihin nähden: Useat julkiset organisaatiot tarjoavat palveluitaan köyhille, vammaisille tai vanhuksille, jolloin organisaatioiden johtajien ja työntekijöiden työntekoa voi motivoida myötätunto ja sosiaalinen huoli enemmän kuin työstä saatu materia. (Sennett 2007, 176-180.)

New Public Managementin käytäntöjen ja periaatteiden myötä julkisen sektorin organisaatioiden itsenäisyys ja kustannustietoisuus on lisääntynyt (Raunio 2000, 36-37; Julkunen 2006, 81). Julkiset palvelut määritellään yhä enemmän tulosvastuullisiksi ja tulosohtuiksi organisaatioiksi ja yksiköiksi, joilla on oma identiteetti, hierarkia ja tuotetut tulokset. Organisaatiokulttuuri on muokkautunut yhä enemmän kilpailun, suorituskeskeisyyden, suoritusten ja vaikutusten mittaamisen ympärille. Johdon ja johtamisen

roolia painotetaan ja tilivelvollisten johtaen odotetaan päihittävän byrokratian, professionalistien, poliittisten päättäjien ja luottamushenkilöiden muodostaman kitkan ja muutosvastarinnan. (Ball 2004; Julkunen 2006, 81.)

Uusliberalistinen talouspolitiikan tavoitteena on muokata julkisen sektorin pyrkimystä yhteisen hyvän tavoittelusta kohti tehokkaampia ja vaikuttavampia tapoja järjestää palveluita (Munro 2010a, 1150). Poliittikka on kustannustietoisuuden ja taloudellistamisen seurauksena siirtynyt sosiaalityeistä talous- ja hallintotieteisiin ja niiden kieli- ja käsitemaailmaan (Clarke & Newman 1997). Sosiaalityöntekijöiden tehtäviin ja velvollisuuksiin kuuluu ja on kuulunut institutionaalisten käytäntöjen muokkaaminen ruohonjuuritaso päivittäiskäytännöiksi, ja toiminta luokin sosiaalityöntekijöille vahvan aseman yhteiskunnassa. Välittäjätoiminnalla on ollut merkittävä vaikutus instituutioiden käytäntöihin ja päätöksentekoon, sekä kansalaisten elämään. (Hjörne ym. 2010, 303.) Lipskyn katutason byrokraatti-termi (Lipsky, 1980) on vuosikymmenten saatossa kokenut melkoisen muutoksen: Siinä missä sosiaalityöntekijä ennen työskentelivät sosiaalipolitiikan ja kansalaisten välimaastossa, työskentelyn välimaasto kuvautuu analyysini mukaan muutoksena sosiaalipolitiikasta talouspolitiikaksi, jonka reunaehtona on uusi julkinen niukkuus (luvut 5. ja 6). Juhila ja Hallin (2017, 60) mukaan katutason työntekijät eivät ainoastaan käännä tai ota käytäntöön ylhäältäpäin annettuja käytäntöjä, vaan heillä on valta modifioida, muuntaa ja jopa vastustaa käytäntöjä.

Tulosvastuullisuuden, tulosohjautuneisuuden, suorituskeskeisyyden ja ylipäättään markkinaohjautuneen toimintatavan pohjalta on todettavissa, että uusliberalistinen ajatusmaailma tiivistyy hyvin New Public Managementin iskulauseeseen ”rahalle vastinetta”. Iskulause kuvastaa New Public Managementin pyrkimystä tehdä julkisen sektorin toiminnasta taloudellisesti vastuullisempaa, sillä suoritteisiin perustuva johtamistapa (managerialismi) on luonut yksityiskohtaisesti määritellyt raamit sosiaalityön käytännöille, joissa tavoitteet ja tuottavuusindikaattorit mittaavat ja muokkaavat käytänteitä. Toiminnalla on selkeä läpinäkyvyyden tarve, jossa ammatillinen dokumentointi on arkipäivää. Käytännössä tämä tarkoittaa, että julkisille resursseille on saatava tehokasta vastinetta. Sen sijaan, että ainoastaan kontrolloitaisiin julkisen sektorin resursseja tai siihen kohdennettuja panoksia, on päädytty seuraamaan tuloksia, tuotoksia, vaikutuksia ja vaikuttavuutta. (Julkunen 2006, 82; Munro 2010a, 1150; Pirttilä-Tuomaala 2012, 196.)

Käytännön sosiaalityöhön New Public Management heijastuu vahvana budjettikontrollina, jonka seurauksena toimintoja suunnitellaan, standardoidaan ja mitataan (Eräsaari 2014, 127-131). Kustannusten

laskennasta onkin tulossa hyvinvoinnin hallinnan kulmakivi. Mikrotasolla kustannusvastuu asettuu osaksi sisällöllistä ja toiminnallista vastuuta. Toiminnan eetoksen kohdistuessa yksityiseen vastuuseen, asettuvat tarkastelun kohteeksi sosiaalityön asiakkaan ongelmat yksilölähtöisesti. Menestyminen, kilpailu ja voittaminen alkavat määrittää ihmisen arvoa. (Rose 1998; Julkunen 2006; Rantala 2006; Sulkunen 2006; Juhila 2008.) Ihannetilan tavoittelussa on päädytty luomaan enemmän sääntöjä ja uudelleen säännöstelyä, vaikka toisin oli tarkoitus (Mänttari-van der Kuip 2015a, 20).

Vaikka New Public Management saa paljon kritiikkiä osakseen, myös sen tarkoituksena on korostaa asiakaslähtöisyyttä. Sosiaalityön näkökulmasta asiakaslähtöisyys näyttäytyy haasteellisena, sillä käytännössä asiakaslähtöisyys, johon New Public Managementilla viitataan, tarkoittaa määrällisiä asiakaspalautteita ja erilaisia numeerisia mittareita, joilla asiakkaiden tyytyväisyyttä mitataan. Tämän kaltainen asiakaslähtöisyys on usein ristiriidassa sosiaalityön kokonaisvaltaista kohtaamista painottavan lähestymistavan ja ammattietiikan kanssa. (Juhila 2009, 296; Rajavaara 2014b, 142.)

2.4 Niukkuus vaikuttaa sosiaalityön harkintavaltaan

Jotta sosiaalityöntekijän on mahdollista hoitaa tehtävänsä perustuslain 22§:n tarkoittamalla tavalla, tarvitsee hän ammatillista autonomiaa ja oikeutta harkintavallan käyttöön. Ammatillinen autonomia yhdistetään professionalismiin ja on yksi ammatillisuuden piirre. Ammatillisen autonomian avulla sosiaalityöntekijän on mahdollista käyttää harkintaa ja tehdä päätöksiä perustuen kokemukseen ja eettisiin arvoihin ja huomioida asiakkaiden kokonaistilanteet ja ottaa huomioon heidän tarpeensa – jokaisen ihmisen yksilöllinen tilanne tarkoittaa aina poikkeusta sääntöön. Kuitenkin eettisten periaatteiden ensisijaisuus, jota sosiaalityöntekijöiden tulisi soveltaa oman arvionsa mukaisesti, on uhattuna organisaatioiden tiukkarajaisten sääntöjen vuoksi. Palveluiden antamista rajoitetaan, organisaatiot määrittelevät yhä tiukemmin erilaisilla rajoituksillaan ja sääntelyllään, ja rajaavat sitä, kuka on oikeutettu palveluun ja minkälaista apua, tukea tai kontrollia hänelle myönnetään. (Banks 2006, 92-95.)

Sosiaalityön ammatillinen autonomia on luonut sosiaalityölle uniikin luonteen, joka on mahdollistanut lasten ja perheiden tarpeiden huomioimisen yksilöllisesti. Sosiaalityöntekijöiden toiminnan rajoittaminen, niin tilivelvollisuuden kuin riskienhallinnan keinoin, on syönyt sosiaalityöntekijöiden autonomiaa ja harkintavaltaa. Riskienhallinnalla viitataan erilaisiin auditointeihin ja rasti ruutuun -lomakkeiden täyt-

tämiseen, joiden tehtävä on ainoastaan arvioida lapsen kohdistuvaa lastensuojelullista riskiä (Huntington 1999; Munro 2010a; Munro 2010b; Munro 2011; Rogowski 2011.) Sosiaalityöntekijöiden autonomian kaventumisesta kertoo myös se, että sosiaalityön esimiehet ja johtajat ovat kasvattaneet valtaansa sosiaalityön sisällä. Huolestuttavaa suuntauksessa on, että esimiehillä ei välttämättä ole sosiaalityöntekijän pätevyyttä, eikä sosiaalityön substanssiosaamista, vaan työkokemus on hankittu toiselta alalta, esimerkiksi taloushallinnosta. (Healy 2009; Munro 2011; Rogowski 2011.)

Siten managerialistiset opit näkyvät sosiaalityön johtamisessa; Usein sosiaalityötä johdetaan talouslähtöisesti, eikä johtajalta välttämättä vaadita enää sosiaalityön arvoperustaista substanssiosaamista. (Healy 2009; Munro 2010a; Rogowski 2012.) Tulostavoitteiden ja riskienhallinnan seurauksena sosiaalityöntekijöiden ammatillinen autonomia on kyseenalaistunut ja sosiaalityöstä on tullut suoritekeskeistä, mitattavissa olevaa, prosessinomaista työtä. Siinä missä sosiaalityöntekijät ennen toimivat valtaosin humanilla ja ennen kaikkea yksilölähtöisellä tavalla käyttäen harkintaansa, nykyään sosiaalityöntekijöiden tulee perustaa toimintansa ennalta määriteltuihin hyviin käytäntöihin. Kuitenkaan kukaan ei voi varmaksi sanoa sitä, mitä hyvä käytäntö yksittäisissä tapauksissa tarkoittaa. (Huntington 1999; Munro 2010a; Munro 2010b; Munro 2011; Rogowski; 2011.)

Työn liiallinen ohjeistaminen ja standardisointi vievät nähdäkseni pohjan sosiaalityön yksilökeskeiseltä otteelta, jonka seurauksena lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ei ole enää mahdollista entisessä määrin tavoittaa lapsen yksilöllisiä tarpeita, ja turvata lapselle parhaita mahdollisia palveluita. Sosiaalityötä tehdään hyvin vahvasti omalla persoonalla, johon liittyvät ammatillisuus, tiedot ja taidot (Munro 2011). Tiukat strukturoidut lomakkeet (esimerkiksi Kanta-palvelun käyttöönotto myös sosiaalialalla) ja toimintamallit rajoittavat työn tekemistä omaa persoonaa ja ammattitaitoa hyödyntäen. Pahimmillaan työn tiukka rajaaminen aiheuttaa sen, että sosiaalityöntekijästä tulee etäinen lomakkeita täyttävä hahmo, ja lopulta ihmissuhdeperustainen sosiaalityö unohtuu aikarajojen ja organisatoristen raamien taakse. Toisaalta, lomakkeiden taakse 'piiloutuminen' voi auttaa puolustautumaan ja etäännyttää työntekijän päätöksen tekemisestä. Työntekijän ei tiukkaan strukturoidussa mallissa tarvitse tai oikeammin, hän ei saa käyttää harkintavaltaa. Sen sijaan työntekijä voi täyttää lomakkeen ja siirtää vastuun lomakkeiden kautta pois itseltään. Tämä saattaa toimia vaativassa työssä tietynlaisena puolustusmekanismina. (Healy 2009; Munro 2010a; Munro 2010b; Rogowski 2008.)

Rogowskin artikkeleista (2011 ja 2012) käy ilmi, että sosiaalityöntekijöiden professionaalinen osaaminen, johon autonomia ja harkintavalta olennaisesti kuuluvat, jää helposti esimieskontrollin varjoon, eikä saa oikeutettua arvostusta ja luottamusta (Rogowski 2011; Rogowski 2012). Sosiaalityöntekijöitä veloitetaan käyttämään rajoittavia ja kontrolloivia toimenpiteitä asiakkaisiinsa ja samaan aikaan sosiaalityöntekijöiden työtä, ammatillista osaamista, harkintavaltaa ja autonomiaa rajoitetaan niin paljon, että työnkuva muuttuu ääritilanteessa sosiaalityöstä asiakkaiden manageroinniksi. (Huntington 1999; Munro 2010b.) Sosiaalityön eettinen koodisto on suunniteltu asiakasta ja asiakkaan oikeuksia silmällä pitäen. Organisaatioilla on kuitenkin usein omat ohjeistuksensa, joita sosiaalityöntekijöiden tulee työssään noudattaa. Kunnat ja kaupungit tekevät erilaisia organisaatiovetoisia sisäisiä ohjeita ja linjauksia, joiden sisällä sosiaalityöntekijät yrittävät velvoitteitaan hoitaa. Sosiaalityön ammattieettisen koodiston mukaan asiakkaan etu ja oikeudet ovat aina ensisijaisia suhteessa muiden tahojen etuihin ja oikeuksiin. Siten sosiaalityöntekijät ovatkin aina ensisijaisesti tilivelvollisia ja vastuussa työstään asiakkailleen. (Banks 2006, 128-129.)

Kun organisaatio on tarkkaan määritellyt kriteerit palveluiden saamisen ja myöntämisen suhteen erilaisien ohjeistusten ja linjausten, sekä kilpailuttamisen keinoin, asiakkaan yksilöllisten tarpeiden huomiointi voi osoittautua hankalaksi, koska palvelut eivät ole tosiasiallisesti yksilöllistettyjä, vaan sopivat useimmille palvelun saantikriteerin täyttävälle. Samalla katoaa sosiaalityön ihmisläheisyys. Lastensuojelun sosiaalityössä tämä tarkoittaa lapsilähtöisen näkökulman unohtumista. (Huntington 1999; Healy 2009; Rajavaara 2014a, 137.) New Public Managementin kontekstissa organisatorinen tilivelvollisuus saattaa jopa kapeuttaa määrällistä tehokkuutta, sillä se ei mahdollista asiakaslähtöistä, kokonaisvaltaista työtä (Juhila 2009, 306; Mänttari-van der Kuip 2013, 13.). Pelkkä tarpeiden täyttäminen vaativassa lastensuojelun sosiaalityössä ei kuitenkaan riitä; ihmisten tilanteet ovat monimutkaisia palapelejä, joihin suoraviivaisella riskienhallinnalla ja tasapäistetyillä palveluilla tuskin voidaan vaikuttaa. Managerialistiset hallinnon tavat ovat muuttaneet lastensuojelun toimintaympäristöä ja toimintaedellytyksiä tavalla, jonka seurauksia tuskin vielä täysin tunnustetaan (Lapinleimu 2015, 8). Laskennalliset tulokset ja tulospainet voivat pahimmillaan johtaa asiakassuhteen taloudellistumiseen, asiakasvalikointiin tai jopa asiakasvastaisuuteen, sillä tulospainoiden valossa on ”kannattavampaa” ottaa vastaan asiakkaita, joiden asian näkee olevan nopeasti käsitelty, kuin ns. hankalia, aikaa vieviä asiakkaita. (Jokinen, Juhila & Raitakari 2003, 160-161; McDonald 2006; Juhila 2009, 304.)

Sosiaalityöntekijöiden kaventuneesta harkintavallasta on puhuttu jo jonkin aikaa. Kaventunutta harkintavaltaa aiheuttavat taloudellisen rationaliteetin, tietotekniikan ja markkinoistumisen korostuminen, jotka näyttäytyvät arjen työssä lisääntyneenä ulkopuolisena kontrollina, yksityiskohtaisena ohjeistamisena, sekä työprosessien mallintamisena, (Banks 2011, 13; Forsberg & Ritala-Koskinen 2012, 167). Edellä kuvatuilla ilmiöillä tulkitseen viitattavan organisatoriseen tilivelvollisuuteen. Mutka (1998) on tutkinut lastensuojelun työntekijöiden työtä 1990-luvun alkupuolella ja on jo tuolloin todennut, että lastensuojelua koskevissa kysymyksissä lainsäädännön, tarkan dokumentoinnin ja lastensuojelutarpeen näytön merkitys nousevat lastensuojelun sosiaalityön keskeisiksi kysymyksiksi. Lastensuojelun sosiaalityö on alkanut 90-luvun alusta, samaan aikaan managerialisten hallinno uudistuksen kanssa siirtyä kohti formaalien menettelytapakysymysten painottamista. (Mt 1998; Forsberg & Ritala-Koskinen 2012, 167.) Kunnissa on muodostunut lastensuojelun sisälle erilaisia portinvartijuusmekanismeja, jotka vaikuttavat heikentävästi sosiaalityöntekijän tunteeseen työn hallittavuudesta. Portinvartijajärjestelmät, kuten asiakasohjausyksiköt, valvovat ja vahtivat tuen ja resurssoinnin nimissä lastensuojelua. Käytännössä portinvartijuus näyttäytyy sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta kankeana, byrokraattisena systeeminä, jolla rajoitetaan sosiaalityöntekijän mahdollisuuksia johtaa asiakasprosessia. (Metteri & Hotari 2011; Muuronen & Sinko 2013, 11-12; Juhila & Günther 2013, 310.) Lisäksi sosiaalityöntekijöiden on raportoitava työajan käytöstä ja listattava tuloksia, usein määrällisessä muodossa. Jotta määrällisten tulosten listaaminen onnistuisi, vaaditaan tietokoneohjelmia, jotka ovat useasti työntekijän näkökulmasta puutteellisia, sillä tietokoneohjelmat eivät mekaanisuudessaan näytä aina tavoittavan sitä, mikä sosiaalityössä ja sen tuloksissa on merkityksellistä ruohonjuuritasolta tarkasteltaessa. (Juhila 2009, 301.)

Siten sosiaalityön oikeudellistuminen (tässä tapauksessa poliisien ja oikeuslaitoksen vahvan mukaantulon) näyttää osaltaan vähentäneen merkittävästi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden autonomiaa ja harkintavaltaa ja toisaalta lisänneen henkilökohtaisen vastuun osuutta, jolloin sosiaalityöntekijöiden ei ole mahdollista entisellä tavalla toteuttaa lastensuojelua lapsilähtöisestä näkökulmasta. Olemassa olevien säännösten, sääntöjen ja auditointitapojen mukaan toimiminen ei aina ole paras tapa suojella lasta, vaan perustehtävän hoitoon tarvitaan sosiaalityön professioniin kuuluvaa ammatillista järkeilyä, harkintavaltaa ja autonomiaa, joiden avulla työskentely tapahtuu lapsen edun mukaisesti. (Dickens 2008; Rogowski 2012, 924-926.)

3 ORGANISATORINEN JA AMMATIEETTINEN TILIVELVOLLISUUS

Kolmannen luvun tarkoituksena on esitellä lukijalle tutkielmani kaksi keskeisintä käsitettä, organisatorinen ja ammattieettinen tilivelvollisuus. Koska käsitteelliset ja työtavalliset muutokset eivät synny tyhjästä, on olennaista ymmärtää, että institutionaalinen konteksti muokkaa sosiaalityön käytäntöjä ja käsitteitä (Banks 2004, 7, 37; MacDonald 2006). Sosiaalityön asema ja rooli professiona onkin toistuvasti tarkastelun alla nykyisessä institutionaalisessa asetelmassa (Welbourne 2011). Ymmärrän Welbournen (2011) viittaavan ”nykyisellä institutionaalisella asemalla” julkisen niukkuuden ja markkinoistumisen kontekstiin. Yhteiskunnallisen ilmapiirin ja poliittisen agendan muuttuessa, sekä vallitsevassa taloudellisessa tilanteessa sosiaalityöntekijöiden perinteisen selontekovelvollisuuden ei katsota tarjoavan enää riittävästi informaatiota sosiaalityön sisällöstä ja tuloksista (Julkunen 2001, 95-104; Kantola 2002, 295; Jokinen & Juhila & Raitakari 2003, 150-151).

3.1 Tilivelvollisuus peruskäsitteenä

Olennainen käsite tutkielmani kannalta on tilivelvollisuus (*accountability*). Olennaisen käsitteestä tekee se, että niin organisatorinen kuin ammattieettinen tilivelvollisuus nojaavat yleisen tilivelvollisuuden periaatteisiin. Yleisellä tasolla tilivelvollisuudella tarkoitetaan yksilön vastuuta teoistaan. Tilivelvollisuus on läsnä kaikessa tekstissä, puheessa ja vuorovaikutuksessa, mutta sen sisältö ja muodot ovat kontekstisidonnaisia (Garfinkel 1967, 1, 22 Juhila & Hallin 2017, 64 mukaan). Tilivelvollisuutta voidaan tutkia mm. kirjallisista raporteista, dokumentoinnista, moniammatillisesta ja moniorganisatorisista tapaamisista, sekä haastatteluista. (Juhila & Hall 2017, 64.) Tutkielmassani tarkastelen organisatorisen ja ammattieettisen tilivelvollisuuden ilmenemistapoja sosiaalityöntekijöiden kirjoituksista julkisen sektorin lastensuojelun sosiaalityön kontekstissa.

Tilivelvollisuuden tutkimisella tarkoitetaan keskittymistä sellaiseen tekstiin, puheeseen ja vuorovaikutukseen, jossa yksilöt selittävät käytöstään ja perustelevat toimintaansa. Tilivelvollisuus tulee näkyväksi etenkin tilanteissa, joissa yksilöt selittävät tekojensa ja heihin kohdistuvien odotusten ja vaatimusten välistä ristiriitaa. Toimintaa tulee selittää, kun yksilö ei täytä hänelle asetettuja odotuksia, velvollisuuksia tai tavoitteita. Tällöin yksilöt selittävät ”epäonnistumistaan” oikeuttamalla, selittelemällä tai syyttämällä. (Scott & Lyman 1968, 49 Juhila & Hallin 2017, 65 mukaan.) Tilivelvollisuutta ei ole ilman vastuussa olemista; vastuun käsite onkin aina läsnä selonteko- ja tilivelvollisuudesta puhuttaessa (Mänttärin van der

Kuip 2013, 6). Muutokset sosiaalityöntekijöihin kohdistuvan tilivelvollisuuden luonteessa ovat alkaneet näkyä erityisesti muutamien viime vuosien aikana: Huomiota on alettu kiinnittää työhön, tuloksien tekemiseen ja tekemättä jättämisiin sen sijaan, että huomio olisi kiinnitetty organisatorisiin tai rakenteellisiin seikkoihin, jotka vaikuttavat oleellisesti sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksiin täyttää virkavelvollisuudet (Banks 2011, 15; Saarinen, Blomberg & Kroll 2012, 403). Tham (2007) on tehnyt huomion, ettei rakenteellisiin, työntekoa haittaaviin seikkoihin ole kiinnitetty huomiota siitäkään huolimatta, että etenkin Pohjoismaissa sosiaalityöntekijät vaihtavat aktiivisesti työpaikkoja ja hakeutuvat pois sosiaalityöstä.

3.2 Organisatorinen tilivelvollisuus ja sosiaalityö

Sosiaalityön tutkimuksessa on löydettävissä uuden tilivelvollisuuden (*new accountability*) (katso Banks 2011, Mänttari-van der Kuip 2015b, 329) käsite, jonka avulla käsitellään markkinoistumisen seurauksia sosiaalityölle. Uuden tilivelvollisuuden käsite ei ole uusi, mutta sen käyttö on lisääntynyt etenkin New Public Managementia käsittelevissä kirjoituksissa ja tutkimuksissa. Käsitettä on Mänttari-van der Kuipin (2013) mukaan käytetty tutkimuksessa laveasti ja osaksi myös melko väljästi määriteltynä (Mt. 2013, 6). Käytän tutkielmassani uuden tilivelvollisuuden sijasta organisatorisen tilivelvollisuuden käsitettä, jolla viitataan sosiaalityöntekijöiden selontekovelvollisuuteen omaa organisaatiotaan kohtaan. Esitän tarkemman määrittelyn organisatorisen tilivelvollisuuden käsitteestä myöhemmin tässä alaluvussa.

Yhteiskunnallisten ja poliittisten muutosten seurauksena sosiaalityöltä ja etenkin sosiaalityöntekijöiltä vaaditaan uudenlaista, taloudellisiin argumentteihin ja selvityksiin perustuvaa uudenlaista tilivelvollisuutta, jonka fokus, sekä ideologia poikkeavat sosiaalityön perinteisestä selontekovelvollisuudesta radikaalisti (Juhila 2009). Sosiaalityö joutuukin nykyisessä toimintaympäristössään yhä enenevässä määrin olemaan vastuussa edustamalleen organisaatiolle, loppukädessä jopa koko yhteiskunnalle siitä, mitä sosiaalityöllä ja ennen kaikkea siihen sijoitetuilla rahoilla saadaan aikaan (Huntington 1999; Dickens 2008; Günther & Raitakari 2008; Healy 2009; Bradley & Engelbrecht & Höjer 2010; Munro 2010a; Höjer & Forkby 2011; Munro 2011; Rogowski 2011 & 2012). Kun huomio kiinnitetään äärimmäisyyteen asti suoritteisiin ja tavoitteiden saavuttamisen mittaamiseen, tullaan väheksyneeksi sosiaalityöntekijöiden kykyä käsitteellistää asiakkaiden ongelmia ja kykyä etsiä ratkaisuja ongelmiin historiallisesta ja yhteiskunnallisesta kontekstista käsin. (Huntington 1999; Healy, 2009; Munro 2011).

Mänttari-van der Kuip (2013, 5; 2015a, 23) käyttää tutkimuksessaan sosiaalityöntekijöiden selontekovelvollisuudesta organisaatiota kohtaan termiä *organisatorinen tilivelvollisuus*. Organisatorisesta tilivelvollisuudesta puhuttaessa viitataan tilivelvollisuuden muotoon, joka kohdistuu sosiaalityöntekijään ja sosiaalityöhön organisaation taholta (budjetti)kontrollina, valvontana, arvioiteina, sekä työn tehokkuuteen ja taloudellisuuteen liittyvinä henkilökohtaisina vaateina ja vastuina. Lyhykäisyydessään organisatorisessa tilivelvollisuudessa on kyse sosiaalityöntekijän henkilökohtaisesta organisatorisesta vastuusta ja velvollisuudesta huolehtia ja antaa selontekoja organisaation rajallisten resurssien mahdollisimman tehokkaasta käytöstä, sekä itse työntekijöihin kohdistuvasta työn näkyväksi, laskennalliseksi ja kontrolloitavaksi, sekä arvioitavaksi tekemisestä. (Mt. 2013, 5; 2015a, 23.) Vaade näkyväksi tekemisestä korostaa dokumentoinnin merkitystä, sillä sosiaalityöntekijöiden velvollisuuksiin kuuluu muuntaa työn tulokset laskennalliseen ja dokumentoituun muotoon ja tällä tavoin todistaa noudattaneensa annettuja ohjeistuksia, määräyksiä ja standardeja. (Martin & Kettner 1997; Banks 2004, 151-153; Juhila 2006; 2009a; Saario & Stepney 2009; Räsänen & Saario 2017, 154.) Kontrollilla tutkielmassani ymmärrän työn määrittelyn ulkopuolelta. Havaitsin organisatorisen tilivelvollisuuden määritelmän kuvastavan hyvin sen kaltaista tilivelvollisuutta, jota lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin kokemukseni mukaan kohdistuu. Tästä syystä valitsin edellä kuvaamani organisatorisen tilivelvollisuuden määritelmän käytettäväksi myös omassa tutkielmassani.

Organisatorinen tilivelvollisuus siis linkittyy ja sen ydin on nähtävissä seuraavissa toimenpiteissä: *Työtä tehdään sosiaalityön ulkopuolelta määriteltujen ohjeiden ja toimintamallien mukaisesti*. Toimintamalli kertoo työntekijälle tavan, jolla tehtävä tai tehtäviä hoidetaan, tai miten toimia missäkin tilanteessa. Toimintamallin avulla voidaan määrittää muun muassa se, missä järjestyksessä tehtävät hoidetaan, jolloin työtä tehdään ennalta määriteltujen standardien, tavoitteiden tai lopputulosten mukaisesti. Standardit mitaavat sitä, miten hyvin joku tai jokin sopii yhteen hyväksytyyn normiin kanssa, tai mikä on hyväksytty hyväksi tai parhaaksi käytännöksi. Tavoitteet voidaan asettaa julkishallinnon, paikallishallinnon tai muiden laitoksien taholta. (Beckett & Maynard 2005, 101; Juhila 2009, 296.).

Lisäksi organisatoriseen tilivelvollisuuteen liitän kuuluvaksi myös asiakkaiden tarvenäkökulman korostamisen pysyvän niukkuuden ajassa. Tiukentuneessa budjettikontrollissa ja pysyvän niukkuuden ajassa sosiaalityöntekijät joutuvat perustelemaan päätöksiään hyvin voimakkaasti lapsen *tarvenäkökulmasta*.

Lapsella pitää olla *tarve* palveluihin. Se, että lapsi hyötyisi jostakin palvelusta, ei riitä. Sosiaalityöntekijän tulee kyetä osoittamaan kirjaustensa avulla lapselle tehdyt ja tulossa olevat toimenpiteet, sekä jatko-suunnitelma, joista kaikki perustuvat tarpeeseen. Mikäli sosiaalityöntekijä ei pysty selvästi ilmentämään lapsen tarvetta palveluille, ei perusteita palveluiden myöntämiseen todennäköisesti organisaation näkökulmasta ole. (Alhanen 2014, 49.) Tämän kaltainen perustelu linkittyy organisatoniseen tilivelvollisyyteen ja näkemykseni mukaan tarvenäkökulman korostamista voidaan kutsua myös oikeuttavaksi selonteoksi, jossa sosiaalityöntekijä perustelee käytöstään (palveluiden myöntämistä) moraalisin argumentein tilanteessa, jossa palveluiden myöntämistä tarkastellaan talouden näkökulmasta ja niiden myöntämistä sosiaalisiin argumentteihin vedoten pidetään tuomittavana. (Juhila 2012, 97, Marvin B. Scottin ja Stanford M. Lymanin 1968 mukaan.)

3.3 Ammattieettinen tilivelvollisuus ja ammattietiikka

Ammattieettinen tilivelvollisuus juontaa juurensa ammattietiikasta ja on olennainen osa sosiaalityötä. Ammattieettiset kysymykset ja sosiaalityön tehtävät hyvinvointivaltiossa linkittyvätkin vahvasti toisiinsa, sillä ammattieettiset kysymykset liittyvät muun muassa tuen ja kontrollin ykseyteen, sekä julkisen vallan käyttöön. (Metteri & Hotari 2011, 69). Siksi on tärkeää luoda lyhyt katsaus ammattietiikan sisältöön ennen perehtymistä ammattieettiseen tilivelvollisuuteen.

Ammattieettisellä tilivelvollisuudella tarkoitan tutkielmassani sosiaalityöntekijän tilivelvollisuutta noudattaa ammattikunnan asettamia normeja ja periaatteita, sekä velvollisuutta toimia edellä yhteisesti hyväksytyjen normien, periaatteiden, sekä lain mukaisesti. Sosiaalityöntekijä on työssään velvollinen noudattamaan sosiaalityön profession edustamia arvoja. Olen tehnyt rajauksen koskemaan ammattietiikkaa, koska sosiaalityöntekijän pitäisi näkemykseni mukaan olla ennen kaikkea tilivelvollinen professionsa arvoja kohtaan, joiden tausta-ajatuksena on hyvän tuottaminen niin yhteiskunnalle kuin yksilöille, sekä tilivelvollisuuden eri suuntien ristiriitaisuuden tunnistaminen.

Ammattieettiseen tilivelvollisuuteen linkitän olennaisesti kuuluvaksi myös lain velvoittavuuden ja virkavastuun, sillä ammattieettinen harkinta usein liittyy lakiin ja sen velvoittavuuteen lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä kohtaan. Mikäli asiakkaan asioihin joudutaan puuttumaan, pitää puuttuminen perustua ehdottomasti lakiin. Oikeusvaltioperiaate tarkoittaa käytännössä sitä, ettei hyvilläkään eettisillä päämää-

rillä, periaatteilla tai yleisillä arvoilla voida perustella toimenpidettä, jolle ei ole mainintaa laissa. Huolimatta lain sitovuudesta ja työn määrittävyydestä, ei laki tarkoita samaa kuin eettisyys, eikä lainmukaisuus takaa eettisyyttä. Laista harvoin voi suoraan poimia vastausta arjen sosiaalityön pulmiin. Suomessa sosiaalialan työ kuitenkin perustuu lainsäädäntöön, jonka perustana on säännönmukainen ihmis- ja perusoikeusperiaatteiden noudattaminen. Ihmis- ja oikeusperiaatteiden noudattamista edellyttää perustuslain 22.§, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Kyse ei muodollisesta oikeusturvasta, vaan viranomaisen aktiivisesta työskentelystä asiakkaan oikeuksien toteutukseksi kaikissa asiakasta koskevissa arkisissakin ratkaisuissa. (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731)

Ammattietiikka on perusta, jonka päälle ammattieettinen tilivelvollisuus rakentuu. Kansainvälisen sosiaalityöntekijäjärjestön IFSW:n eettisen koodiston (Ethics on Social Work) mukaan sosiaalityöntekijän tulee tunnistaa, että sosiaalityöntekijät ovat selontekovelvollisia toimistaan niin asiakkaille, työtovereilleen, kollegoilleen, työnantajalleen, sekä ammatilliselle järjestölle. Myös laki edellyttää sosiaalityöntekijöiltä toiminnan eettisyyttä. Sosiaalityöntekijöiden tuleekin tunnistaa selonteon eri suuntien mahdollinen ristiriitaisuus. (Parrott 2010, 79.) Suomessa toimivien sosiaalityöntekijöiden ammattieettistä toimintaa ohjaavat Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n julkaisemat ammattieettiset toimintaohjeet (Sosiaalialan ammattieettiset ohjeet), joiden avulla sosiaalityöntekijä voi arvioida toimintansa eettisyyttä. Lisäksi ohjeet tekevät näkyväksi menettelytavat, joita sosiaalityöntekijöiltä voidaan työssään edellyttää. (Parrott 2010, 79.)

Ammattietiikalla on merkittävä rooli, sillä se ohjaa valintoja kaikessa sosiaalityössä. Sosiaalialan ammattilaisen tuleekin aina pyrkiä mahdollisimman asialliseen ja neutraaliin toimintaan, jonka perustana toimivat asiakkaan ihmisarvon ja yksilöllisyyden ehdoton kunnioittaminen. Sosiaalityöntekijän ammatillisuuteen kuuluu rehellisyys ja avoimuus, sekä omien rajojen, tietämättömyyden ja oman tuen tarpeen tunnistaminen. (Talentia 2013, 5-6.)

Vaikka lainsäädäntö viitoittaa työtä, ammattietiikka on lakia laajempi käsite, koska se ohjaa koko ammatillista toimintaa ja siihen liittyviä ratkaisuja valintoineen (Talentia 2017, 8). Ammattietiikka on kykyä arvioida eettisesti omaa työtä ja työkäytäntöjä ja sitä pidetään yhtenä kehittyneen ammatillisuuden tunnusmerkeistä. Ammattietiikan tarkoituksena on rakentaa oikeudenmukainen ammattirakenne, jolla estetään yksilön joutuminen ristiriitaan omien aatteidensa ja ammattinsa vaatimusten välillä. Jokaisen ammattiryhmän vastuulle jää huolehtia oikeudenmukaisen työympäristön rakentamisesta, koska ainoastaan

alan ammattilainen on asiantuntija työn toteuttamiseen liittyvissä tärkeäksi nähdyissä asioissa. *Sosiaalityöllä onkin erityinen suhde etiikkaan ja ihmisoikeuksiin, sillä oletettavasti sosiaalialan työt ovat lähtöisin etiikan ja ihmisoikeuksien kysymysten pohtimisesta.* Sosiaalityön etiikka onkin humanistista etiikkaa, toisin sanoen ihmisoikeuksien etiikkaa. (Sipilä 2011, 50; Talentia 2013, 5.)

Ammattieettisellä koodistolla onkin paikkansa työtä ohjaavana työkaluna (Millerson 1964; Banks 2006, 79.) Henkilökohtaiset arvot voivat vaikuttaa eettisen koodiston ja esimerkiksi lain kirjaimen tulkitsemiseen (Banks 2006, 7), mutta työssäni olen rajannut ammattietiikan koskemaan yhteisesti jaettuja ja tunnustettuja arvoja ja normeja. Työskentelyä ei ole mahdollista rajata selkeästi hyvään ja pahaan, vaan ammattieettisyyden muovaajina toimivat toimintaa ohjaavat arjessa tehtävät ratkaisut. Tämä edellyttää sosiaalityöntekijältä kykyä ottaa haltuun laajoja eettisiä kysymyksiä ja pohtia, mikä ratkaisu palvelisi parhaiten yksilöllisessä tilanteessa. (Laitinen & Väyrynen 2009, 164-165.) Suurimpaan osaa sosiaalityössä tehtävistä päätöksistä liittyy monimutkaisten eettisten, poliittisten, teknisten, sekä lain kysymysten vuorovaikutus, jossa kaikki elementit ovat suhteessa toisiinsa (Banks 2006, 12-13).

Ammattieettisyys tuottaa sosiaalityöhön oikeuksien ja vastuun kysymysten pohtimista, sekä riittävän ja kohtuullisen määrittämistä. Eettisten ohjeiden ei ole tarkoitus olla yksityiskohtaisia, sillä eettiset pohdinnat eivät ole tilanne-, henkilö-, tai kontekstisidonnaisia. Ammatillinen eettisyys merkitsee kykyä pohtia ja kyseenalaistaa omaa ammatillista toimintaa, päätöksentekoa ja niiden oikeudenmukaisuutta ja perusteita. (Sipilä 2011, 51; Talentia 2017, 8, katso myös Banks 2006, 4-5.)

Tutkielmani näkökulmasta olennaisin ammattieettisestä ohjeistuksesta kiteytyy ammattilaisen kykyyn arvioida kriittisesti omaa toimintaorganisaatiotaan ja organisaation toiminnan tavoitteita, sekä perusteita toiminnalle. Ajoittain organisaation ja työntekijän näkemykset siitä, kenen etu edellä sosiaalityötä tehdään, saattavat erota paljonkin toisistaan (Talentia 2017, 7-8.), jolloin taloudellista tehokkuutta ja yksilön vastuuta korostava ajattelutapa ajautuu ristiriitaan sosiaalityön auttavaa ja tukea antavaa kumppanuutta korostavien ammatillisten periaatteiden kanssa (Välimaa 2007, 175-176).

Ammattietiikkaan liitän kuuluvaksi myös eettisten ongelmien, dilemموjen ja ongelmien havainnoinin. Banks (2006, 12-13) tekee eron eettisten kysymysten, eettisten ongelmien ja eettisten dilemموjen välille. Sosiaalityön eettiset ongelmat tulevat näkyviin tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijä tunnistaa vaikean mo-

raalisen päätöksenteon tarpeen. Eettinen ja moraalinen ristiriita syntyy, kun sosiaalityöntekijällä on käytävissään kaksi, tai jopa useampia yhtä vaikeaa ja epätoivottavaa vaihtoehtoa, joista on kuitenkin valittava yksi. Tämän kaltaisesta dilemmasta voi seurata eettinen kuormittuminen, jolla tarkoitetaan sosiaalityöntekijän kokemaa eettistä ja moraalista ahdingoa ja stressiä. Moraalinen ja eettinen ahdinko on seurausta ristiriidasta ihmisen uskomusten, arvojen, toiminnan ja tulosten välillä. (Webster & Baylis 2000; Stewart 2007; Metteri & Hotari 2011, 70.) Moraalisella ahdingolla Jameton (1993) viittaa psykologiseen epätasapainoon tai kipeisiin tunteisiin, jotka ilmenevät, työntekijät ovat tietoisia moraalisen toiminnan tarpeen välttämättömyydestä, mutta eivät voi toimia olemassa olevan tarpeen mukaan institutionaalisten esteiden vuoksi. (Jameton 1993; Metteri & Hotari 2011, 70.) Eettistä stressiä aiheuttavat etenkin sellaiset tilanteet, joissa työntekijä kohtaa liian hankalia asiakastilanteita monimutkaisessa palvelujärjestelmässä, tai / ja työyhteisössä, joka ei tue työntekijää riittävästi eettisten ristiriitojen ratkaisemisessa. (Corley, Minick, Elswick & Jaconbs 2005; Ulrich ym. 2007; Glasberg, Eriksson & Nordberg 2008; O'Donnell ym. 2008; Metteri & Hotari 2011, 70.)

4 TUTKIELMAN TOTEUTUS

Luvun neljä tarkoitus on esitellä tutkimustehtäväni ja -kysymyksen. Neljänten lukuun sisältyy myös menetelmällisen, eli konstruktionistisen lähestymistavan kuvaus. Tutkin analyysissä sosiaalityöntekijöiden ammattieettiselle ja organisatoriselle tilivelvollisuuden antamia merkityksiä konstruktionistisessa viitekehyksessä. Käytän tutkielmassani sosiaalityöntekijöiden kirjoituksissa tuotetuista merkityksistä termiä sanoitus tai sanoittaminen, jolla viitataan siihen, että kirjoituksissa sosiaalityöntekijät tekevät ymmärrettäväksi nykyistä yhteiskunnallista todellisuutta ja luovat merkityksiä omalle työlleen. Neljäs luku pitää sisällään kuvauksen siitä, miten kirjoituspyynnöstä muodostuu aineisto, minkälainen aineistoni on, ja miten olen aineistoani analyysissä käsitellyt. Lisäksi pohdin, onko tutkielman analyysin teossa ollut hyötyä vai haittaa lastensuojelun sosiaalityön työkokemuksestani. Aineiston analyysimenetelmänä käytän laadullista sisällönanalyysiä.

4.1 Tutkimustehtävä ja -kysymys

Tutkielmani tarkoitus on tutkia, miten lastensuojelun sosiaalityöntekijät sanoittavat organisatorista ja ammattieettistä tilivelvollisuutta arjen työntekeksen kontekstissa. Tutkielmassa olen kiinnostunut siitä, miten organisatorinen ja ammattieettinen tilivelvollisuus näyttäytyvät julkisen sektorin lastensuojelun

sosiaalityöntekijän arkipäivän työssä ja minkälaisia rooleja ja painoarvoa ammattieettiselle ja organisatoriselle tilivelvollisuudelle annetaan kirjoituksissa. Lisäksi olen kiinnostunut lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolista tämän päivän kunnallisessa lastensuojelutyössä. Tutkielmani eettinen tarkastelu sisältyy osaksi lukua neljä, eikä siitä ole olemassa erillistä lukua.

Tutkimuskysymykseni on:

Miten organisatorinen ja ammattieettinen tilivelvollisuus sanoitetaan sosiaalityöntekijöiden teksteissä?

4.2 Sanoitusten tutkimista sosiaalisen konstruktionismin viitekehystä

Tutkielmani on laadullinen eli kvalitatiivinen. Tutkielman tavoitteena on mahdollisimman kokonaisvaltaisesti tutkia lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin kahdelta eri taholta kohdistuvaa ja luonteeltaan hyvin erilaista tilivelvollisuutta ja sitä, miten se lastensuojelu sosiaalityöntekijän työssä realisoituu. Koska kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana onkin todellisen elämän kuvaaminen ja ajatus siitä, että todellisuus on moninainen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161), tulee ottaa huomioon, että sosiaalityöntekijöiden kirjoitukset ovat yksittäisten henkilöiden tuottamia sanoituksia, eivätkä siten edusta lastensuojeluorganisaation tai profession virallista näkemystä tai tavoitteita.

Tutkielmassani tarkastelen merkityksiä, joita sosiaalityöntekijät sanoittavat organisatoriselle ja ammattieettiselle tilivelvollisuudelle sosiaalisen konstruktionismin viitekehystä. Tutkielmassani sanoituksilla viitataan merkityksiin, joita sosiaalityöntekijät teksteissään tuottavat. Konstruktionistisessa lähestymistavassa kiinnostus kohdistuu merkityksille, joita yksilöt puheellaan ja puheessaan tuottavat. (Jokinen 2014, 12-16.) Ihmiset tuottavat siten kielen avulla merkityksiä sosiaalisesta maailmasta (esim. Coffey & Atkinson 1996, 83-84). Kielenkäyttö ja muut sosiaaliset käytännöt rakentavat sosiaalista todellisuutta, jolloin sosiaalinen todellisuus on muuttuvaa, tiettyyn aikaan ja paikkaan sidottua (Burr 1995, 2-8). Paynen (2005, 17) mukaan ei ole yhtä oikeaa tapaa hahmottaa asioita, sillä kilpailevat näkökulmat ja ilmiöihin liittyvä epävarmuus, sekä toimintayhteyksien ja kulttuurien olomassaolo pitävät teorian liikessä ja sovellettavina ja neuvoteltavina. Payne (2005, 18) toteaa sosiaalityön olemuksesta käytävän neuvottelua kolmella eri tasolla: 1) poliittis-ideologisella 2) organisatoris-professionaalilla 3) asiakas-sosiaalityöntekijäsuhteen tasolla. Tutkielmassani korostuvat erityisesti kaksi ensiksi mainittua tasoa, tutkielmani aiheen rajauksen ja tutkimuskysymykseni painotuksen ansiosta.

Konstruktionistinen lähestymistapa pohjaa ajatukseen, ettei tutkijalla ole pääsyä todellisuuteen 'puhtaasti' sinänsä, vaan ainoastaan merkitysvälitteisesti, joilla todellisuus näyttäytyy aina sellaisena kuin toimijat sen sanoittavat ja ymmärtävät kussakin tilanneyhteydessä. Konstruktionismissa kieli ei vain heijasta todellisuutta vaan aktiivisesti myös tuottaa sitä valituista näkökulmista. Konstruktionistisesti suuntautunut tutkija on kiinnostunut kulttuurisista merkityksistä ja niiden tuottamisen tavoista. Tutkittavat nähdään kulttuurisina toimijoina, jotka omassa toiminnassaan tukeutuvat kulttuuriin, tutkittavilla käytössään oleviin tulkintaresursseihin. Tutkittavat myös luovat koko ajan uutta todellisuutta. (Jokinen 2014, 12-16.), joiden suhde ulkoiseen todellisuuteen muotoutuu merkitysten välityksellä (Toskala 2003, 343). Airola, Koskinen & Mustonen (2000, 6) kuvaavat "merkitystä" hyvin korkean abstraktiotason käsitteeksi, vähän samankaltaiseksi kuin "älykkyys" tai "tieto". Tässä tutkielmassa kulttuuri voidaan ymmärtää kunnallisen sosiaalityön ympäristön ja toimintakäytäntöjen kautta.

Konstruktionistisessa lähestymistavassa aineistoa tulkitaan kontekstisidonnaisesti, jolloin sitä tarkastellaan suhteessa tapahtumakontekstiin. Konstruktionistisessa lähestymistavassa fokus kiinnitetään siihen, miten tiettyyn aikaan ja paikkaan sijoittuvassa aineistoissa toimijat omalla toimillaan rakentavat tietynlaista sosiaalista todellisuutta. Edellä kuvatun lisäksi huomio kiinnitetään siihen, millaista sosiaalinen todellisuus on. Tutkimuksessa, joka on tehty konstruktionistisesta viitekehystä pyritään aineiston mahdollisimman yksityiskohtaisen analyysin keinoin konkreettisesti havainnollistamaan prosesseja ja kulttuurisia merkityksiä, joiden avulla tutkittavat alituisen rakentavat kulttuurisia itsestäänselvyyksiä, aikansa totuuksia. (Jokinen 2014, 16.)

Sosiaalisesta konstruktionismista voidaan erottaa kaksi perussuuntausta, joiden suhtautuminen kielen merkityksen kuvana eroaa toisistaan, ontologinen ja episteeminen konstruktionismi (Juhila 1999). Ontologisen konstruktionismin mukaan tutkittavien tekstien ja puheen ulkopuolella on todellisuus, joka ilmenee erilaisina mielen ja ruumiin maailmoina. Episteeminen konstruktionismi ei ota kantaa siihen, onko kielen ulkopuolella todellisuutta vai ei. Episteemisessä konstruktionismissa kiinnostus kohdistuu siihen, miten maailman merkityksellistyy kielessä. Ontologisen konstruktionismin mukaan toimijoiden rakentumista voidaan tutkia ainoastaan puheen ja tekstin avulla. Ontologisen konstruktionismin suuntauksen mukaan kielellisen maailman lisäksi on otettava huomioon kulttuurisesti sisäistetty tietoisuus,

vastadiskurssit, sekä kokemukset, joita toimija ei vielä osaa käsitteillä kuvata. Episteeminen konstruktionismi sen sijaan tulkitsee kielelliset kuvaukset puhumistavoiksi, jotka eivät johdata tutkijaa tutkittavien sisäisiin mieliin.

Tutkielmani painottuu enemmän ontologisen konstruktionismin suuntaan, sillä tehtäväni on tutkia sosiaalityöntekijöiden kirjoituksissaan organisatoriselle ja ammattieettiselle tilivelvollisuudelle antamia sanoituksia, jotka ovat tiettyyn aikaan ja paikkaan, sekä henkilökohtaiseen kokemukseen sidottuja. Tutkielmaani lukiessaan lukijan on hyvä tiedostaa, että Juhila on tarkastellut konstruktivistista lähestymistapaa diskurssianalyysin osana ja tämän tutkielman analyysitapa on sisällönanalyysi. Edellä kuvattu Juhilan määritelmä konstruktionististen lähestymistapojen eroista on kuitenkin nähdäkseni käyttökelpoinen myös oman tutkielmani tapauksessa, sillä lähestymistapojen peruserojen esittelemine toimii tutkielmasani kuitenkin hyvänä lähtökohtana. (Juhila 1999, 175.)

4.3 Kirjoituspyynnöstä aineistoksi

“Kieli on sosiaalisen todellisuuden tuote samalla, kun se itse tuottaa tätä todellisuutta.” (Eskola & Suoranta 1998, 141). Tekstit rakentavat sosiaalista elämää samanaikaisesti, kun ne kuvailevat tapahtumia. Tekstit muodostavat aktiivisesti jonkin version asioista, sen sijaan, että tekstit pelkästään kuvaisivat kuvaa kohdettaan. Kielen ja tekstien avulla ihmiset voivat rakentaa näkemyksiään sosiaalisesta todellisuudesta. (Eskola & Suoranta 1998, 142.) Tutkielmani aineisto koostuu kirjoituspyynnöillä saaduista seitsemästä vastauksesta, joissa lastensuojelun sosiaalityöntekijät pohtivat vapaana kerrontana sitä, miten organisatorinen ja ammattieettinen tilivelvollisuus heidän henkilökohtaisten kokemustensa pohjalta lastensuojelun työssä ilmenee.

Olen kerännyt tutkielmani aineiston kirjoituspyynnöillä kolmen suomalaisen kaupungin ja yhden kunnan lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä. Kaupungit ovat asukasluvultaan 20-200 000 henkilöä. Kunnan asukasluvu on vajaa 10 000 henkilöä. Sain vastauksia kirjoituspyyntöni niin Keski-Suomesta, Pirkanmaalta, Kanta-Hämeestä kuin Pohjois-Savostakin. Kuntien ja kaupunkien organisaatorakenteet ovat erilaisia, jonka vuoksi sain tutkielmaani käytettäväksi näkemyksiä niin tilaaja-tuottaja-mallia käyttävistä kunnista kuin kunnista, joissa sosiaalityöntekijöiden harkintavaltaa ei tältä osin ole rajattu. Osoitin kirjoituspyyntöni suoraan sosiaalityöntekijöille varmistettuani ensin johtavilta viranhaltijoilta henkilökohtaisesti, onko minun tarpeellista hankkia tutkimuslupa kirjoituspyyntöni. Jokainen johtava viranhaltija

vastasi, ettei tutkimusluvalle ole tarvetta, koska en tarkastele kunnan tai kaupungin toimintatapoja vaan pyydän sosiaalityöntekijöitä kirjoittamaan henkilökohtaisista ammatillisista näkemyksistään ja kokemuksistaan läpi vastaajan lastensuojelun sosiaalityön työhistorian, en tiettyyn työpaikkaan tai organisaatioon liittyen.

Kirjoituspyyntöni saaneet lastensuojelun sosiaalityön yksiköt valikoituivat sillä perusteella, että minulla oli jonkinlainen kontakti kuntaan. Tällä tavoin pyrin varmistamaan, että saan mahdollisimman paljon aineistoa, koska ajattelen tuttuuden madaltavan sosiaalityöntekijöiden vastaamiskynnystä. Toisaalta tuttuuden vuoksi minun on vähemmän kiusallista muistutella sosiaalityöntekijöitä kaiken työkiireensä keskellä vastaamaan kirjoituspyyntööni.

Tutkielmani oli ensin tarkoitus tarkastella sosiaalityöntekijöiden kirjoittamia asiakasdokumentteja, ja olin valinnut jo kunnan ja pyytänyt heiltä tutkimusluvan. Tutkielmani aineiston vaihtuessa koin, että olemassa olevien vastaamaan jo lupautuneiden sosiaalityöntekijöiden määrä ei ole riittävä, jolloin postitin, kysytyäni luvan kirjoituspyyntöjen lähettämiseen ensin johtavilta viranhaltijoilta, lisää kirjoituspyyntöjä eri kuntiin ja kaupunkeihin. Lisäksi kävin ennen kirjoituspyynnön postittamista henkilökohtaisesti kussakin kohteessa, joihin kirjoituspyynnöt postitin, kertomassa tutkielmastani ja että toivon sosiaalityöntekijöiden osallistuvan kirjoituksillaan tutkielmani tekoon. Tässä yhteydessä minun oli myös mahdollista selvittää, mitä ammattieettinen tilivelvollisuus ja organisatorinen tilivelvollisuus tutkielmasani tarkoittavat. Sosiaalityöntekijöillä oli lisäksi mahdollisuus esittää minulle lisäkysymyksiä aiheesta. Tässä yhteydessä annoin myös yhteystietoni.

Kerron kirjoituspyynnössäni tekeväni Tampereen yliopistossa sosiaalityön Pro gradu -tutkielmaa aiheesta ”organisatorinen ja ammattieettinen tilivelvollisuus lastensuojelun sosiaalityössä”. Selvennän kirjoituspyynnössäni kirjoitusten käyttötarkoituksen, sekä sen, etten aio julkistaa tekstien kirjoittajien henkilöllisyyttä tai kirjoittajien tarkkaa maantieteellistä sijaintia. Kerron ilmoittavani kirjoittajien maantieteellisen sijainnin maakuntatason tarkkuudella. Kuula (2006, 117) toteaaakin, ettei ”tutkittavien allekirjoitettavaksi tarkoitetun tutkimusluvan laatiminen ole aina välttämätöntä”. Tällä Kuula (2006, 117) viittaa esimerkiksi internet- ja kirjekyselyihin ja vapaamuotoisiin kirjoituspyyntöihin vastaamista, jolloin tutkittavien kirjallinen informointi riittää.

Kvalitatiivisten aineistojen peruseriaate on poistaa kaikki suorat tunnistetiedot (kuten nimet, osoitteet, sähköpostiosoitteet, puhelinnumerot ja niin edelleen) heti, kun aineiston tekninen toimivuus on tarkastettu (Kuula 2006, 214). Kerroin sosiaalityöntekijöille käyttäväni tekstiotteita vastauksista, mutta poistamani kaikki mahdolliset tunnistetiedot kirjoittajien anonymiteetin suojelemiseksi (Kuula 2006, 64). Vastaaajien anonymiteetti on minulle ensisijaisen tärkeää. Kerroin, että pidätän itselläni oikeuden ilmoittaa tutkimusraportissani harkintani mukaan, kauanko sosiaalityöntekijä on työskennellyt lastensuojelussa ja sen, millä sektorilla hän työskentelee. Kirjoituksen saadessani varmistin kirjoittajan anonymiteetin kopioidulla tekstin tyhjälle tiedostolle ilman lähettäjän henkilötietoja. Tässä yhteydessä myös luin tekstin läpi ja poistin mahdolliset kuntaan tai kaupunkiin viittaavat tunnistetiedot. Poistin teksteistä kaiken, mistä voisi päätellä joko kirjoittajaan tai kaupunkiin / kuntaan viittaavia tietoja. Jätin tunnistetiedoista ylös kauanko kirjoittaja on työskennellyt lastensuojelussa ja sektorin, jolla hän työskentelee.

Numeroin samassa yhteydessä tekstit 1—7. Analyysissäni käytän eri tekstien tunnistetietona tekstille annettua numeroa. Lisäksi olen numeroinut tekstiotteet (1—10), jotta lukijan on helpompi seurata analyysin etenemistä eri tekstiotteiden kohdalla. Kuula (2006, 215) kirjoittaa anonymisoinnin käytetyimmän keinon olevan vastaajien oikeiden nimien muuttamisen peitenimiksi, jolloin Kuulan mukaan aineiston sisäinen koherenssi säilyy. Itse kuitenkin numeroin aineistoni kirjoitukset, koska halua ottaa minkäänlaisista riskeistä siinä, että peitenimestä voisi päätellä kirjoittajan henkilöllisyyden (katso Kuula 2006, 216). Koen, että numerointi säilyttää yhtäläillä aineiston sisäisen koherenssin, koska numerot toimivat samaan tapaan yksilöimässä kirjoituksia kuten nimetkin.

Kirjoituspyynnöllä halusin saada informaatiota tutkimukseni keskeisistä teemoista: Organisatorinen tilivelvollisuus ja ammattieettinen tilivelvollisuus ja sen, miten sosiaalityöntekijät ilmiöitä sanoittavat. Olin valinnut kirjoituspyyntöä luonnostellessani itseäni kiinnostavat ja jatkossa tutkimustani palvelevat edellä mainitut teemat, joista pyysin sosiaalityöntekijöitä kirjoittamaan näkemyksiään ja kokemuksiaan. Etukäteen valitut teemat (tutkielmassani ammattieettinen tilivelvollisuus, organisatorinen tilivelvollisuus) perustuvat tutkielman viitekehukseen eli teoretietoon, joka tutkijalla jo on tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.)

Pyysin kirjoituspyynnössä (liite 1) sosiaalityöntekijöitä kirjoittamaan kokemuksistaan ja näkemyksistään organisatorisesta ja ammattieettisestä tilivelvollisuudesta lastensuojelun sosiaalityössä. Vastanneet saivat vapaat kädet kirjoittaa näkemyksistään ja kokemuksistaan. Tarkentavia kysymyksiä ei ollut, vaan

kirjoituspyynnön tarkoituksena oli kerätä sosiaalityöntekijöiden henkilökohtaisia näkemyksiä lastensuojelun sosiaalityöntekijän roolista ”kahden tulen välissä”. Kirjoituspyynnöstäni innostui moni, mutta valitettavasti vain harva vastasi. Usealta sosiaalityöntekijältä sain vastaukseksi ajan riittämättömyyden vastaamiseen, mutta toteamuksen, että tutkielmani aihe on erittäin tärkeä ja ajankohtainen. Pyyntöni pohjalta sosiaalityöntekijät kirjoittivat minulle 31 sivua kirjoitusaineistoa. Toivoin enemmän vastauksia kirjoituspyyntööni, mutta käytännön resurssien sanelemana en voinut jäädä odottamaan lisävastauksia.

Tutkielmassani käytettävää kirjoitusaineistoa voidaan kuvata myös dokumentiksi. Dokumentteja voidaan käyttää kuvaamaan sosiaalisia käytäntöjä ja tiedonlähteinä, jotka rakentavat kuvaa ihmisten jokapäiväisessä elämässä tekemistä ratkaisuksista. Ne pitävät sisällään yksityiskohtaista tietoa laatimishetken sosiaalisista tapahtumista, siitä, mihin dokumentoinnilla on pyritty ja mikä on dokumentin tarkoitus. (May 1999, 157; Kääriäinen 2003, 15.) Dokumentit nousevat tilanteesta, mutta myös luovat tilannetta (Eskola & Suoranta 1998, 142). Tuomi & Sarajärvi (2018, 96) kirjoittavat yksityisistä dokumenteista, jollaisiksi esittämälläni kirjoituspyynnöllä saadut kirjoitukset voidaan laskea, ja joita tutkielmassani kutsun pelkistetyksi kirjoituksiksi.

Niin tutkijan aineiston analyysiä tehdessään kuin lukijan sitä lukiessaan, tulisi aina muistaa, että aiheesta riippumatta tekstidokumentti on aina näkökulma aiheeseen. Kirjoituksissaan sosiaalityöntekijät tuottavat yksityiskohtaista tietoa näkemyksistään, sekä todellisuudesta, jota sosiaalityöntekijät lastensuojelun arjessa elävät. Sosiaalityöntekijällä onkin mahdollista kielellisesti vaikuttaa siihen, millaisena asiat näyttyvät, miten asioista kerrotaan ja miten niitä kuvataan. (Eskola & Suoranta 1998, 138.)

Lähetin kaiken kaikkiaan 21 kirjoituspyyntöä maaliskuussa 2016, joista seitsemään sain vastauksen. Viimeisen vastauksen sain helmikuussa 2017. Jouduin lähettämään muistutusviestin kirjoituspyynnöstäni viiteen eri otteeseen saadakseni lisää kirjoituksia ja muistuttaakseni vastauksen luvanneita vastaamaan kirjoituspyyntööni. Vastaajat kertoivat useaan otteeseen unohtaneensa vastata pyyntööni. Lastensuojelun kiireen toimintakontekstissa tämä on ymmärrettävää. Olin orientoitunut lähettämään muistutusviestejä sosiaalityöntekijöille, enkä kokenut asiaa vaivaannuttavaksi. Yhden vastauksen sain lumipallotekniikalla (katso Tuomi & Sarajärvi 2018, 99).

Totesin muistutusviestejä kirjoittaessasi, ettei sähköpostitse lähetetty kirjoituspyyntö ole paras mahdollinen tiedon keräämistapa, sillä sähköpostit katoavat, ne unohtuvat eikä niihin muisteta vastata. Kuitenkin

tutkielmani kohdalla sähköposti oli olemassa olevista tavoista paras tapa tavoittaa sosiaalityöntekijät, sillä esimerkiksi haastattelun yhteydessä olisin joutunut matkustamaan ympäri Suomea ja sovittamaan sosiaalityöntekijöiden kiireisiä aikatauluja keskenään, sillä ryhmähaastattelu olisi ollut käytännössä ainut mahdollinen tapa toteuttaa haastattelu omista aikaresursseistani johtuen. Lisäksi mietin, että ryhmähaastattelussa olisi voinut jäädä sanomatta jotakin olennaista aiheeni kannalta, mikäli vastaajien kesken ei vallitse luottamuksen ilmapiiri.

Vastaajien joukko koostui seitsemästä lastensuojelun sosiaalityöntekijästä, joista yksi oli johtava viranhaltija. Kaksi johtavaa viranhaltijaa oli lupautunut vastaamaan kirjoituspyyntöni, mutta ainoastaan toiselta johtavalta viranhaltijalta sain vastauksen. Kaikki vastanneet olivat ammattipätevyyden saaneita sosiaalityöntekijöitä, joista kaikki olivat olleet vastaushetkellä lastensuojelun sosiaalityössä vähintään neljä vuotta ja virkasuhteessa julkisen sektorin organisaatioon. Näkemykseni mukaan tämä oli tutkielmani kannalta hyvä asia, sillä kirjoittajilla oli kokemusta useista eri kunnallisista lastensuojelun sosiaalityön organisaatioista, jolloin kirjoittajat pystyivät myös kirjoituksissaan tekemään vertailua erilaisten organisaatioiden välillä.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijän työkokemus hyötynä vai haittana analyysin teossa?

Luvuissa viisi ja kuusi tulen havainnollistamaan analyysiani aineisto-otteilla, jotka ovat kirjoituksista poimittuja suoria lainauksia. Havaitsin tekstejä lukiessani ja myöhemmin aineistoa analysoidessani, miten tärkeää analyysin tekijän on keskittyä myös omiin ajattelun suuntaa ohjaaviin seikkoihin, kuten ennako-oletuksiin, sillä tutkija asettuu aina tiettyyn positioon suhteessa omaan tutkimukseensa. Siihen, mitä tutkija kykenee näkemään aineistossa ja miten tutkija näkemänsä esittelee, vaikuttaa aina tutkijan positio. Analyysi voi toisenlaisesta tutkijan positioista näyttää hyvinkin erilaiselta ja tästä syystä tutkijan on positionsa tiedostamisen lisäksi myös reflektoitava sitä tutkimusraportissaan. (Phillips & Jørgensen 2002, 22.) Uskon, että mikäli aihetta olisi tutkinut henkilö, joka ei ole kosketuksissa lastensuojelun sosiaalityön kenttään, hän olisi voinut saada aikaan erilaisia tuloksia. Ainakin hän olisi luultavasti katsonut aihetta eri näkökulmasta.

Tutkijan positioon vaikuttavat ulkoiset sitoumukset, joilla viitataan tutkijan kulttuuriseen ja tieteelliseen taustaan, sekä tutkijan työskentely-ympäristöön. Tutkijan tutkiessa itselleen läheistä aihetta, on perusteltua epäillä tutkijan kykyä objektiivisuuteen, eikä täydellinen objektiivisuus olekaan koskaan mahdollista.

Tämän vuoksi on todella tärkeää, että tutkija pyrkii aktiivisesti tunnistamaan ja tiedostamaan omat ennakoasenteensa ja tällä tavoin toimimalla minimoimaan niiden liialliset vaikutukset tutkimukseen (Ilmonen 2007, 135-136.)

Henkilökohtainen positioni tutkielmani tekijänä on se, että työskentelen julkisella sektorilla määräaikaissena lastensuojelun sosiaalityöntekijänä. En ole siis aiheelleni ulkopuolinen, vaan se on vahvasti läsnä arjessani, minkä voidaan ajatella olevan tutkielmani kannalta sekä hyvä että huono asia. Työskentely lastensuojelun sosiaalityössä antaa minulle syvemmän ymmärryksen julkisella sektorilla tehtävän sosiaalityön realiteeteista ja reunaehdoista. Kykenen kokemukseni pohjalta paremmin asettamaan lastensuojelun kontekstiinsa. Toisaalta, tiedän osittain liian hyvin lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin kohdistuvan tilivelvollisuuden roolin ja merkityksen. Huomasin analyysia tehdessäni, miten helposti lähdin pelaamaan omia kokemuksiani ja ajatuksiani kirjoittajien teksteihin ja ikään kuin tulkitsemaan asioita omien kokemusteni kautta. Havaitsin asenteellisuuteni ja kriittisyyteni nopeasti tekstejä lukiessani ja aloin kiinnittää asiaan tietoisesti huomiota. Asenteellisuuteni havaitseminen ja siihen huomion kiinnittäminen on ollut erittäin tärkeä osa tutkimusprosessiani, sillä ymmärsin, miten paljon tutkijan ennakoasenteet lopulta vaikuttavat niin reflektiivisyyteen kuin koko tutkielman tekoon. Omien ajatusten ja näkemysten kyseenalaistaminen toivat analyysin tekemiseen uudenlaisia ulottuvuuksia.

4.4. Sisällönanalyysi ja sen soveltaminen aineiston analyysissä

Aineisto on analysoitu laadullisen aineiston analyysimenetelmällä, jonka tarkoitus on luoda selkeyttä aineistoon ja siten tuottaa uudenlaista tietoa tutkittavasta asiasta. Aineistoanalyysin avulla on mahdollista tiivistää tutkittava aineisto, kuitenkin kadottamatta aineiston sisältämää informaatiota. (Eskola & Suoranta 1998, 138.) Sisällönanalyysiä voidaan Tuomen ja Sarajärven mukaan pitää perusanalyysimenetelmänä, ”jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä” (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103). Olen valinnut käytettäväksi analyysimenetelmäksi juuri sisällönanalyysin, koska kiinnostukseni kohdistuu siihen, mitä sanotaan, sekä kirjoitusten sisältöön. Hyödynnänkin analyysissäni konstruktionismin perusajatuksia. Lisäksi katson, että sisällönanalyysin avulla minun on mahdollista saada mahdollisimman paljon irti aineistostani. Suhtaudun sosiaalityöntekijöiden kirjoituksiin niin, että ne ovat sidoksissa tiettyyn aikaan ja paikkaan.

Sosiaalityöntekijöiden kirjoituksista on analyysin avulla tarkoitus etsiä tapoja, joilla sosiaalityöntekijät merkityksellistävät ja sanoittavat niin ammattieettistä kuin organisatorista tilivelvollisuutta, ja mitä mahdollisia ristiriitoja kahden edellä mainitun tilivelvollisuuden välillä syntyy. Olen toteuttanut analyysini teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Laadullisen analyysin lähestymistapoja voidaan jaotella sen mukaan, miten teoria analyysissä korostuu. Aineistoa voi analysoida aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti. Tutkielmani teoriaohjaavassa lähestymistavassa analyysin teoritieto toimii apuvälineenä analyysin etenemisessä, jolloin aiempi teoritieto ohjaa ja auttaa analyysin teossa. Analyysistä voidaan tunnistaa aiemman teoratiedon vaikutus, mutta teoriaohjaava sisällönanalyysi ei ole teoriaa testaavaa. Ajatuksena teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä on, että aiempi teoritieto herättää ajatuksia ja voi toimia apuna analyysissä, mutta analyysi ei pohjaudu teoriaan. Aineiston analyysissä edetäänkin ensin aineistolähtöisesti ja loppuvaiheessa analyysiin liitetään teoriaa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 107-110.)

Olen aloittanut analyysin perehtymällä ja syventymällä aineistoon. Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka (2006) toteavatkin tutkijan yleensä aloittavan analyysin tutustumalla aineistoon rakentaen siitä kokonaiskuvan. Aineistoon syventyminen vaatii useita lukukertoja. Jokainen lukukerta on avannut ajatteluani enemmän suhteessa teoriaan ja tilivelvollisuuksien eri ilmenemismuotoihin. Aineistoon tutustumisen jälkeen olen ryhtynyt pelkistämään aineistoa (Miles & Hubermann 1994 Tuomi & Sarajärvi 2018, 122 muk.). Aineiston pelkistämisen tarkoituksena on karsia aineistosta ylimääräinen ja tutkielman tutkimustehtävän kannalta epäolennaiset asiat pois (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123).

Aineiston pelkistäminen tapahtuu analyysissäni samankaltaisten ilmaisujen etsimisellä aineistosta koodaamalla. Ilmaisuihin olen huomannut, että ne vastaavat ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni osaan. Olen koodannut ensimmäisenä alkuperäisilmaukset, joita sosiaalityöntekijät käyttävät kuvatessaan organisatorista tilivelvollisuutta. Tein tämän käyttämällä eri värejä. Samankaltaiset ilmaisut olen värittänyt samalla värillä. Organisatorista tilivelvollisuutta sanoittavia alkuperäisilmauksia löytyy aineistostani kaiken kaikkiaan 104. Alkuperäisilmauksia ovat muun muassa: ”*Asiakas voi myös joutua jonottamaan palvelua niin kauan, että käytännössä palvelu on hyödytön, koska se ei ole käytettävissä oikea-aikaisesti*”, ”*Lastensuojelun keskeisenä työtä ohjaavana periaatteena tulisi olla myös palveluiden oikea-aikaisuus*”, ”*Näinhän sen ei kuuluisi mennä vaan asiakkaiden tulisi saada palvelua oikea-aikaisesti, silloin kun on vielä autettavissa avoimuuden kevyimmän tukitoimin*”, ”*Yhä enemmän ja yhä vaikeampia asiakastapauksia pitää hoitaa samoilla resursseilla, se on mahdoton yhtälö*”.

Olen ryhmitellyt samankaltaiset ja asiasisällöltään samanlaiset alkuperäisilmaukset allekkain erillisille tiedostoille niiden aihepiirien ja värikoodien mukaan. Ryhmittelyn tarkoituksena on käydä koodatut alkuperäisilmaukset tarkasti lävitse ja samaan aikaan etsiä aineistosta samankaltaisia ja toisistaan eroavia käsitteitä. Kun samaa kuvaavat käsitteet ryhmitellään ja niistä yhdistetään alaluokkia, aineisto tiivistyy. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123-124.) Ryhmittelyn jälkeen luin alkuperäisilmaukset ajatukset useita kertoja läpi ja pohdin, vastaako kunkin ilmauksen värikoodi alaluokan kuvausta. Vaihdoin joidenkin ilmausten paikkaa aihepiiristä toiselle havaittuani asiasisällön avautuvan useamman lukukerran jälkeen toisenlaisena. Joitakin ilmauksia poistin, koska ne eivät useiden lukukertojen jälkeen enää sellaisenaan kuuluneet mihinkään luokkaan. Luokittelussa on Tuomen ja Sarajärven (2009, 93) mukaan kyse laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaan. Näitä alaluokkia olivat organisatorista tilivelvollisuutta kuvaamaan käytettyjä sanoituksia analysoidessani *kontrolli, talouden korostunut rooli sosiaalityössä, säästöistä moninkertaiset kustannukset, heikot resurssit, tarpeita vastaavat palvelut, henkilökohtainen vastuu, harkintavallan kontrolli, esimieskontrolli*.

Alaluokkien muodostamisen jälkeen perehdyin jälleen ilmausten ääreen lukemalla niitä läpi ja nimesin luokkia niiden sisältöä kuvaavilla termillä ja muodostamalla yläluokat, *uusi julkinen niukkuus, tarve ja kontrolli*. Luokittelun jälkeen laskin, montako tekstiotetta kunkin luokan alle tuli. Julkisen niukkuuden yläluokkaan tuli 33 alkuperäisilmausta, tarvenäkökulman -yläluokkaan 31 alkuperäisilmausta, kontrollin yläluokkaan 35 alkuperäisilmausta. Alkuperäisilmausten määrän laskemisen avulla olen saanut selville yleisimmät ja vähemmän käytetyt organisatorista tilivelvollisuutta kuvaamaan käytetyt ilmaisut niin julkisen niukkuuden, tarvenäkökulman kuin kontrollin suhteen. Organisatorisen tilivelvollisuuden ilmaisujen luokittelu mahdollistaa ilmausten toistuvuuden vertailun, ja tätä logiikkaa mukaillen asetin luokat ilmausten määrrien perusteella järjestykseen ilmausten esiintyvyyden perusteella, mikä onkin yksi luokittelun tarkoituksista (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Lopulliset yläkäsitteet muodostin tutkailemalla kunkin yläluokan asiasisältöä kokonaisuutena. Organisatorista tilivelvollisuutta kuvaavien luokkien yläkäsitteiksi muodostuivat ”*julkinen niukkuus lisää organisatorista tilivelvollisuutta*”, ”*organisatorinen tilivelvollisuus korostaa tarvenäkökulmaa*” ja ”*organisatorinen tilivelvollisuus luo mahdollisuuden kontrolloida työtä ulkopuolelta*”.

Toistin saman prosessin ilmaisuille, joita sosiaalityöntekijät käyttävät sanoittaakseen ammattieettistä tilivelvollisuutta. Analyysiprosessin olen aloittanut perehtymällä kirjoitusaineistoon tällä kertaa ammattieettisestä näkökulmasta. Näkökulman vaihto vaatii aineiston useita lukukertoja. Saman aineiston tarkasteleminen kahdesta hyvin erilaisesta näkökulmasta on haastavaa. Tämän vuoksi tilivelvollisuuden termien määrittäminen tarkasti analyysia varten on tärkeää. Luokittelua tehdessäni huomasin koodaavani samanlaisia ilmauksia, kuin koodasin organisatorista tilivelvollisuutta ilmentämään käytettyjä ilmaisuja, tällä kertaa ammattieettisestä näkökulmasta pohdittuna. Tämä aiheutti minussa hetkellistä turhautumista, sillä tuntui, että en pääse analyysin tekemisessä etenemään. Analyysiprosessin edetessä tein ratkaisevan päätelmän, että organisatorinen tilivelvollisuus ja ammattieettinen tilivelvollisuus kietoutuvat usein toisiinsa. Tämän seikan tiedostaminen auttoi minua etenemään ammattieettisen tilivelvollisuuden sanoituk-
sia koskevassa analyysissäni. Analyysiprosessin aikana havaitsin, miten tärkeää teorian sisäistäminen on. Analysoidessani huomasin peilaavani sosiaalityöntekijöiden tekstiotteita aiempaan teoria- ja tutkimustietoon, minkä koin tuovan prosessiin lisää syvyyttä.

Aloitin ammattietiikkaa sanoittavien alkuperäisilmausten koodaamisen kirjoitusaineistosta eri värein. Koodasin samankaltaiset ja samaa tarkoittavat ilmaisut samalla koodivärillä. Listasin koodatut ilmaisut väreittäin eri tiedostoihin, joista muodostuivat analyysini alaluokat. Alaluokat nimesin ”*niukkuuspuhe*”, ”*sosiaalityön ydin*”, ”*lapsen etu*”, ”*eettinen vastuu*”, ”*sosiaalityöntekijän oletetaan tekevän*”, ”*viime-sijaisuus*” ja ”*autonomia*”. Alaluokkien muodostuksen jälkeen luin alaluokissa käytetyt ilmaukset useaan kertaan ajatuksella läpi ja tutkailin, onko ilmaus oikeassa paikassaan kyseisessä alaluokassa. Kun olin tyytyväinen alaluokissa oleviin alkuperäisilmauksiin, aloin etsiä alaluokkia yhdistäviä tekijöitä ja ryhmittelin näin yläluokat, ”*virkevastuu*”, ”*lapsen etu*” ja ”*kaventunut autonomia*”. Luokittelun jälkeen laskin, kuinka monta ilmausta kuhunkin luokkaan tuli. Virkevastuun yläluokkaan tuli 24 alkuperäisilmausta, lapsen edun yläluokkaan 22 alkuperäisilmausta ja kaventuneen autonomian yläluokkaan 25 alkuperäisilmausta. Laskelmalla kuinka monta alkuperäisilmausta kuhunkin luokkaan tuli, saatoin päätellä alkuperäisilmausten tiheydestä ammattieettistä tilivelvollisuutta eniten kuvaamaan käytettyjä sanoituk-
sia.

Sekä organisatorista että ammattieettistä tilivelvollisuutta käsittelevät analyysiluvut (luvut 5 ja 6) olen aloittanut eniten alkuperäisilmauksia saaneella luokalla. Näin etenen analyysissä seuraavaksi eniten al-

kuperäisilmauksia saaneeseen luokkaan ja niin edelleen. Luokat eivät ole valikoituneet kyseiseen järjestykseen sattumanvaraisesti, vaan niiden järjestystä perustelee alkuperäisilmausten määrä. Analyysin kirjallisen osuuden aloittaa organisatorisen tilivelvollisuuden sanoitusten analyysi. Järjestys perustuu niinkään alkuperäisilmausten käytön tiheydelle. Sosiaalityöntekijät olivat sanoittaneet organisatorista tilivelvollisuutta 99 kertaa ja ammattieettistä tilivelvollisuutta 71 kertaa, jolloin organisatorisen tilivelvollisuuden analyysi määräytyi sanoitusten määrän perusteella aloittavaksi teemaksi.

5 ORGANISATORINEN TILIVELVOLLISUUS SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN SANOITTIMANA

Viidennessä luvussa esittelen tulokset tutkimuskysymykseni ensimmäiseen osaan, eli miten sosiaalityöntekijät sanoittavat organisatorista tilivelvollisuutta. Luvussa analysoin sanoituksia, joita lastensuojelun sosiaalityöntekijät antavat organisatoriselle tilivelvollisuudelle. Alaluvut etenevät eniten alkuperäisilmauksia sisältävästä luokasta vähiten alkuperäisilmauksia sisältävään luokkaan. Organisatorista tilivelvollisuutta kuvaavia yläluokkia muodostuu analyysissäni kolme. Jokaisen alaluvun rakenne on seuraava: Ensin taustoitan otteen lyhyesti, jonka jälkeen teen varsinaisen analyysin, eli luen lähetä alkuperäistekstiotetta. Alalukujen seassa keskustelutan tutkimustietoa tekemäni tekstianalyysin kanssa. Lisäksi pääluvun lopussa on lyhyt yhteenveto, jossa teoriaohjaavan analyysin tapaan keskustelevat keskenään niin tekemäni tekstianalyysi, kuin aiempi tutkimus- ja teoretieto. Käytän kirjoituspyyntöni vastauksen kirjoittaneista sosiaalityöntekijöistä nimitystä sosiaalityöntekijä ja kirjoittaja.

5.1 Julkinen niukkuus kasvattaa organisatorista tilivelvollisuutta

Aineistoni kaikista seitsemästä kirjoituksesta käy ilmi, että taloudellisten seikkojen vaikutus lastensuojelutyössä on melko ilmeinen. Aineistossa mainitaan kaiken kaikkiaan ”raha” 35 kertaa ja ”talous” 37 kertaa. Useimmiten edellä mainitut termit sisältyvät sanoituksiin, joissa kuvataan uutta julkista niukkuutta ja sitä, miten palveluita tai resursseja ei ole käytettävissä. Uuden julkisen niukkuuden aikakaudella sosiaalityöntekijät joutuvat tarkastelemaan myönnettäviä etuuksia ja palveluita kriittisin silmin ja sosiaalityöntekijöille annetaan usein tiukat reunaehdot ja raamit, joiden sisällä työtä tulee tehdä. Sosiaalityöntekijät tuottavat kirjoituksissaan, miten talouden arvot kasvattavat merkitystään lastensuojelun sosi-

aalityössä ja miten taloudelliset ehdot ja rajat määrittävät työntekoa. Kirjoituksista löytyy yhteensä kymmenen alkuperäisilmausta, joissa sosiaalityöntekijä toteaa rahan ja talouden määrittävän työtään tällä hetkellä merkittävästi. Kirjoituksissa katsotaan niukkuuden olevan kasvussa lastensuojelun sosiaalityössä.

Uusi julkinen niukkuus kietoo yhteen sekä niukkuuden politiikan että siitä juontuvat markkinoistumisen ajan johtamiskäytänteet, kuten kasvaneen organisatorisen tilivelvollisuudenmerkityksen vahvistumisen. Organisatoriseen tilivelvollisuuteen linkittyy vahvasti sosiaalityön kontrollointi ja määrittävyys hallinnon ja johdon taholta. Alla olevan alkuperäistekstiotteen tarkoitus on havainnollistaa sitä, miten julkinen niukkuus määrittää työn tekemisen reunaehdoja ja rajoja, sekä asettaa sosiaalityöntekijän organisatoriseen tilivelvollisuuteen. Tekstiotteen yksi on kirjoittanut pitkään lastensuojelun sosiaalityötä tehnyt johtava sosiaalityöntekijä.

”Koen vahvaa ristiriitaa sen suhteen, että johtotasolta on tullut ehdoton viesti, että talousarviota ei saa ylittää mutta toisaalta minulla on vastuu toiminnasta ja olemme täällä tuottamassa palveluita kuntalaisille lain säätämällä tavalla ja siinä laajuudessa kuin tarvetta ilmenee. Olen siis ikään kuin ” puun ja kuoren välissä” toisella puolella talous ja toisella puolella toiminta. Mikäli ylitystä talousarvioon tulee, joudun varmasti tekemään tilitystä ylemmälle johtoportaalalle menokohtien ylityksistä, toiminnasta ja siitä olisiko ollut muita vaihtoehtoisia ja halvempia tapoja tuottaa palveluita. Olen jo henkisesti varautunut tulevaan tilivelvollisuuteeni miettimällä perusteluja erilaisille tehdyille ratkaisuille, joista ylitys aiheutuu.” (Tekstiotte 1, kirjoitus 3)

Tekstiotetta kokonaisuutena tulkittaessa voi havaita, miten julkinen niukkuus on aktiivisesti läsnä sosiaalityöntekijän arjessa ainakin jossain määrin arkea ja työtä määrittävänä tekijänä. Tämä tulee tekstiotteessa esiin, kun sosiaalityöntekijä kertoo, miten hänen velvollisuutenaan on perustella sosiaalityötä talouden näkökulmasta ja miten häneltä odotetaan ja toisaalta myös vaaditaan taloudellisuutta, mutta myös riittävien palveluiden tuottamista, jolloin hän on ”puun ja kuoren välissä”, toisella puolen talous ja toisella puolella toiminta.”. Tämän kaltainen talouden ensisijaisuutta korostava tilivelvollisuus kuuluu organisatorisen tilivelvollisuuden ytimeen, jota julkinen niukkuus lisää, kuten tekstiotteesta voi päätellä: Sosiaalityöntekijä käyttää tekstiotteessa yksi termejä ”ehdoton viesti”, ”ei saa ylittää”, ”vastuu”. Tekstiotteessa yksi kirjoittaja toteaa, miten johtotaso on antanut ehdottoman viestin ja kieltänyt talousarvion

ylittämisen. Samaan hengenvetoon sosiaalityöntekijä tunnistaa sosiaalityön perustehtävän, ja vastuunsa sosiaalityöstä vastaavana henkilönä, tuottaa palveluita kuntalaisille lain säätämällä tavalla ja tarpeen mukaan. Tekstiotteen perusteella taloudellisuus johtavan sosiaalityöntekijän kohdalla tarkoittaa säästävää syyttä ja organisaation antamien taloudellisten raamien sisällä pysymistä. Tämän tulkinnan teen sosiaalityöntekijän käyttämistä termeistä ”*menokohtien ylityksistä*”, ”*vaihtoehtoisia ja halvempia tapoja*”.

Organisatorisen tilivelvollisuuden merkitys korostuu tekstiotteessa yksi sosiaalityöntekijän puheessa sosiaalityöntekijän todetessa, miten johtotasolta on tullut ehdoton viesti, ettei talousarviota saa ylittää, ja että mikäli näin tapahtuu, tulee sosiaalityöntekijän kyetä osoittamaan, minkä vuoksi ehdotonta kieltoa on rikottu. Sosiaalityöntekijä joutuu henkilökohtaisesti tekemään tiliä siitä, minkä vuoksi hän on epäonnistunut tehtävässään todetessaan ”*mikäli ylitystä talousarvioon tulee, joudun varmasti tekemään tilitystä ylemmälle johtoportaalalle...*”. Toisin sanoen organisaatiolla on oletus ja odotus siitä, että johtava sosiaalityöntekijä on ensisijaisesti virkansa puolesta tilivelvollinen organisaatiota kohtaan ja merkittävin tilivelvollisuuteen liittyvä seikka ja työssä onnistumisen mittari on talouden raameissa pysyminen.

Sosiaalityöntekijän henkilökohtainen vastuu ja organisatorinen tilivelvollisuus taloudenpidon onnistumisessa ja talousarvion noudattamisessa on tekstiotteessa yksi keskeistä. Tekstiotteen yksi kohdassa ”*-Mikäli ylitystä talousarvioon tulee, joudun varmasti tekemään tilitystä ylemmälle johtoportaalalle menokohtien ylityksistä, toiminnasta ja siitä olisiko ollut muita vaihtoehtoisia ja halvempia tapoja tuottaa palveluita. Olen jo henkisesti varautunut tulevaan tilivelvollisuuteeni miettimällä perusteluja erilaisille tehdyille ratkaisuille, joista ylitys aiheutuu.*”. Sosiaalityöntekijä tunnistaa nähdäkseni hänelle asetetun henkilökohtaisen vastuun taloudenpidosta toteamalla miettineensä perusteluja talousarvion mahdollisille ylityksille. Sosiaalityöntekijä kokee velvollisuudekseen perustella toimintaansa etenkin siinä tapauksessa, että hän ei täytä johdon ohjeistuksia vetoamalla olevansa henkisesti varautunut tulevaan tilivelvollisuuteensa. Sosiaalityöntekijän tekstiotteesta voi tulkita löytyvän pohdintaa uuden julkisen niukkuuden ajan katutason byrokraattiudesta (katso Lipsky 1980). Sosiaalityöntekijä nähdäkseni tunnistaa velvollisuutensa ja roolinsa niukkuuden politiikan toteuttajana ja peräänkuuluttaa tili- ja toimintavelvollisuuttaan asiakkaisiin ja kuntalaisiin päin ”*---minulla on vastuu toiminnasta ja olemme täällä tuottamassa palveluita kuntalaisille lain säätämällä tavalla ja siinä laajuudessa kuin tarvetta ilmenee.*”. Näin sosiaalityöntekijä tunnistaa myös kentän realiteetit (ketä varten sosiaalityöntekijät ovat, lain velvoittavuus, tarve), jolloin puun ja kuoren välissä –rooli syntyy. Samaan aikaan tekstiotteen mukaan ylemmältä johtotasolta

on asetettu sosiaalityöntekijälle ensisijainen velvollisuus olla tilivelvollinen organisaatiota kohtaan uuden julkisen niukkuuden ehdoilla. Tekstiotteesta voidaan nähdäkseni tulkita, miten uuden julkisen niukkuuden politiikan periaatteet (talousarviota ei saa ylittää) ikään kuin oikeuttavat ohittamaan lain velvoitteen järjestää palveluita kuntalaisille siinä laajuudessa kuin tarvetta ilmenee.

Tekstiotteessa yksi sosiaalityöntekijän käyttämät termit “halpa” ja “vaihtoehtoinen” viittaavat tulkintani mukaan johtavan sosiaalityöntekijän uuden julkisen niukkuuden taloudelliseen tilivelvollisuuteen, jossa sosiaalityön onnistunutta prosessia tarkastellaan onnistuneen taloudenhallinnan ja lopputuloksen näkökulmasta. Sosiaalityöntekijällä on näkemys siitä, mitkä kriteerit organisaation johtoa kiinnostavat (halpa ja vaihtoehtoinen, sekä talousarvion raamien sisällä pysyminen) ja joiden toteutumattomuutta hän on velvollinen selittämään, mikäli ylitystä talousarvioon tulee. Siten sosiaalityöntekijä tunnistaa velvollisuutensa (*”joudun varmasti tekemään tilitystä”*) antaa selvityksiä ylemmälle taholle siitä, miten rahaa oltaisi voitu säästää, minkälaisiin prosesseihin rahaa on kulunut, mitä rahalla on saatu aikaan ja tehdä selkoa siitä, minkä syiden vuoksi rahaa on kulutettu yli budjettiraamien.

Sosiaalityöntekijän asema uuden julkisen niukkuuden ja organisatorisen, taloudellisuutta korostavan tilivelvollisuuden ristipaineessa ei ole yksinkertainen tai helppo. Maija Mänttari-van der Kuipin (2013, 16) pohdinta siitä, vaihtuuko sosiaalityöntekijän rooli asiakkaan rinnalla kulkevasta asianajajasta organisaation taloudellisten tavoitteiden ajajaksi ja kirstunvartijaksi resonoi analyysini kanssa. Juhila (2009, 296) puolestaan toteaa tilivelvollisuutta sanoitettavan niukkuuden jakamisena ja organisaation asettamien tavoitteiden mukaisesti työskentelynä. Kirjoitusotteen yksi keskeisimmiksi teemoiksi tulkitsen (taloudellisen) organisatorisen tilivelvollisuuden ja henkilökohtaisen vastuun korostumisen annettujen ohjeiden ja sääntöjen noudattamisesta uuden julkisen niukkuuden aikana. Walker (2002, 64) on tehnyt jo kuusitoista vuotta sitten samankaltaisen huomion todetessaan tilivelvollisuuden mukailevan neoliberaaleja poliittisia teorioita, mikä heijastuu näkemykseni mukaan myös sosiaalityöntekijän kirjoituksesta.

Tekstiote kaksi on ote lastensuojelun avo- ja sijaishuollossa työskentelevän sosiaalityöntekijän kirjoituksesta. Tekstiotteen keskeiseksi huomioksi tahdon nostaa organisatorisen tilivelvollisuuden ja uuden julkisen niukkuuden määrittävyyden sosiaalityöntekijän arjessa, sekä sen, miten sosiaalityöntekijä ilmentää talouden merkitystä työssään.

”Ulkopuolelta ostettavien palveluiden käyttö on yksi keskeinen esimerkki rahankäytöstä ja siitä kuinka perheen ja lapsen etua arvotetaan suhteessa rahaan. Perhekuntoutus on yksi lainhengen mukainen ja suositusten mukainen toimintatapa ja kuntoutus muoto, mutta siinä esteeksi usein nousee raha. Perhekuntoutus on kallista ja se kenelle sitä myönnetään ja missä vaiheessa tuntuu nousevan usein eteen. Lyhykäisyydessään voisi sanoa, että rahaa ja sen käyttöä joutuu miettimään työssään lähes päivittäin. On sitten kyse lastensuojelussa olevan lapsen harrastuskulujen maksamisesta tai kalliista sijoitus päätöksestä.” (Tekstiote 2, kirjoitus 2)

Tekstiotteesta kaksi voi tulkita, miten talous on läsnä sosiaalityön arjessa sosiaalityötä määrittävänä tekijänä, jolloin lapsen ja perheen edun ja taloudellisen tilivelvollisuuden välille syntyy vastakkainasettelu, jossa toisella puolen on sosiaalityöntekijän taloudellinen, uuden julkisen niukkuuden politiikan velvollisuus organisaatiotaan kohtaan ja se, miten taloudellisen seikat voivat lopulta nousta esteeksi palvelun myöntämiselle. Tämän todellisuuden kuvaamiseen sosiaalityöntekijä käyttää ilmaisuja *”Ulkopuolelta ostettavien palveluiden käyttö on yksi keskeinen esimerkki rahankäytöstä ja siitä kuinka perheen ja lapsen etua arvotetaan suhteessa rahaan.”*, *”Perhekuntoutus on yksi lainhengen mukainen ja suositusten mukainen toimintatapa ja kuntoutus muoto, mutta siinä esteeksi usein nousee raha.”*, *”Perhekuntoutus on kallista ja se kenelle sitä myönnetään ja missä vaiheessa tuntuu nousevan usein eteen.”* Alkuperäisilmaisuista käy nähdäkseni ilmi, miten ulkopuolelta ostettavat palvelut ovat kalliita ja niiden käyttöä tulee arvioida tarkoin. Tämä itsessään viestii uuden julkisen niukkuuden periaatteesta ja toisaalta myös organisatorisesta tilivelvollisuudesta, jossa sosiaalityöntekijän taloudellinen tilivelvollisuus tulkintani mukaan korostuu. Tekstiotteesta kaksi tulkitsen uuden julkisen niukkuuden politiikan olevan määräävässä asemassa lapsen etuun nähden ja sen, että uusi julkinen niukkuus on läsnä liki kaikissa lastensuojelua koskevissa päätöksissä niin avo- kuin sijaishuollon puolella, kuten sosiaalityöntekijä tekstiotteesta kaksi toteaa: *”---Lyhykäisyydessään voisi sanoa, että rahaa ja sen käyttöä joutuu miettimään työssään lähes päivittäin. On sitten kyse lastensuojelussa olevan lapsen harrastuskulujen maksamisesta tai kalliista sijoitus päätöksestä.”*

Tekstiote kaksi tulkintani mukaan sanoittaa erittäin hyvin julkisen niukkuuden ajan organisatorista tilivelvollisuutta todetessaan, miten palveluiden myöntämistä joutuu miettimään organisaation lähtökohdista käsin; missä vaiheessa ja kenelle myönnetään mitään. Toisin sanoen sosiaalityöntekijä laskee hin-

taa lasta koskeville päätöksilleen ja osaksi tekee myöntämistä tai myöntämättä jättämispäätöksensä taloudellisiin syihin ja niukkuuteen perustuen, johon sosiaalityöntekijä viittaa käyttämällä ilmauksia ”---mutta siinä esteeksi usein nousee raha” ja ”perhekuntoutus on kallista”. Sosiaalityöntekijä todentaa argumentoinnillaan vastuutaan taloudellisuudesta ja miten päätöksentekoprosessi syntyy halvimmasta kalleimpaan –tyyppisesti, jolloin perhekuntoutus tulkintani mukaan osoittautuu viimesijaisimmaksi vaihtoehdoksi kalleutensa vuoksi. Samassa yhteydessä sosiaalityöntekijän organisatorinen tilivelvollisuus säästäväisyyden ja taloudellisuuden näkökulmasta korostuu.

Saario ja Hämäläinen (2007) toteavat tutkimuksessaan sosiaalityöntekijöiden omaksuneen organisatorisen tilivelvollisuuden periaatteet osaksi omaa toimintaansa jopa niin paljon, että organisatoristen velvoitteiden noudattaminen näyttäytyy jopa itsestään selvyytensä. Saario ja Hämäläisen (2007) havainto resonoi hyvin analyysini tekstiotteiden kanssa. Sosiaalityöntekijät vastuuttavatkin Juhilan (2008, 56) mukaan itseään organisatoristen tavoitteiden saavuttamisesta, mikä puolestaan linkittyy olennaisesti organisatoriseen tilivelvollisuuteen ja uuden julkisen niukkuuden mukaiseen ideologiaan, jossa työntekijällä on vastuu myöntämiensä palveluiden kustannuksista.

Tekstiotteen kolme on kirjoittanut lastensuojelun avohuollossa työskentelevä sosiaalityöntekijä. Olen valinnut tekstiotteen kuvaamaan sitä, miten sosiaalityöntekijä sanoittaa uuden julkisen niukkuuden poliitikasta aiheutuvaa syy-seuraus-suhdetta, johon organisatorinen tilivelvollisuus osaltaan kietoutuu. Edellä mainitulla viitataan siihen, miten organisatorisen tilivelvollisuuden pohjalta tehdyistä taloudellisista säästöistä lastensuojelun sosiaalityön kentällä voi koitua pitkässä juoksussa paljon kuluja, joiden hillitsemiseen organisatorinen tilivelvollisuus kuitenkin toimintaansa pohjaa. Koin tärkeäksi tutkielmani aiheen kannalta ottaa tarkasteluun syy-seuraussuhteiden vaikutuksen organisatoriseen tilivelvollisuuteen uuden julkisen niukkuuden aikakaudella. Otetta lukiessa keskeistä on taustatieto, että koko aineistossa sosiaalityöntekijät ovat sanoittaneet syy-seuraussuhteiden laiminlyönnistä seuraavien korjaavien toimenpiteiden arvokkuutta kirjoituksissaan yhteensä seitsemän kertaa. Lisäksi koko aineistosta löytyy neljä alkuperäisilmaisua huostaanoton käytöstä toimimattomien peruspalveluiden ja kaksi alkuperäisilmausta lastenpsykiatrian toimimattomien palveluiden ”paikkaamiseksi”.

”Tuntuu hullulta, että ennaltaehkäiseviin palveluihin ei ole oikeasti satsattu rahaa. Sijoitusten määrä on koko ajan nousussa ja se on kallista. Sosiaalihuoltolain voimaantullessa organisatiomuutoksessa jaettiin vain samat palikat eri järjestykseen, lisää resurssia ei tullut lainkaan.

Tämä ei helpota työntekijöiden työtaakkaa lainkaan, eikä ole vähentänyt lastensuojelun asiakasmääriä. Tehostamista ja projekteja suunnitellaan paljon.” (Tekstiote 3, kirjoitus 4)

Tekstiote kolme alkaa sosiaalityöntekijän toteamuksella: *”Tuntuu hullulta, että ennaltaehkäiseviin palveluihin ei ole oikeasti satsattu rahaa.”* Tulkintani mukaan sosiaalityöntekijä viittaa tällä uuden julkisen niukkuuden kontekstiin, jossa säästäminen ja taloudellisuus muodostavat keskeisen käsiteparin. Sosiaalityöntekijä tulkintani mukaan tiedostaa ennaltaehkäisevien peruspalveluiden olevan edullisempia ja ymmärtää, että ennaltaehkäisevillä palveluilla olisi mahdollista säästää kunnan varoja. Tekstiotteessa kolme sosiaalityöntekijä toteaa: *”Sijoitusten määrä on koko ajan nousussa ja se on kallista.”*. Teksti analyysini mukaan ilmentää ajatusta, jossa sosiaalityöntekijä uuden julkisen niukkuuden näkökulmasta hämmästelee sitä, miten palveluihin, jotka voisivat säästää suuria summia rahaa, ei ole satsattu. Sosiaalityöntekijä tuo julki toimimattomien peruspalveluiden ja huostaanottojen kasvaneen määrän syy-seuraussuhteen. Tämä nähdäkseni viestii sosiaalityön perinteisestä tilivelvollisuudesta, jossa sosiaalityöntekijöillä on velvollisuus huolehtia julkisten varojen käytöstä. Tämän kaltainen tilivelvollisuus onkin sosiaalityöhön kuuluvaa tilivelvollisuutta, sillä sosiaalityötä tehdään julkisin varoin.

Tekstiotteessa kolme sosiaalityöntekijä tuo esille omaa ammattitaitoaan ja professionaalista osaamistaan argumentoimalla edellä kuvatun syy-seuraussuhteen, jonka avulla ja toimilla toisin (sijoittamalla resursseja ennaltaehkäiseviin palveluihin), voitaisiin säästää kaupungin taloudellisia resursseja. Sosiaalityöntekijän todellisuuskuvauksessa toimimattomien peruspalveluiden hinta näkyy suhteessa kasvaneeseen sijoitusten määrään. Teksti resonoi siten sen yleisen väitteen kanssa, että mikäli ennaltaehkäiseviin palveluihin ei ole sijoitettu varoja, ongelmat syvenevät ja niitä joudutaan viime kädessä hoitamaan kalleimman mahdollisen ratkaisun kautta, kuten ottamalla lapsi huostaan.

Tekstiote kolme ilmentää tulkintani mukaan ajatusta, ettei sosiaalihuoltolain mukainen ajatus säästöjen aikaansaamisesta ennaltaehkäisevien palveluiden turvin ja kohdistamalla lastensuojelun palvelut voimakkaampaa tukea tarvitseville, ole kuitenkaan juurikaan organisaatiossa toteutunut. Tekstiotteessa sosiaalityöntekijä tulkitsee, että sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin on vastattu uuden julkisen niukkuuden keinoin, eli jakamalla samat olemassa olevat resurssit entistä tehokkaammin. Teksti perustuu tulkinnalle, jossa organisaatiossa on tehty näennäisratkaisu, johon sosiaalityöntekijä viittaa lauseella ”--

- *Sosiaalihuoltolain voimaantullessa organisaatiomuutoksessa jaettiin vain samat palikat eri järjestykseen, lisää resurssia ei tullut lainkaan.*” ja jonka turvin on toteutettu lain asettamat määräykset. Sosiaalityöntekijän kuvaus samojen ”palikoiden” uudelleen järjestämisestä sosiaalihuoltolain voimaan astuessa ilman resurssilisäystä, sekä tehostamisen ja projektien suunnittelusta, implikoi analyysini mukaan uuden julkisen niukkuuden ja organisatorisen tilivelvollisuuden läsnäoloa lastensuojelun sosiaalityössä, jossa tehostamisella ja projekteilla yritetään saada aikaan säästöjä sen sijaan, että tarkasteltaisiin riittävien resurssien ja palveluiden vaikutusta suhteessa kustannuksiin.

Harrikari (2012, 70) toteaa kasvaneiden lastensuojelun kustannusten herättäneen huolta aikana, jolloin lastensuojelun sosiaalityötä määrittää pysyvää laatua oleva julkinen taloudellinen niukkuus. Analyysini resonoi tämän ajatuksen kanssa. Ongelmalliseksi tulkintani mukaan toimintamallissa muodostuu asiakkaan tilanteen kannalta lisäksi se, että toimimattomien peruspalveluiden kustannukset heijastuvat lastensuojelun sosiaalityöhön. Samankaltaisen huomion kanssa on tehnyt Tarja Heino (2008), jonka tutkimuksista ilmenee lastensuojelun kustannusten kasvaneen lähes samaa tahtia kotipalvelun palveluiden vähentymisen kanssa. Kuten tekstiotteen kolme kirjoittaja, myös Alhanen (2014) toteaa tutkimusraportissaan, että kiireellisiä sijoituksia ja jopa huostaanottoja on alettu käyttää ratkaisuinä toimimattomille peruspalveluille. Kananoja, Lavikainen & Oranen (2013, 54) toteavat nykylastensuojelun olevan korjaaviin toimenpiteisiin kohdistuvaa, mikä tulkintani mukaan osittain resonoi tekstiotteen kolme analyysin kanssa.

Tulkintani mukaan taloudellisen tilivelvollisuuden vaateet kohdistetaan julkisen niukkuuden aikana kalteutensa vuoksi erityisesti korjaaviin palveluihin, koska ennaltaehkäisevillä palveluilla ei, tekstiotteen kolme mukaan, niiden niukkuuden vuoksi saada haluttua tulosta aikaan. Tämän kaltaisesta syy-seuraussuhteesta aiheutuu lastensuojelun sosiaalityöntekijöille entistä suurempaa organisatorista tilivelvollisuutta todentaa tehokkuuttaan ja taloudellisuuttaan. Analyysini ilmentää samankaltaista havaintoa, jonka myös Lapinleimu (2015) tekee: Uusi julkinen niukkuus on heikentänyt peruspalveluiden määrää, saantia ja kiristänyt palveluiden myöntämiskriteerejä, jonka seurauksena lastensuojelu pyrkii paikkaamaan peruspalveluiden vajeita ostopalveluiden keinoin. Asiasta paradoksaalisen tekee se, että samaan aikaan lastensuojelun toimintaedellytyksiä kontrolloidaan ja kapeutetaan organisaation ehdoin, ostopalveluiden käyttöä rajoittamalla. (Mt. 2015, 76.)

5.2 Organisatorinen tilivelvollisuus korostaa tarvenäkökulmaa

Analyysini kolmanneksi yläkäsitteeksi muodostuu sanoitusten perusteella tarvenäkökulma, joka tarkoittaa lapsen palvelutarpeen perustelemista sekä sen puolesta argumentointia erityisesti kun tarpeeseen vastaaminen edellyttää ostopalveluiden käyttämistä. Aineistoni kaikissa seitsemässä kirjoituksessa sosiaalityöntekijät korostavat lapsen tarvenäkökulmaa ostopalveluiden hankkimisen yhteydessä. Sosiaalityöntekijät sanoittavat kirjoituksissaan tarvenäkökulmaa yhteensä 21 kertaa. Tarpeeseen viitataan aineistossa muun muassa yksilöllisyydellä ja palveluiden oikea-aikaisuudella. Tarvenäkökulmaa käsittelevän analyysin osuus sisältää kaksi tekstiotetta.

Tekstiotteessa neljä sosiaalityöntekijä sanoittaa uuden julkisen niukkuuden määrittämää toimintaympäristöä lastensuojelun sosiaalityössä, jossa organisatorisen tilivelvollisuuden keinoin pyritään hillitsemään kustannuksia korostamalla ostopalveluiden kriittisen tarkastelun välttämättömyyttä. Tässä tilanteessa sosiaalityöntekijä vetoaa lapsen välttämättömään tarpeeseen.

”Tiukassa rahatilanteessa ostopalveluita on kehotettu tarkastelemaan kriittisesti ja palveluita kotiuttamaan kunnan omien tukipalveluiden toteuttamiksi. Tämä ei ole myöskään ole aina lapsen edun mukaista toimintaa, sillä kunnan omien palveluiden saatavuus on rajoitettua eikä kunnan työntekijöillä ole välttämättä sellaista erityisosaamista, jota asiakkaan auttaminen edellyttäisi.”

(Tekstiote 4, kirjoitus 2)

Sosiaalityöntekijä aloittaa julkisen niukkuuden kontekstin sanoittamisen käyttämällä termiä ”*tiukassa rahatilanteessa*”. Tällä sosiaalityöntekijä viittaa uuden julkisen niukkuuden olemassaoloon. Organisatorinen tilivelvollisuus puolestaan korostuu sosiaalityöntekijän alkuperäisilmauksessa ”*ostopalveluita on kehotettu tarkastelemaan kriittisesti ja palveluita kotiuttamaan kunnan omien tukipalveluiden toteuttamiksi*”. Sosiaalityöntekijälle on tekstiotteen tulkintani mukaan annettu ohje säästäväisyyteen ja selvät rajat, joiden sisällä hänen tulisi työtään toteuttaa.

Tekstiotteessa neljä sosiaalityöntekijä tekee tulkintani mukaan hienosti lapsen tarvetta näkyväksi käänteisyyden kautta; sosiaalityöntekijä perustelee tarvetta toteamalla ”*kunnan omien palveluiden saatavuus on rajoitettua*”, joka tulkintani mukaan viittaa puutteellisiin palveluihin, jolloin lapsen tarpeeseen vas-

taaminen muodostuu mahdottomaksi. Lisäksi sosiaalityöntekijä sanoittaa tarvenäkökulmaa erityisosaamisen puutteella: ”---*eikä kunnan työntekijöillä ole välttämättä sellaista erityisosaamista, jota asiakkaan auttaminen edellyttäisi.*”. Tekstiotteessa sosiaalityöntekijä toteaa, ettei asiakkaan auttaminen ilman erityisosaamista ole mahdollista, josta syntyy tarve palvelulle. Tarve perustelee ja oikeuttaa palvelun myöntämistä. Tekstiote nähdäkseni ilmentää ajatusta, jossa sosiaalityöntekijä perustelee lapsen palvelun tarpeen puutteen kautta. Lisäksi sosiaalityöntekijä sanoittaa lapsen tarvetta ilmaisulla ”---*jota asiakkaan auttaminen edellyttäisi.*”. Tämän tulkitsen viittaavan sosiaalityöntekijän kykyyn ”puhua organisatorista tilivelvollisuutta”. Tällä viitataan siihen, että tulkitsen tekstin ilmentävän viestiä, jossa sosiaalityöntekijä tekee näkyväksi sen, ettei lasta voida auttaa, mikäli lapsen tarpeen edellyttämää palvelua ei ole saatavilla, jolloin palvelun ostaminen on perusteltua. Analyysini mukaan sosiaalityöntekijä tekstiotteessa nostaa keskiöön lapsen tarpeen, mutta puhuu asiasta organisaatioon päin käyttämällä tekstissään vastakkainasettelua, sekä nostamalla esiin myös sen mahdollisen faktan, että auttamisen edellytyksenä vaadittavaa palvelua ei ole, koska palveluiden saatavuus on rajoitettua. Tällä tavoin sosiaalityöntekijä perustelee organisaatiolleen tiedostavansa myös perinteiseen selontekovelvollisuuteen kuluvan organisatorisen tilivelvollisuuden palveluiden myöntämisen suhteen.

Munron (2011) ja Rogowskin (2011) mukaan managerialististen tavoitteiden saavuttamispyrkimykset voivat aiheuttaa sen, että sosiaalityöntekijän on hankala enää keskittyä sosiaalityön ytimeen; ihmisten auttamiseen. Tekstiote neljä ilmentää Huntingtonin (1999) ja Höjen & Förkbyn (2011) ajatusta siitä, että auttamisen sijaan nykyinen toimintakäytäntö nojaa organisatoriseen hallintaan ”*kehotettu tarkastelemaan kriittisesti ja palveluita kotiuttamaan kunnan omiksi tukipalveluiksi*” ja resurssien oikeanlaiseen kohdentamiseen ”*kunnan omien tukipalveluiden toteuttamiksi*”.

Aineistossa kuudessa kirjoituksessa seitsemästä, yhteensä yhdeksässä alkuperäisilmaisussa, korostetaan lastensuojelulakia tarvenäkökulman sanoittamisen yhteydessä, jolloin lain merkitys tarvetta määrittävänä tekijänä korostuu. Asiakaskohtaisuuteen ja yksilöllisyyteen tarvenäkökulman yhteydessä viitataan kahdeksassa alkuperäisilmaisussa. Asiakkaiden ja perheiden tilanteiden erilaisuuteen viitataan puolestaan seitsemässä alkuperäisilmauksessa. Koska tekstiote viisi sisältää kaikki edellä mainitut tarvenäkökulman ulottuvuudet, valitsen analyysini tekstiotteeksi kyseisen lastensuojelun avo- ja sijaishuollossa työskentelevän sosiaalityöntekijä tekstiotteen.

“Palveluiden tarvetta ja tarjoajaa miettiessä on jo lastensuojelulainkin mukaan arvio tehtävä asiakaskohtaisesti, mikä ei ole mahdollista jos kunnassa on tarjolla ainoastaan tietynlaista tukitoimea (esim. perhetyö) asiakkaan ja perheen tilanteiden erilaisuudesta huolimatta. Lastensuojelun keskeisenä työtä ohjaavana periaatteena tulisi olla myös palveluiden oikea-aikaisuus.”
(Tekstiote 5, kirjoitus 1)

Tekstiotteessa viisi sosiaalityöntekijä aloittaa lapsen tarvenäkökulman perustelun vetoamalla lastensuojelulakiin ja lain velvoittavuuteen asiakaskohtaisesta päätöksenteosta: *”Palveluiden tarvetta ja tarjoajaa miettiessä on jo lastensuojelulainkin mukaan arvio tehtävä asiakaskohtaisesti...”* Teksti ilmentää tulkintani mukaan ajatusta, jossa sosiaalityöntekijät perustelevat lapsen tarvenäkökulmaa lastensuojelulla ja oikeuttavat tällä tavoin hankintoja organisatorisen tilivelvollisuuden näkökulmasta käsin. Uuden julkisen niukkuuden kontekstissa sosiaalityöntekijä vetoaa lain tuomaan velvollisuuteen arvioida palvelun tarvetta asiakaskohtaisesti vastoin markkinoistumisen käytänteiden tasapäistävää palveluideologiaa ja tällä tavoin sanoittaa oikeuttaa tarpeeseen vastaamista *”Palveluiden tarvetta ja tarjoajaa miettiessä on jo lastensuojelulainkin mukaan arvio tehtävä asiakaskohtaisesti, mikä ei ole mahdollista jos kunnassa on tarjolla ainoastaan tietynlaista tukitoimea (esim. perhetyö) asiakkaan ja perheen tilanteiden erilaisuudesta huolimatta.”* Nostamalla esiin tarvenäkökulman lain perusteella, sosiaalityöntekijä tulkintani mukaan pyrkii kumoamaan organisaation ohjeistukset. Näin toimimalla sosiaalityöntekijä oikeuttaa palveluiden hankkimisen tilanteessa, jossa sosiaalityöntekijä on organisaation näkökulmasta ”epäonnistunut” tehtävässään pidättäytyä oman kunnan palveluissa. Toisaalta, juuri organisatorisen tilivelvollisuuden näkökulmasta sosiaalityöntekijä joutuu selittämään syytä, miksi ei voi noudattaa annettua ohjeistusta vetoamalla asiassa lastensuojelulakiin *”---jo lastensuojelulainkin mukaan arvio tehtävä asiakaskohtaisesti, mikä ei ole mahdollista jos kunnassa on tarjolla ainoastaan tietynlaista tukitoimea...”*. Analyysini mukaan sosiaalityöntekijä pitää lakia kunnan ohjeistuksia korkeammassa asemassa lapsen asioista päätettäessä. Tekstiotteesta viisi voi tulkintani mukaan päätellä sosiaalityöntekijän vetoamisen lastensuojelulakiin olevan sekä toiminnan puolustus että selitys.

Huntigton (1999), Healy (2009), Rogowski (2010, 130) ja Rajavaara (2014a, 130-137) näkevät sosiaalityön hankaluutena sen, että asiakkaiden elämät ovat hyvin monisyisiä, eikä samankaltaisessa tilanteessa oleville asiakkaille välttämättä sovi samanlaiset palvelut, vaikka etäältä katsoen näin voisi ajatella, jolloin

uhkana on lapsilähtöisen näkökulman unohtuminen tasapäistämisen seurauksena. Analyysini resonoi tämän kyseisen näkökulman kanssa, sillä tekstiotteessa viisi sosiaalityöntekijä korostaa vetoamalla lain velvoitteeseen tehdä asiakaskohtainen arvio tarpeesta ja palveluista. Hall ja Juhila (2017, 65) puolestaan toteavat tilivelvollisuuden tulevan esiin etenkin tämän kaltaisten tilanteiden yhteydessä, jossa odotusten ja tekojen välistä kuilua joudutaan selittämään. Juhila (2009) ja Mänttari-van der Kuip (2015a ja b) toteavat, että organisatorinen tilivelvollisuus ei mahdollista asiakaslähtöistä, kokonaisvaltaista työtä, sillä sosiaalityöntekijöiden pitää kyetä perusteellisesti argumentoimaan asiakkaansa tarvetta palveluille, jolloin tarvenäkökulma korostuu muiden näkökulmien rinnalla jopa perusteettoman paljon. Juhilan (2009) ja Mänttari-van der Kuipin (2015a ja b) näkemykset kokonaisvaltaisen työn hankaloitumisesta tukevat analyysiäni. Näyttää siltä, että karkeimmillaan sosiaalityöntekijän keskeisimmäksi, vaikeaksi tehtäväksi määritetty palvelutarpeen puolesta argumentointi resursseista vastaavalle organisaatiolle, jolloin muut sosiaalityön asiakastyön ja –suhteen osa-alueet jäävät marginaaliin.

5.3 Organisatorinen tilivelvollisuus luo mahdollisuuden kontrolloida työtä ulkopuolelta

Kolmanneksi organisatorista tilivelvollisuutta sanoittavaksi yläkäsitteeksi muodostuu kontrolli. Aineistossa sosiaalityöntekijät sanoittavat kirjoituksissaan organisatorista tilivelvollisuutta työhön ja käytänteisiin ylhäältä päin kohdistuvana kontrollina. Aineistossa eniten korostuu esimieskontrolli (12 alkuperäisilmausta). Seitsemässä alkuperäisilmauksessa todetaan esimiehen tekemän päätökset ostopalveluiden kohdalla. Kahdessa alkuperäisilmauksessa sosiaalityöntekijä toteaa, että hankaluuksiin joutuminen esimiesten kanssa jarruttaa organisaation linjauksen vastaisia päätöksiä, vaikka ne olisivat sosiaalityöntekijän näkemyksen mukaan lapsen kannalta tarpeellisia.

”Käytännössä kuitenkin viime kädessä esimies tekee linjaukset esimerkiksi ostopalveluista päätettäessä. Näin ollen todellisuudessa kuntaa velvoittava asiakas suunnitelma ei todellisuudessa ole. Olen monesti pohtinut, että lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden tulisi kirjata tällaisissa tilanteissa kielteinen päätös ja perustella päätös siten, että siitä tulisi ilmi että linjauksen on tehnyt esimies. Tällaisten päätösten laatimista jarruttaa kuitenkin pelko siitä, mitä päätöksestä seuraa allekirjoittaneelle.” (Tekstiote 6, kirjoitus 6)

Tekstiotteessa kuusi avohuollon sosiaalityöntekijä toteaa esimiehen tekemän viime kädessä linjaukset. Nähdäkseni toimintatavassa korostuu esimiehen rooli ostopalveluista päätettäessä: ”*Käytännössä kuitenkin viime kädessä esimies tekee linjaukset esimerkiksi ostopalveluista päätettäessä.*” Alkuperäisilmauksesta on analyysini perusteella tulkittavissa, että sosiaalityöntekijän mahdollisuudet harkintavallan käyttöön ostopalveluista päätettäessä voivat kaventua organisaationlähtöisen esimieskontrollin vahvistumisen myötä. Sosiaalityöntekijän mahdollisuudet käyttää harkintavaltaa ostopalveluista päätettäessä voivat tekstiotteen mukaan jäädä esimieskontrollin ja esimieskontrollia ylläpitävän organisatorisen tilivelvollisuuden ”alle”. Tekstiote viittaa siihen, että sosiaalityöntekijän organisatorinen liikkumavara lapsen asioista päättävänä viranomaisena asettuu jossain määrin vastakkain esimiehen linjausten kanssa. Lisäksi tekstiotteesta kuusi on sosiaalityöntekijän kirjoituksen pohjalta tulkittavissa organisatorisen tilivelvollisuuden ja kontrollin vastakkain asettelu lastensuojelulain suhteen: ”*Näin ollen todellisuudessa kuntaa velvoittava asiakas suunnitelma ei todellisuudessa ole.*” Edellisellä alkuperäisilmauksella sosiaalityöntekijä viittaa tekstiotteen perusteella lastensuojelulain pykälään 30 (asiakassuunnitelma) ja 34 (velvollisuus ryhtyä avohuollon tukitoimiin).

Tekstiotteessa kuusi sosiaalityöntekijä toteaa esiin esimieskontrollin ylittävän jopa lastensuojelulain velvoittavuuden. Sosiaalityöntekijä näkemykseni mukaan tiedostaa, miten hänen tulisi tilanteessa toimia, jotta työn ulkopuolinen kontrolli tulisi näkyväksi: ”*Olen monesti pohtinut, että lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden tulisi kirjata tällaisissa tilanteissa kielteinen päätös ja perustella päätös siten, että siitä tulisi ilmi että linjauksen on tehnyt esimies.*” Kuitenkin organisatorinen tilivelvollisuus ja kontrolli jarruttaa toimimista kontrollin esiin tuomiseksi: ”*Tällaisten päätösten laatimista jarruttaa kuitenkin pelko siitä, mitä päätöksestä seuraa allekirjoittaneelle.*”

Tekstiote kuusi resonoi Walter Lorenzin (2005, 97) toteamuksen kanssa, jonka mukaan sosiaalityön arjessa sovelletaan sosiaalipolitiikkaa käytännössä. Uuden julkisen niukkuuden kietoutuessa organisatorisen tilivelvollisuuden käytänteisiin, myös sosiaalityön ulkopuolinen kontrolli kasvaa. Mänttari-van der Kuipin (2015a) tutkimuksen mukaan tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät kokevat muun muassa työhönsä kohdistuneen valvonnan ja kontrollin lisääntyneen, jolloin sosiaalityöntekijöiden toimintamahdollisuudet näyttävät kaventuneen. Lisäksi moni tutkimukseen osallistuneista työntekijöistä kokee joutuvansa työskentelemään tavalla, joka on vastoin ammattietiikkaa. (Mt. 2015a.) Tiitinen ja Kauppi (2014) ovat havainneet tutkimuksessaan, jonka ajatusta myös tekstiotteen kuusi analyysini jossain määrin

ilmentää, että sosiaalityöntekijöitä on niin pyritty kuin onnistuttu hiljentämään, mikäli he ovat tuoneet työn epäkohtia esiin, jolloin työn ja työolojen haasteiden näkyväksi tekeminen on entistä hankalampaa.

Tekstiote seitsemän linkittyy työn ulkopuoliseen kontrollointiin organisatorisen tilivelvollisuuden ja uuden julkisen niukkuuden käytänteistä käsin. Tekstiotteen seitsemän on tarkoitus tehdä näkyväksi sosiaalityöntekijän kaventuneet toimintamahdollisuudet ja työn ulkopuolisen kontrollin vaikutus työlle.

”Sosiaalityöntekijänä arvioin aina kunkin perheen kohdalla ne tarpeelliset ja riittävät palvelut mutta viime kädessä esimies päättää siitä mikä on mahdollista ja mikä ei.” (Tekstiote 7, kirjoitus 7)

Tekstiotteessa seitsemän avo- ja sijaishuollon sosiaalityöntekijä, tulkintani mukaan, ilmentää profession velvollisuuksia ja oikeuksia käyttämällä itsestään ammattinimikettä ”sosiaalityöntekijänä”. Tämän jälkeen sosiaalityöntekijä viittaa analyysini mukaan alkuperäisilmauksella ”tarpeelliset ja riittävät palvelut” lastensuojelulain 11§:n toiseen momenttiin, jossa todetaan, että ”Lastensuojelun on oltava laadultaan sellaista, että se takaa lastensuojelun tarpeessa oleville lapsille ja nuorille sekä heidän perheilleen heidän tarvitsemansa avun ja tuen.” Riittävyden termiä käyttämällä sosiaalityöntekijä viittaa analyysini mukaan sekä lapsen ja perheen oikeuteen saada riittävät palvelut että toisaalta julkisen niukkuuden näkökulmaan ja perinteiseen sosiaalityön profession kuuluvaan tilivelvollisuuteen palveluiden myöntämisessä: Palveluita myönnetään riittävästi, ei turhaan tai yli tarpeen. Tällä sosiaalityöntekijä näkemykseni mukaan puolustaa ammattitaitoaan tehdä päätöksiä niin taloudellisesta kuin ammatillisesta näkökulmasta käsin.

Samaan aikaan, kun sosiaalityöntekijä tekstiotteessa seitsemän korostaa oikeuttaan tehdä päätöksiä palveluiden myöntämisestä lastensuojelulain pykälään 11 viitaten, sosiaalityöntekijä tuo puheeseen työtä ja harkintavaltaa rajaavan elementin, työtä profession ulkopuolelta hallinnoivan esimieskontrollin. Tätä näkökulmaa sosiaalityöntekijä todentaa alkuperäisilmauksella ”---mutta viime kädessä esimies päättää siitä mikä on mahdollista ja mikä ei.” Analyysini mukaan teksti resonoi ajatuksen kanssa, ettei sosiaalityöntekijällä ole todellista valtaa päätöksiin, vaan sosiaalityöntekijä toimii ikään kuin palvelutarpeen arvioijana ja esimies mahdollistaa palvelut, mikäli katsoo ne tarpeellisiksi. Mänttari-van der Kuip (2013 ja 2015a) toteaa tutkimuksessaan, että yli puolet tutkimukseen osallistuneista sosiaalityöntekijöistä kokee

sosiaalityöntekijän mahdollisuuden vastata asiakkaan palveluiden tarpeeseen riittävän ajoissa ja riittäväällä palveluilla huonontuneen. Juhila ja Günther (2013, 310) puolestaan toteavat organisatorisen tilivelvollisuuden luoneen puitteet esimieskontrollin lisääntymiselle, jolloin ammattilaisten kentän asiantuntemus ja siihen perustuvat näkemykset asiakkaiden tarpeista eivät ole enää yhtä merkityksellisiä kuin aiemmin.

Mahdollistamisen termin käyttäminen kirjoitusotteessa seitsemän voi analyysini mukaan kuvata myös uutta julkista niukkuutta, jonka puitteissa esimies tekee päätökset, jolloin sosiaalityöhön kohdistuu uuden julkisen niukkuuden esimiesnäkökulma ja sitä myöden esimieskontrolli. Esimieskontrolli puolestaan kuvaa organisatorista tilivelvollisuutta, johon uusi julkinen niukkuus kietoutuu. Analyysini tekstiote seitsemän ilmentää ajatusta, jossa päätökset ostopalveluiden kohdalla tehdään enenevässä määrin esimiestasolla. Tällöin näkemykseni mukaan sosiaalityöntekijän rooli kuvautuu enemmänkin sopeutujan kuin päättäjän asemasta käsin. Uusi julkinen niukkuus ja siihen kietoutuvat organisatorista tilivelvollisuutta korostavat johtamistavat luovat analyysini perusteella mahdollisuudet säännellä ja kontrolloida työtä ulkoapäin. Samankaltaiseen tulokseen tulevat myös Mänttari-van der Kuip (2015a) ja Lapinleimu (2015, 74), joiden tutkimustulokset resonoivat analyysini tulkinnan kanssa.

Analyysini indikoi tulkintaa, jonka mukaan organisatorinen tilivelvollisuus tutkielmaani kirjoituksillaan osallistuneille sosiaalityöntekijöille tarkoittaa uuden julkisen niukkuuden kasvattamaa, etenkin taloudellista tilivelvollisuutta, jossa raha ja talous ovat läsnä arkipäivän työssä entistä enemmän ja jossa sosiaalityöntekijöiden rahankäyttöä seurataan entistä kriittisemmin. Sosiaalityöntekijöiden työkäytäntöihin on kirjoitusten perusteella juurtunut halvimmasta kalleimpaan –tyylinen uuden julkisen niukkuuden mentaliteetti. Toisaalta sosiaalityöntekijät kirjoituksissaan sanoittavat organisatorista tilivelvollisuutta huolena syy-seuraussuhteista, kun asiakkaille ei tarjota oikeita palveluita oikeaan aikaan. Myös peruspalveluiden toimimattomuus ja niistä aiheutuvat kustannukset lastensuojelulle lisäävät tekstiotteiden mukaan sosiaalityöntekijöihin kohdistuvaa organisatorista tilivelvollisuutta, kun toimimattomien peruspalveluiden pulmat heijastuvat lastensuojeluun korjaavina toimenpiteinä.

Analyysissani sosiaalityöntekijät sanoittavat organisatorista tilivelvollisuutta sillä, että palveluiden hankkimista joudutaan argumentoimaan lapsen tarvenäkökuilmasta. Jotta palveluita voidaan hankkia, sosiaalityöntekijöiden tulee kyetä argumentoimaan lapsen tarvetta palveluille. Keskittyminen tarvenäkökuilmasta kapeuttaa kokonaisvaltaista näkemystä lapsen asioista. Sosiaalityöntekijät perustelevat palveluiden

tarvetta puutteellisilla ja tarvetta vastaamattomilla palveluilla, oikeuttamalla palveluiden hankinnan vetoamalla lastensuojelulakiin, sekä sillä, että ensisijaisesti käytettävät kunnan omat palvelut ovat tukossa, jolloin palvelua ei ole saatavilla. Jokaisessa vastauksessa sosiaalityöntekijät käyttävät tarve-termiä oikeuttaessaan ja perustellessaan palveluiden hankintoja.

Organisatorista tilivelvollisuutta sanoitetaan kirjoitusaineistoissani myös kuvauksilla kasvaneesta esimieskontrollista. Sosiaalityöntekijöistä osa kuvaa esimieskontrollia pelkona seurauksista, mikäli toimii lastensuojelulain mukaisesti, mutta vastoin esimiehen ohjeita. Lisäksi sosiaalityöntekijöiden kirjoitukset ilmentävät ajatusta, joka viittaa sosiaalityöntekijöiden päätäntävällän ja harkinnan siirtymiseen esimiehille ostopalveluiden hankinnan osalta. Uusi julkinen niukkuus on tekstiotteiden perusteella lisännyt esimieskontrollia ja toisaalta luo puitteet esimieskontrollin vahvistumiselle sosiaalityössä. Sosiaalityöntekijöiden kirjoitusten pohjalta teen tulkinnan, joka viittaa siihen, että päätökset ostettavista palveluista tekee loppujen lopuksi esimies, vaikka päätäntävältä tulisi olla sosiaalityöntekijällä. Tämä vahvistaa sosiaalityöntekijöiden asemaa puun ja kuoren välissä, jossa toisella puolella on talous ja toisella toiminta. Mänttari-van der Kuipin (2015a) väitöskirjatutkimuksessa tutkija tekee hyvin samankaltaisia huomioita. Edellä mainitun väitöskirjatutkimuksen tuloksissa resurssiniukkuudella on merkittävä työtä määrittävä rooli, joka konkretisoitui sosiaalityössä koventuneina tehokkuus- ja säästöpainena, lisääntyneenä kiiirteenä, sekä koko ajan kasvavana työtaakkana. Tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät kokevat työhönsä kohdistuvan valvonnan, kontrollin ja arvioinnin lisääntyneen, jolloin niukkuus ikään kuin kietoutuu uuden julkisjohtamisen käytänteisiin. Kun edellä mainitut paineet kasvavat, näyttävät sosiaalityöntekijöiden toimintamahdollisuudet kaventuvan. (Mänttari-van der Kuip 2015a.) Lisäksi yli puolet haastatelluista kokee sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksien kaventuneen tarjota asiakkaille riittäviä palveluita. Mänttari-van der Kuip (2013) on todennut, että lastensuojelun sosiaalityössä kokonaisvaltainen auttaminen oli vaikeutunut.

Vaihtoehdottoman ja taloudellisten perustelujen ensisijaisuuden uusi julkinen niukkuus (Eräsaari 2011b, 188-190) analyysini mukaan konkretisoituu sosiaalityöntekijöiden tekstiotteissa. Uudella julkisella niukkuudella on tulkintani mukaan merkittävä työtä määrittävä rooli, joka analyysini tekstiotteissa sanoitetaan organisatorisena tilivelvollisuutena, jossa sosiaalityöntekijöillä on vastuu ja velvollisuus vastata säästöpaineesiin olemalla taloudellinen, tekemällä taloudellisia päätöksiä ja argumentoimalla päätöksensä niin, että niistä voidaan tulkita ratkaisujen taloudennäkökulman ensisijaisuus. Kirjoituksista löytyy 17

sanoitusta sille, miten rahan todetaan olevan kärkipään kriteerejä palveluita myönnettäessä. Kolmessa sanoituksessa sosiaalityöntekijä kirjoittaa, että palveluiden myöntämisen kanssa voidaan jopa viivytellä, vaikka kriteerit myöntämiselle täytyisivätkin. Sosiaalityöntekijät tunnistavat uuden julkisen niukkuuden politiikan ja sen mukanaan tuomat velvollisuudet huolehtia talouden ensisijaisuudesta ja päätöstensä taloudellisista vaikutuksista.

6 AMMATTIEETTINEN TILIVELVOLLISUUS SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN SANOITTA-MANA

Kuudennessa luvussa analysoin alkuperäisilmaisuja, joilla sosiaalityöntekijät kirjoituksissaan sanoittivat ammattieettistä tilivelvollisuutta. Ammattieettistä tilivelvollisuutta kuvaavia yläluokkia luvussa on kolme. Kuten organisatorisen tilivelvollisuuden analyysiluvun kohdalla, myös ammattieettisen tilivelvollisuuden analyysin osalta keskustelutan sekä teoretietoa että aiempaa tutkimustietoa osana analyysiä. Lisäksi pääluvun lopussa on lyhyt yhteenveto, jossa teoriaohjaavan analyysin tapaan keskustelevat keskenään niin tekemäni tekstianalyysi, kuin aiempi tutkimus- ja teoretieto. Julkisen niukkuuden kietoutuminen osaksi sosiaalityön kenttää ja toimintatapoihin, sekä päätöksentekoon on luettavissa myös sosiaalityöntekijöiden ammattieettistä tilivelvollisuutta käsittelevissä sanoituksissa.

6.1 Kaventuneet toimintamahdollisuudet heikentävät ammatillista autonomiaa

Ammatillinen autonomia on olennainen osa sosiaalityön luonnetta ja sosiaalityö professio määrittäykin ammatilliselle autonomialle. Ammatillista autonomiaa voidaan kutsua ammattieettisten periaatteiden toteuttamisen keskeiseksi edellytykseksi, jolloin ammattieettinen harkinta ja päätöksenteko ei mahdollistu ilman ammatillista autonomiaa (Banks 2006, 138-139.) Toisin sanoen sosiaalityö ei ole sosiaalityötä ilman ammatillista autonomiaa. Toisaalta sosiaalityön kenttää määrittää uusi julkinen niukkuus, joka asettaa reunaehdot sosiaalityön tekemiselle. Tutkielmani aineiston sosiaalityöntekijöiden kirjoituksissa eniten ammattieettisyyttä sanoitettiin sosiaalityön autonomialla, yhteensä 25 alkuperäisilmausta.

Olen valinnut tekstiotteen kahdeksan analyysini lähempään tarkasteluun, koska siitä on selkeästi luettavissa, miten sosiaalityöntekijä sanoittaa nykyisiä toimintamahdollisuuksiaan suhteessa ammatilliseen au-

tonomiaan. Huomion arvoista on, että uusi julkinen niukkuus ja sitä kautta organisatorisen tilivelvollisuuden muokkaamat kaventuneet toimintamahdollisuudet kietoutuvat analyysissäni vaikeasti erotettavalla tavalla myös sosiaalityöntekijöiden sanoituksiin ammattietiikasta työssään.

”Raha ja taloudelliset reunaehdot ovat tällä hetkellä siis hyvin vahvasti läsnä ja määrittämässä työntekoa. Esimiesten velvoitteesta meidän tulee myös purkaa kaikki jo olemassa olevat ostopalvelut ja siirtää kunnan omaksi toiminnaksi. Tilanne on myös kunnassamme uusi, sillä aikaisemmin olemme saaneet käyttää ostopalveluja tilanteen vaatiessa toki silloinkin harkiten. Niiden kestoa seurattiin ja hintaa toki arvioitiin aina ennen palvelun tilaamisista. Uskon kuitenkin, että ostopalvelujen käyttömahdollisuuden vuoksi on vuosien mittaan viime kädessä tehty mittavia säästöjä koska palveluja on voitu tarjota oikea-aikaisesti ja asiakkaiden tarpeisiin vastaten. Kaikki kun eivät hyödy esimerkiksi kotipalvelusta tai perhetyöstä, niin hyviä palveluja kun ne ovatkaan.” (Tekstiote 8, kirjoitus 6)

Tekstiotteessa kahdeksan sosiaalityöntekijä aloittaa kuvaamalla työn reunaehdoja, joissa taloudella on työtä määrittävä vaikutus: *”Raha ja taloudelliset reunaehdot ovat tällä hetkellä siis hyvin vahvasti läsnä ja määrittämässä työntekoa.”*. Sosiaalityöntekijä ikään kuin asettaa työnsä nykyiseen New Public Managementin kontekstiin. Tämän jälkeen hän kirjoittaa, kuinka esimiehet ovat velvoittaneet sosiaalityöntekijöitä purkamaan kaikki olemassa olevatkin ostopalvelut ja siirtämään ne kunnan omaksi toiminnaksi. Sosiaalityöntekijä korostaa esimiesten kontrollia ostopalveluista ja niiden hankinnasta käyttämällä termiä ”velvoitteesta”, jolloin sosiaalityöntekijä luo kuvan, ettei sosiaalityöntekijälle ole jätetty vaihtoehtoja toimia toisin. Tosin, sosiaalityöntekijän käyttämän ”velvoitteesta” -termi voi viitata myös siihen, että sosiaalityöntekijä ei olisi ilman esimiesten velvoitetta purkanut ostopalvelusopimuksia. Sosiaalityöntekijä tuo kirjoituksessaan esille uudenlaisen tilanteen, jollaista ei aiemmin ole kunnassa ollut: *”Tilanne on myös kunnassamme uusi, sillä aikaisemmin olemme saaneet käyttää ostopalveluja tilanteen vaatiessa toki silloinkin harkiten.”* Alkuperäisilmaus ilmentää ajatusta, että sosiaalityöntekijä puolustaa ammatillista autonomiaansa perustelematta oikeutta käyttää harkintavaltaa. Tekstiote resonoi tulkintaa, jossa sosiaalityöntekijä viittaa vastuullisuuteensa julkisten varojen käyttäjänä. Analyysini mukaan edellä mainitussa alkuperäisotteessa sosiaalityöntekijä perustelee oikeuttaan ammatilliseen autonomiaan ja kykyään

arvioida ja harkita ostopalveluiden käyttöä. Alkuperäisilmaus viittaa siihen, että aiemmin sosiaalityöntekijä on ollut vahvempi organisaation luottamus, jolloin hänen on annettu käyttää harkintavaltaa ostopalveluiden hankkimisessa tarpeen mukaan.

Sosiaalityön perinteinen tilivelvollisuus (Juhila 2009) tulee esiin seuraavassa tekstiotteen kahdeksan alkuperäisilmauksessa, jossa sosiaalityöntekijä kertoo, miten palveluiden hankkiminen aiemmin on suoritettu: *”Niiden kesto seurattiin ja hintaa toki arvioitiin aina ennen palvelun tilaamisista.”* Alkuperäisotteessa sosiaalityöntekijä tiedostaa ja ilmaisee, sekä hyväksyy tilivelvollisuutensa sen perinteisessä muodossa, jossa sosiaalityöntekijä on tulkintani mukaan voinut käyttää autonomista asemaansa palveluiden ostamiseen, mutta jossa rahankäytön seuraaminen on ollut osa autonomiaan kuuluvaa tilivelvollisuutta.

Tekstiotteessa kahdeksan sosiaalityöntekijä puolustaa ostopalveluiden käyttöä osana ammatillista autonomiaa ja samalla perustelee autonomiaa tehdyillä säästöillä, jolloin sosiaalityöntekijä tulkitsee autonomian käyttöä myös organisatorisen tilivelvollisuuden näkökulmasta käsin: *”Uskon kuitenkin, että ostopalvelujen käyttömahdollisuuden vuoksi on vuosien mittaan viime kädessä tehty mittavia säästöjä...”* Edellä olevassa alkuperäisilmauksessa sosiaalityöntekijä perustelee ammatillisen autonomian tarkoitusta toteamalla autonomian perustuneen harkittuihin päätöksiin ja toisaalta autonomialla saavutettuihin mittaviin säästöihin. Sosiaalityöntekijän näkemys resonoi ajatuksen kanssa, jonka perusteella hänen ammatillinen autonomiansa ei ole perustunut ”mutu”-tietoon, vaan ammattieettiseen harkintaan ja vastuuseen, joita sosiaalityöntekijä nähdäkseni sanoittaa ilmaisulla *“tilanteen vaatiessa”* ja *“silloinkin harkiten”*. Tekstiotteessa sosiaalityöntekijä perustelee autonomian käyttöä ostopalveluiden ammatillisilla arvioilla oikea-aikaisuudesta ja tarpeeseen vastaamisesta.

Tekstiote yhdeksän kuvaa julkisen niukkuuden kaventamia toimintamahdollisuuksia lastensuojelun sosiaalityössä ja sitä, miten toimintamahdollisuuksien kaventuminen vaikuttaa ammatilliseen autonomiaan tilanteessa, jossa kysyntä ylittää tarjonnan.

”Myöskään perhekuntoutusta ei ole kaupungissamme saatavilla. Päihdeperheille on muutama paikka, joka sekin on näin suuressa kaupungissa aivan liian vähän. Muulle problematiikalle perhekuntoutusta ei ole mahdollista saada, vaikka sosiaalityöntekijät ovat sitä jo kauan toivoneet ja näkevät, että se olisi erittäin tärkeä ja tarvittava palvelu. Lisäksi kunnasta on lopetettu palveluja

ja siirretty resurssia muualle. Työntekijöiden näkemyksiä muutoksissa ei ole kuunneltu.” (Tekstiotte 9, kirjoitus 5)

Tekstiotteessa yhdeksän sosiaalityöntekijä näkemykseni mukaan kuvaa sitä, miten tarpeeseen vastaavia palveluja ei ole riittävästi käyttämällä termejä ”*ei ole kaupungissamme saatavilla*”, ”*aivan liian vähän*”, ”*ei ole mahdollista saada*”. Sosiaalityöntekijä ilmentää kirjoituksellaan ajatusta, että hän tunnistaa olemassa olevan eettisen ongelman, jossa toisella puolen on tarve ja toisella puolen uusi julkinen niukkuus. Tarve palveluille asettaa sosiaalityöntekijän ammattieettiseen vastuuseen huolehtia palveluiden järjestämisestä. Sosiaalityöntekijä tiedostaa tarpeen, mutta ei voi toimia asiakasperheen tilanteen hoitamiseksi tavalla, jonka näkee parhaana perheen problematiikan kannalta, koska toimintamahdollisuuksia ei tekstiotteen mukaan ole. Kyvyttömyydestä ammattieettiseen päätöksentekoon tekstiotteessa kertoo tapa, jolla sosiaalityöntekijä ilmaisee reunaehtojen määrittävyyden; palveluita ei ole mahdollista saada eikä ammatillista autonomiaa tekstiotteen mukaan ole mahdollista käyttää. Sosiaalityöntekijä sanoittaa ammattieettistä tilivelvollisuuttaan toteamalla, että resurssiniukkuutta ja tarvenäkökulmaa on viety organisaatiossa eteenpäin vetoamalla sosiaalityöntekijöiden toiveeseen palvelusta ja ammattitaitoon arvioida palveluiden tarpeellisuutta käyttämällä termiä ”*näkevät*”.

Nähdäkseni sosiaalityöntekijä on tietoinen voimattomuudestaan toimia järjestelmässä, jossa keinoja toimimiselle (autonomiaa) tarpeen mukaan ei ole riittävästi. Lapinleimu (2015, 76) toteaa ammatillisessa lisensiaatin tutkimuksessaan sosiaalityöntekijöiden joutuvan eettisesti vaikeisiin tilanteisiin kuntatalouden ja peruspalveluiden toimimattomuuden välissä, joissa ostopalvelun käytölle ei ole mahdollisuuksia kuntatalouden kiristymisen vuoksi, eivät asiakkaat saa näin tarvitsemiaan palveluita.

Ammatillisen autonomian kaventuneesta arvostuksesta ja merkityksestä uuden julkisen niukkuuden organisaatioissa resonoi tekstiotteessa tulkintani mukaan se, miten sosiaalityöntekijän alkuperäisilmauksen mukaan tietoa asiakkaiden tarpeesta on viety eteenpäin organisaatiossa, mutta sosiaalityöntekijöiden näkemys on sivuutettu. Sosiaalityöntekijä kirjoittaa kuulluksi tulemisesta, joka nähdäkseni ilmentää ajatusta arvostuksesta. Tekstiotteessa yhdeksän sosiaalityöntekijä jatkaa kuvaustaan kasvavasta niukkuudesta ja samaan aikaan vähenevästä autonomiasta kertomalla, miten palveluita on lopetettu ja resurssia siirretty muualle. Sosiaalityöntekijöiden ammatillista näkemystä ei ole tekstiotteen mukaan nähdäkseni asiassa kuultu. Tekstiotte ilmentää ajatusta, jossa sosiaalityöntekijöiltä tulkintani mukaan kavennetaan

toimintamahdollisuuksia niin paljon, ettei autonomian käyttäminen asiakkaiden hyväksi ole enää entisen kaltaisella tavalla mahdollista.

6.2 Uusi julkinen niukkuus venyttää virkavastuun rajoja

Sosiaalityöntekijät sanoittavat ammattieettistä tilivelvollisuutta toiseksi eniten virkavastuuta kuvaavilla sanoituksilla. Virkavastuuta kuvaavia alkuperäisilmauksia on aineistossani yhteensä 23 ja virkavastuulle kuuluvia tehtäviä kuvaavia alkuperäisilmauksia aineistoissani on 14 kappaletta.

Tekstiote kymmenen kuvaa sitä, miten sama tekstiote voidaan näkökulmaa vaihtamalla tulkita niin organisatorista kuin ammattieettistä tilivelvollisuutta kuvaavana. Olen käyttänyt samaa otetta lyhennetyssä muodossa kuvaamaan aiemmin tässä tutkielmassa organisatorista tilivelvollisuutta. Valitsemalla saman otteen kuvaamaan ammattieettistä tilivelvollisuutta pyrin todentamaan myös sitä, miten ammattieettinen tilivelvollisuus ja organisatorinen tilivelvollisuus kietoutuvat yhteen, kuten olen aiemmin tässä työssä analyysiprosessia kuvaavassa luvussa (5.3) todennut.

”Lastensuojelussa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä laatii yhdessä asiakkaan ja perheen kanssa asiakassuunnitelman, johon kirjataan asiakaskohtaiset palvelut ja tukitoimet. Lain mukaan asiakassuunnitelma on kuntaa velvoittava. Käytännössä kuitenkin viime kädessä esimies tekee linjaukset esimerkiksi ostopalveluista päätettäessä. Näin ollen todellisuudessa kuntaa velvoittava asiakas suunnitelma ei todellisuudessa ole. Olen monesti pohtinut, että lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden tulisi kirjata tällaisissa tilanteissa kielteinen päätös ja perustella päätös siten, että siitä tulisi ilmi että linjauksen on tehnyt esimies. Tällaisten päätösten laatimista jarruttaa kuitenkin pelko siitä, mitä päätöksestä seuraa allekirjoittaneelle.” (Tekstiote 10, kirjoitus 1)

Tekstiotteessa kymmenen sosiaalityöntekijän virkavastuu merkityksellistyy, kun sosiaalityöntekijä määrittää roolinsa ja tehtävänsä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijänä, jolla sosiaalityöntekijä tulkintani mukaan viittaa suoraan lastensuojelulakiin ja tehtäviin, jotka lain mukaan kuuluvat lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle: *”Lastensuojelussa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä laatii yhdessä asiakkaan ja perheen kanssa asiakassuunnitelman, johon kirjataan asiakaskohtaiset palvelut ja tukitoimet. Lain mukaan asiakassuunnitelma on kuntaa velvoittava.”*. Lastensuojelulain määrittämiin

tehtäviin kuuluvat otteessa mainitut asiakaskohtaisten tukitoimien ja palveluiden määrittäminen ja kirjaaminen lakisääteiseen asiakassuunnitelmaan. Virkavastuutaan alkuperäisotteessa sosiaalityöntekijä korostaa toteamalla asiakassuunnitelman olevan kuntaa velvoittava, jolloin kunnan velvollisuudeksi jää järjestää käytännössä sosiaalityöntekijän virkavastuullaan tekemät ammattieettiseen harkintaan perustuvat ja asiakassuunnitelmaan kirjatut tuet ja palvelut. Analyysissäni sosiaalityöntekijä on kertonut virkavastuustaan teoriassa, jonka jälkeen sosiaalityöntekijän alkuperäistekstiotteesta käy ilmi, ettei sosiaalityöntekijällä ole todellisia vaikutusmahdollisuuksia palveluista päättämisen suhteen: *”Käytännössä kuitenkin viime kädessä esimies tekee linjaukset esimerkiksi ostopalveluista päätettäessä.”*. Tekstiote perustuu tulkinnalle, jossa sosiaalityöntekijä voi analyysini mukaan toimia esittelijänä ammattieettisestä arvioistaan lapsen ja perheen tarvitsemien palveluiden suhteen, mutta autonominen päätöksenteko siirtyy esimiehen vastuulle.

Tekstiotteessa kymmenen sosiaalityöntekijä tunnistaa ammattieettisen tilivelvollisuutensa tuoda esiin työn epäkohtia pohdinnassaan: *”Olen monesti pohtinut, että lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden tulisi kirjata tällaisissa tilanteissa kielteinen päätös ja perustella päätös siten, että siitä tulisi ilmi että linjauksen on tehnyt esimies.”* Tekstiote resonoi ajatuksen kanssa, jonka mukaan kunta voi nähdäkseni toimia lainvastaisesti ohittamalla sosiaalityöntekijän aseman lapsen asioista vastaavana työntekijänä ja vastuun, sekä oikeudet, jotka asemaan liittyvät. Toimimalla oman organisaation linjausten mukaisesti sosiaalityöntekijä voi mahdollistaa harkintavallan kapeuttamisen. Tulkitsen tekstiotteesta, että sosiaalityöntekijä ei pelon vuoksi uskalla toimia ammattieettisellä tavalla ja siten todentaa ammattieettistä tilivelvollisuuttaan. Toisaalta alkuperäisotteesta on nähdäkseni tulkittavissa, ettei sosiaalityöntekijä välttämättä tiedä, miten toimia tilanteessa, jossa sosiaalityöntekijään kohdistuu ammattieettinen tilivelvollisuus, sekä tilivelvollisuus organisaatiotaan kohtaan, ja jonka kontekstina toimii uusi julkinen niukkuus.

Tekstiotteessa kymmenen sosiaalityöntekijälle nähdäkseni jää virkavastuu allekirjoittamastaan päätöksestä, jonka ammattieettisen tilivelvollisuuden näkökulmasta tulisi perustua ammattieettiseen harkintaan ja päätöksentekoon, mikä ei kuitenkaan tekstiotteen perusteella toteudu, sillä autonomiaa ostopalveluiden päätöksentoeosta on rajattu ja siirretty esimiehelle. Tekstiote perustuu tulkinnalle, jossa kunta väistää velvollisuuttaan sosiaalityöntekijän arvioon perustuvien palveluiden tuottajana, jolloin sosiaalityöntekijän virkavastuuta tekstiotteen mukaan saatetaan käyttää väärin. Virkavastuun väärinkäytöllä valutetaan

organisaation arvoja ja päätöksiä, sekä sisäisiä ohjeistuksia alaspäin, jolloin vastuunkantajana on yksittäinen sosiaalityöntekijä ja näin virkavastuun rajat venyvät organisatorisen tilivelvollisuuden suuntaan. Tekstiotteen kymmenen mukaisessa tilanteessa sosiaalityöntekijän rooli tulkintani mukaan muodostuu entistä hankalammaksi: sosiaalityöntekijä valuttaa uuden julkisen niukkuuden politiikkaa asiakkailleen vastoin sosiaalityön ammattieettisiä periaatteita, ottamalla päätöksestä henkilökohtaisen virkavastuun. Sosiaalityöntekijän ammattieettisen tilivelvollisuuden rajat alkavat analyysini mukaan olla ääritilanteissa häilyvät. Tekstiotteessa sosiaalityöntekijä nähdäkseni asettuu ammattieettisen tilivelvollisuuden ja virkavastuun näkökulmasta kohtuuttomaan tilanteeseen, jossa tulkintani mukaan ylhäältä päin määritellään mahdollistuvat palvelut, joista sosiaalityöntekijä tekstiotteen mukaan ottaa viime kädessä vastuun.

Banksia (2006, 11) lainaten voidaan tekstiotteessa kymmenen kuvattua tilannetta nimetä eettiseksi ongelmaksi. Eettisellä ongelmalla tarkoitetaan tilannetta, jossa sosiaalityöntekijä tunnistaa välttämättömyyden tehdä moraalisesti vaikea päätös. Tekstiotteessa sosiaalityöntekijä yrittää ratkaista kyseistä tilannetta puolustamalla oikeuttaan toimia korostamalla virkavastuunsa mukaisesti ymmärrystään virkavastuun velvoittavuudesta vetoamalla rooliinsa lapsen asioista vastaavana työntekijänä. Tekstiotteessa kymmenen sosiaalityöntekijä tunnistaa, miten hänen tulisi toimia eettisen tilivelvollisuuden näkökulmasta: tehdä kielteinen päätös ja kirjoittaa siihen päätöksen linjanneen esimiehen nimi. Tämä kuitenkin saa sosiaalityöntekijän pohtimaan, mitä seurauksia hänelle asiasta koituu. Banks (2006, 11) on tutkinut samankaltaisia tilanteita ja kuvannut niitä ”ammattieettisesti kuormittavina”.

6.3 Sosiaalityöntekijä lapsen edun puolustajana

Tutkielmani kirjoitusaineistossa sosiaalityöntekijät korostavat rooliaan lapsen edun puolestapuhujana ja edistäjänä yhteensä kahdeksantoista alkuperäisilmauksen verran. Lapsen etu liittyy keskeisesti lastensuojelun sosiaalityöntekijän ammattieettisyyteen, sillä ratkaisut työssä tulisi tehdä lapsen etu edellä. Jotta lapsen etua voidaan edistää, tarvitaan siihen sosiaalityöntekijän autonomiaa tehdä ratkaisuja lapsen hyväksi. Lastensuojelulain neljäs pykälä määrittääkin merkittävässä määrin lastensuojelun sosiaalityön ydintä, jonka keskeinen sisältö koostuu lapsen edun erittelystä ja nostamisesta lastensuojelun keskiöön. Tekstiotteita lapsen edun puolustamiseen liittyen on analyysissani yksi. Valinnan ainoastaan yhdestä tekstiotteesta olen tehnyt sillä perusteella, että kyseinen tekstiote on sisällöltään riittävä kuvaamaan ilmiötä.

Tekstiotteessa yksitoista sosiaalityöntekijä kuvaa sitä, miltä kilpailutusprosessi sosiaalityöntekijän kannalta näyttää. Samaan aikaan, kun sosiaalityöntekijä tulisi seistä lapsen edun takana, rajaavat organisatorisen tilivelvollisuuden ja markkinoistumisen käytännöt sosiaalityöntekijän ammattieettistä toimintaa lapsen edun puolestapuhujana.

”Lastensuojelun sijaishuoltopaikkojen kilpailutus on yksi harmaita hiuksia aiheuttava asia lastensuojelutyössä. Laitokset kilpailutetaan seutukunnallisesti ja tässäkin prosessissa raha puhuu. Meille sosiaalityöntekijöille kilpailutuksesta käteen jää lista, jossa on laitoksen / yhtiön nimi, paikkakunta ja vuorokausihinta sijoitukselle. Käytännössä sosiaalityöntekijöiden tulisi käyttää ainoastaan kilpailutuksen läpäisseitä palveluntarjoajia. Edelleen lastensuojelun ydin on lapsen etu ja hänen yksilökohtaiset tarpeensa, ei taloudellinen säästö kunnalle. Tämänhetkisessä työpaikassani saan kuitenkin onneksi ratkaista viime kädessä lapsen tunteva työntekijänä hänen sijaishuoltopaikkansa. Isommissa kunnissa sosiaalityöntekijä hakee asiakasohjausyksiköstä sijaishuoltopaikkaa. Näiden yksiköiden työntekijät eivät tapaa lapsia vaan tarjoavat kilpailutuksen läpäissyttä paikkaa ja sosiaalityöntekijä arvioi paikan soveltuvuuden lapselle.” (Tekstiote 11, kirjoitus 3)

Tekstiotteessa yksitoista sosiaalityöntekijä käyttää voimakasta ilmaisua kuvaaillessaan sijaishuoltopaikkoihin liittyvää kilpailutusta: *”Lastensuojelun sijaishuoltopaikkojen kilpailutus on yksi harmaita hiuksia aiheuttava asia lastensuojelutyössä.”* Samaan aikaan alkuperäisilmaus kuvaa tulkintani mukaan hyvin sitä, minkälaisena prosessina sosiaalityöntekijä kilpailutuksen kokee; turhauttavana. Sosiaalityöntekijä korostaa talouden näkökulmaa kilpailutuksessa käyttämällä termiä ”raha puhuu”, joka nähdäkseni korostaa rahan asemaa sijaishuoltopaikkojen kilpailutusprosessissa. Alkuperäisilmaisussaan *”Meille sosiaalityöntekijöille kilpailutuksesta käteen jää lista, jossa on laitoksen / yhtiön nimi, paikkakunta ja vuorokausihinta sijoitukselle.”* sosiaalityöntekijä tulkintani mukaan kuvaa kilpailutusprosessin lopputulosta prosessina, johon sosiaalityöntekijällä ei ole ollut vaikutusvaltaa. Alkuperäisilmaus resonoi ajatuksen kanssa, joka on päinvastainen sosiaalityön inhimillisyyttä ja eettisyyttä korostavien arvojen kanssa.

Samaan aikaan tekstiotteessa yksitoista korostuu nähdäkseni rahan merkitys suhteessa sosiaalityön ammattieettisiin arvoihin. Tekstiote viittaa tulkintani mukaan siihen, että sosiaalityöntekijä vetoaa omaan rooliinsa lapsen edusta vastaavana työntekijänä ja tällä tavoin oikeuttaa autonomiaansa lapsen edun puolestapuhujana: *” Käytännössä sosiaalityöntekijöiden tulisi käyttää ainoastaan kilpailutuksen läpäisseitä*

palveluntarjoajia. Edelleen lastensuojelun ydin on lapsen etu ja hänen yksilökohtaiset tarpeensa, ei taloudellinen säästö kunnalle.”. Lapsen edulla sosiaalityöntekijä viittaa nähdäkseni lapsen oikeuteen tulla kuulluksi omassa asiassaan ja sitä, että lapsella ja sekä vanhemmilla on oikeus ilmaista mielipiteensä niin huostaanotosta kuin aiotusta sijaishuoltopaikasta. Sosiaalityöntekijä pyrkii tulkintani mukaan näin toimimalla huolehtimaan toimintansa ammattieettisyydestä ja siitä, että hän sosiaalityöntekijänä mahdollistaa lapsen edun ja oikeuksien toteutumisen prosessissa. Huostaanotolle, johon sijaishuoltopaikkojen kilpailutusta koskeva tekstiote yksitoista viittaa, korostuu ominaisena piirteenä lapsen oikeuksien vahva korostaminen (de Godzinsky 2014).

Tekstiotteessa yksitoista sosiaalityöntekijä pyrkii nähdäkseni nostamaan ammattieettisen tilivelvollisuutensa lapsen edun valvojana tilanteessa esiin kohottamalla inhimillisyyden näkökulmaa taloudellisiin säästöihin pyrkimisen yläpuolelle. Tulkitsen sosiaalityöntekijän korostavan ja oikeuttavan lapsen edun merkitystä suhteessa kilpailutuksen ideologiaan toteamalla, miten lastensuojelun ydin on lapsen etu ja yksilökohtaiset tarpeet. Näin toteamalla sosiaalityöntekijä nähdäkseni nostaa inhimillisyyden ja sosiaalityön keskeiset ammattieettiset periaatteet toimintansa keskiöön. Tekstiote yksitoista ilmentää ajatusta, että sosiaalityöntekijä pitää merkittävänä lapsen etua edistävänä asiana sitä, että hän lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä lapsen tuntevana henkilönä, on se, joka vastaa sijaishuoltopaikan hankintaprosessista. Tämä kuvastaa nähdäkseni sosiaalityöntekijän kokemaa ammattieettistä tilivelvollisuutta huolehtia lapsen edun toteutumisesta kokonaisvaltaisesti.

Kirjoitusotteessa yksitoista korostuvat analyysini mukaan kaksi erilaisiin arvoihin nojaavaa näkemystä. Toisella puolen on uusi julkinen niukkuus ja markkinoistuminen, toisella puolella sosiaalityöntekijän ammattieettinen velvollisuus toimia lapsen edun ja parhaan valvojana. Tekstiote ilmentää ajatusta, jonka mukaan lapsen edun valvojana ja parhaan edistäjänä sosiaalityöntekijään kohdistuu kaksoisvaatimus, joka tulee sijaishuoltopaikkojen kilpailutuksen kohdalla korostetusti esiin: Organisatorinen tilivelvollisuus ja ammattieettinen tilivelvollisuus ovat ristiriidassa keskenään, sillä toinen näkökulma korostaa taloutta, toinen inhimillisyyttä. Näin ollen sosiaalityöntekijän ammattieettinen tilivelvollisuus lapsen edun valvojana merkityksellistyy entisestään.

Analyysini perustella sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksia tehdä ammattieettisesti kestävä työtä rajoitetaan yhä uusin ja uusin keinoin uuden julkisen niukkuuden ja organisatorisen tilivelvollisuuden nimissä. Analyysini resonoi ajatuksen kanssa, että sosiaalityöntekijöiden toimintaedellytyksiä rajataan niin

voimakkaasti, että käytännössä sosiaalityön tekeminen muuttuu niukkuuden jakamiseksi, jolloin puhe ihmisten auttamisesta ja tarpeeseen vastaamisesta lastensuojelulain määrittämällä riittävällä tavalla muuttuu liki mahdottomaksi. Reflektoidessani tutkimusaineistoni tekstiotteiden kuvauksia sosiaalityön tehtävän tavoitteisiin syrjäytymisen ehkäisemiseen, asiakkaiden hyvinvoinnin ja osallisuuden lisäämiseen tukemalla asiakasta muutostyössä, ihmissuhdeongelmien ratkaisussa ja itsenäisen elämänhallinnan edistämisessä, on tulkintani mukaan perusteltua todeta, että sosiaalityöntekijän mahdollisuudet toimia sosiaalityön tavoitteiden mukaisesti asiakaslähtöisellä, luottamuksellisella ja kokonaisvaltaisella otteella ovat heikentyneet samaan aikaan, kun uusi julkinen niukkuus ja organisatorinen tilivelvollisuus kasvattavat jalansijaa.

Mänttari-van der Kuip (2013) tekee samankaltaisen huomion tutkimuksessaan, ja tulos resonoikin tutkielmani analyysin kanssa todetessaan, että sosiaalityöntekijöiden mahdollisuudet tukea asiakasta kokonaisvaltaisesti ovat heikentyneet erityisesti lastensuojelussa. Sosiaalityöntekijöiden ammatilliset näkemykset sivuutetaan muiden näkökulmien noustessa ensisijaisiksi. Analyysini perusteella aineistoni alkuperäisilmaukset kaventuneista toimintamahdollisuuksista ja autonomian heikentymisestä ilmentävät ajatusta, jossa sosiaalityöntekijälle jää näennäinen autonomia, jossa palveluita voidaan myöntää sen perusteella, mitä kaupungissa sattuu olemaan myönnettäväksi, jolloin työskentely tavoitteita kohti yhdessä perheen kanssa parhaaksi arvioidun palveluin, ei välttämättä ole mahdollista. Analyysini kannalta olennaisen huomion ovat tehneet Ulrichin ym. (2007, 1716-1717), sekä O'Donnellin ym. (2008, 47), joiden mukaan onkin tärkeätä on kiinnittää huomio organisaation eettiseen ilmapiiriin, pyrkiä parantamaan sosiaalityön autonomiaa ja arvostaa työntekijöitä. Eräsaari (2011, 188) puolestaan on artikkelissaan pohtinut, minkälaista ihmiskäsitystä ja uskoa parempaan tulevaisuuteen sosiaalityöntekijät pystyvät tarjoamaan asiakkailleen, kun sosiaalityöntekijät arjen työssään saavat kokea olevansa niin vähäpätöisiä, ettei heidän näkemyksiään kannata ottaa huomioon.

Ammatillisen autonomian ja uuden julkisen niukkuuden jännitteestä voi sosiaalityöntekijälle koitua eettistä kuormittumista. Eettisestä kuormittavuudesta voi pahimmillaan seurata sosiaalityöntekijälle eettinen ahdinko, johon myös tekstiotteen kymmenen alkuperäisilmaus sosiaalityöntekijän pohdinnasta, miten asiassa tulisi toimia, viittaa. Eettinen ahdinko on O'Donnellin ym. (2008, 34) mukaan seurausta tilanteista, joissa työntekijä ei voi erilaisten institutionaalisten esteiden vuoksi toimia niin kuin tuntee oi-

keaksi. Sosiaalityöntekijän ammattieettinen tilivelvollisuus ei voi toteutua tilanteessa, jossa häneltä odotetaan rehellisyyttä ja asiakaslähtöisyyttä korostavaa suhdetta asiakasperheeseen, mikäli sosiaalityöntekijällä ei tosiasiallisesti ole autonomiaa päättää asioista. (Mt. 2008, 34).

Koko tutkielmani kirjoitusaineisto huomioiden, sosiaalityöntekijöiden ammattieettisen tilivelvollisuuden sanoituksista voidaan laajemmin tarkasteltuna tulkita ilmenevän uuden julkisen niukkuuden aiheuttama resurssivähyys, ja organisatorisen tilivelvollisuuden asettamat reunaehdot, joiden sisälle sosiaalityöntekijät pyrkivät ammattietiikkansa sovittamaan. Tutkielmani kirjoitusaineisto ilmentää ajatusta, jossa uusi julkinen niukkuus voi kaventaa resursseja ja osittain sen seurauksena myös ammatillista autonomiaa, oikeutta tehdä ammattieettiseen harkintaan pohjaavia ammattieettisiä päätöksiä ja näin kantaa sosiaalityölle kuuluvaa henkilökohtaista ammattieettistä vastuuta työstään ja päätöksistään. Samankaltaisen huomion on tehnyt myös Eskelinen (2000) (Vataja & Seppänen-Järvelä & Vanhanen 2007 mukaan), joka toteaa tutkimuksessaan resurssien riittämättömyydellä olevan yhteyden sosiaalityöntekijöiden vaikutusmahdollisuuksien kokemukseen. Karvinen-Niinikoski ym. (2005, 4) toteavat tutkimuksessaan sosiaalityöntekijöiden kokevan vaikutusmahdollisuuksiensa olevan vähäiset suhteessa työn puitteisiin, resurssointiin ja kehittämiskäytäntöihin. Käytännölliset arjen ratkaisut muovaavat suuressa määrin eettisyyttä ja siksi on tärkeää, että sosiaalityöntekijät kykenevät ottamaan haltuun eettisesti laajoja kokonaisuuksia pohtimalla, millainen toiminta ja ratkaisut palvelevat missäkin tilanteessa asiakasta parhaiten. (Banks 2004, 169-171.)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmani tarkoitus oli selvittää, millaisia merkityksiä sosiaalityöntekijät kirjoituksissaan tuottavat organisatoriselle ja ammattieettiselle tilivelvollisuudelle. Tähän lukuun olen koonnut tärkeimmät analyysini tulokset. Johtopäätösluku muodostuu kolmesta osasta. Ensimmäisissä kahdessa osassa käyn läpi tutkielmani keskeisimmät tulokset. Luvun kolmannessa osassa pohdin tutkimusprosessin aikana heränneitä ajatuksia ja toteuttamaani tutkimusprosessia kokonaisuutena. Keskeisin johtopäätös on se, että sosiaalityöhön ja -työntekijöihin kohdistuu tänä päivänä ristiriitaisia tilivelvollisuuden vaateita, jotka kietoo yhteen uusi julkinen niukkuus. Uusi julkinen niukkuus näyttäytyy tutkielmassani eräänlaisena punaisena lankana, jonka ympärille sekä organisatorinen että ammattieettinen tilivelvollisuus nivoutuvat ja jonka

konteksti muokkaa sosiaalityön toimintaedellytyksiä ja sosiaalityöntekijöihin kohdistuvia odotuksia (esimerkiksi Healy 2009; Metteri 2012, 90-101; Munro 2004, 1076; Mänttari-van der Kuip 2013).

Tilivelvollisuuksien kolmiyhteys kuvastaa nykypäivän lastensuojelun todellisuutta

Analyysiä tehdessäni havaitsin, miten usein kirjoituksissa samaan alkuperäisilmaukseen sisältyi organisatorisen tilivelvollisuuden, uuden julkisen niukkuuden ja ammattieettisen tilivelvollisuuden merkityksiä. Yksi keskeinen tutkielmani tulos onkin, että nykypäivän sosiaalityöntekijöiden sanoittaessaan työtään uusi julkinen niukkuus, organisatorinen ja ammattieettinen tilivelvollisuus kietoutuvat tiukasti yhteen. Tämän kaltainen ”kolmiyhteys” kuvastaa tämän päivän lastensuojelun sosiaalityön todellisuutta, vaikkakin ammattieettisen tilivelvollisuuden tulisikin nähdäkseni olla kaikessa sosiaalityössä tärkein toiminnan lähtökohta ja perusta. Sosiaalityöntekijän ammattieettiseen päätöksentekoon vaikuttaa kolme erilaista näkökulmaa yhtäaikaisesti, jolloin nähdäkseni voidaan puhua sosiaalityöntekijöihin kohdistuvasta ”kolmoisvaatimuksesta”: uusi julkinen niukkuus rajaa resursseja ja korostaa tarvenäkökulmaa, organisatorinen tilivelvollisuus kaventaa harkintavaltaa ja autonomiaa ja kuitenkin samaan aikaan sosiaalityöntekijöiden tulisi tehdä ammattieettisesti kestäväää työtä nojaten sosiaalityön periaatteisiin. Aikaisemmassa tutkimuksessa on todettu, kuinka sosiaalityön organisatorisen tilivelvollisuuden ylikorostuminen lisää herkästi työtytymättömyyttä ja muuttaa (lastensuojelun) sosiaalityön roolia ihmissuhteisiin perustuvasta työstä byrokraattiseksi, kontrolloivaksi riskienhallintatyöksi, jossa korostuu vaikea tehtävä jakaa niukkuutta monelle tarvitsevalle (Egan & Kadushin 2004; Healy 2009; Munro 2011; Rogowski 2012; Saari-nen, Blomberg & Kroll 2012, 404).

Toisaalta, ei voida ajatella, että organisatorinen tilivelvollisuus olisi vain huono asia, sillä sen kautta sosiaalityöntekijöiden julkisten varojen käyttö tulee läpinäkyväksi (esimerkiksi Juhila 2009; Mänttari-van der Kuip 2015). Uusi julkinen niukkuus ja organisatorinen tilivelvollisuus kohdistuvatkin tulkintani mukaan sosiaalityössä etenkin tilanteisiin, joissa tehdään päätöksiä yksityisiltä markkinoilta ostettavista palveluista, kuten perhekuntoutuksesta ja sijaishuoltopaikoista (katso Höjer & Forkby 2011). Ajoittain aineistosta on tulkittavissa sosiaalityöntekijöiden jonkinlainen voimattomuus organisatorisen tilivelvollisuuden ja uuden julkisen niukkuuden ristipaineessa, mikä nähdäkseni viittaa ammattieettisen tilivelvollisuuden roolin tilanteittaiseen heikentymiseen. Sosiaalityöntekijöiden voimattomuus toimia ammattieettistä tilivelvollisuutta korostaen, asettaa nähdäkseni heidät niin ammattieettisesti kuin virkavastuullisesti vaikeaan tilanteeseen, puun ja kuoren väliin.

Malcolm Carey (2008, 25) toteaakin sosiaalityön ammattietiikan sekä uuden julkisen niukkuuden tuottavan toisilleen vastakkaiset työorientaatiota, jotka on arkityössä vaikea yhteensovittaa. Tämä havainto resonoi tutkielmani tulosten kanssa, sillä sosiaalityöntekijät pohtivat kirjoituksissaan nähdäkseni melko paljon taloudellisten seikkojen merkitystä ja painoarvoa työssään suhteessa sosiaalityön ammattietikkaan ja tavoitteisiin. Alhanen (2014, 37) on tutkinut lastensuojelun sosiaalityön haasteita ja hänen tutkimukseensa osallistuneet työhönsuorittajat kokivat, että etenkin markkinoistumisen käytännöt uhkaavat lastensuojelutyön yksilökohtaisuuteen, ainutkertaisuuteen ja yllätyksellisyyteen perustuvaa ominaislaatua. Tämän kaltainen kehitys markkinoistumisen käytäntöjen suuntaan, pois päin sosiaalityön ytimestä, on nähdäkseni mahdollista, mikäli markkinoistumisen käytänteisiin ja vaikutuksiin ei kiinnitetä huomioita sekä sosiaalityön sisällä (katutason byrokratismi, Lipsky 1980) että organisaatioiden rakenteissa ja yhteiskunnallisissa asenteissa.

Toisena tärkeänä tutkielmani tuloksena voidaan pitää havaintoa, että taloudellisuus ja säästöt ovat keskeisiä perusteita etenkin punnittaessa ostopalveluiden käyttöä lapsen tarvenäkökulman rinnalla tai sen sijaan. Siten nykyisin sosiaalityöntekijän yksi tärkeä taito on osata entistä enemmän todentaa työkäytäntöjen ja interventioiden kokonaistaloudellisuutta omalle organisaatiolleen (Fenwick 2016, 4). Näin hän vahvistaa mahdollisuuksiaan vastata asiakkaidensa tarpeisiin lain säätämällä ja ammattietiikan ohjaamalla tavalla, jossa lapsen tarpeet ja etu ovat keskeisimpiä päätöksentekoa ohjaavia seikkoja (esimerkiksi Liebenberg ym. 2015, 1008). Sosiaalityöntekijöiden on nähdäkseni yhä haastavampaa yhdistää ammatteisesti kestävä toimintatavat ja taloudelliset reunaehdot: jos ei ole tukipalveluita ja niitä ei saa asiakkaalle myöntää, ovat sosiaalityöntekijän ”työkalut” vähissä. Samankaltaisen huomion on tehnyt raportissaan myös Alhanen (2014, 68), joka toteaa rahan alkaneen määrittää päätöksiä lasten tarpeita enemmän. Sosiaalityöntekijöistä on vaarana muodostua julkisen vallan ”kirstunvartijoita”, joiden keskeiseksi työtehtäväksi jää lapsen tarpeen ”kääntäminen” taloudellisuuden kielelle. Samalla lapsen sijoittamisen hintanäkökulma on vaarassa korostua, jolloin muodostuu jako taloudellisen sijoituksen ansaitseviin ja ansaitsemattomiin lapsiin. Eräsaari (2011, 189) kirjoittaa työvoimahallinnon piirissä olevista asiakkaista, joita jaetaan samantyyllisesti palveluita ansaitseviin ja ansaitsemattomiin, jolloin tarvenäkökulman korostuminen ei nähdäkseni koske ainoastaan lastensuojelun sosiaalityötä, vaan sosiaalityötä ylipäätään. Niukkuutta jaettaessa keskeiseksi, vaikeaksi kysymykseksi tulee: kehenkä kansalaiseen kannattaa julkisia varoja sijoittaa ja miksi?

Samaan aikaan, kun sosiaalityöntekijöiden tulisi huolehtia lapsen edun toteutumisesta lakisääteisellä tavalla ja vastata lapsen tarpeisiin, heidän toimintaansa kohdennetaan julkisen niukkuuden toimintaraamit, jotka nähdäkseni voivat rajoittaa lapsen edun mukaista työskentelyä. Lapsille ja perheille pyritään löytämään ”ihan hyviä”, ”suurimmalta osalta tarpeisiin vastaavia” tai ”vähiten huonoja ratkaisuja”, mikäli sosiaalityöntekijä ei saa lupaa organisaatioltaan tarvittavien ostopalveluiden hankkimiseen. Nähdäkseni tämä muodostaa riskin sosiaalityöntekijöiden positiolle toteuttaa sosiaalityön tavoitteita ja ammattieettistä tilivelvollisuutta. Samassa yhteydessä lapsen tarvenäkökulman merkityksellistäminen korostuu, jolloin lapsen tarvitsemien palveluiden puolesta argumentoinnissa kilpailevat kaksi näkökulmaa; sosiaalityön tavoitteet ja se, miten sosiaalityöntekijän omassa organisaatiossa tarve on määritelty palveluiden saamisen kriteerinä. Huolena sosiaalityöntekijöillä on etenkin sijaishuoltoapaikoista päätettäessä nähdäkseni se, että kilpailutuslistalla eli palveluvalikossa olemisesta muodostuu keskeinen kriteeri palveluntuottajan valinnalle lapsen yksilöllisyyden sijasta, sillä palveluja kun ei voi valita puitesopimuksen ulkopuolella olevilta palveluntuottajilta.

Markkinoistumisen prosesseissa palveluiden mallintaminen ja tuotteistaminen on saanut aikaan sen, että palvelut ovat yhä erikoistuneempia ja erityistarpeisiin kohdennettuja, jolloin tullaan rajanneeksi myös palveluiden saajat erilaisten, erityiskriteerien mukaisesti (Juhila & Hall 2017, 76). Nähdäkseni lapsen tarpeen määrittely kattaa vain pienen osan sosiaalityön tavoitteista, jolloin on vaarana, että sosiaalityöntekijöiden fokus kapeutuu. Alhanen (2014, 37) kirjoittaa raportissaan asiakkaan kohtaamisesta esineellistettynä kohteena, jolloin asiakkaan tilanteessa keskitytään vain tiettyihin palvelun tarjoamisen ja niiden saamisen kannalta olennaisiin seikkoihin kokonaisuuden huomioimisen sijasta. Samankaltainen tarpeen määrittelyn ja perustelemisen korostuminen toki pätee moneen muuhunkin asiakasryhmään, kuten esimerkiksi mielenterveyskuntoutujiin (esimerkiksi Saario 2012).

Heino (2016, 79) toteaa sijaishuoltoon sijoittamisen ja huostaanoton olevan ”vahva interventio yksityisyyteen”, joka vaikuttaa lapseen jossain määrin hänen koko lopun elämänsä ajan. Sosiaalityöntekijät pohtivat kirjoituksissaan, miten palveluiden kustannuksien lisäksi tulisi huomioida myös palveluiden hankintaprosessin toinen puoli: inhimillisuus. Inhimillisyyden näkökulmaa sosiaalityöntekijät pyrkivät näkemykseni mukaan tuomaan esiin esimerkiksi vedoten ammattietiikkaansa, ammattitaitoonsa ja harkintavaltaansa. Lisäksi sosiaalityöntekijät samanaikaisesti vetosivat asemaansa lapsen asioista vastaavina sosiaalityöntekijöinä, ja oikeuttavat siten harkintavaltaansa lastensuojelulakiin vedoten, sillä lain

mukaan lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on velvollinen arvioimaan ja valitsemaan lapsen yksilöllisiä tarpeita parhaiten vastaavat palvelut.

Ruotsissa Höjer & Forkby (2011, 102) ovat tutkimuksessaan tehneet samankaltaisen huomion, sillä he toteavat lastensuojelun tilaaja-tuottajamallia käsittelevässä tutkimuksessaan, että kahdeksan kymmenestä sosiaalityön esimiehestä oli valmis hankkimaan palveluita puitesopimuksien ulkopuolelta lapsen edun ja yksilöllisten tarpeiden vaalimiseksi. Lapsen ja perheiden tarvenäkökulman korostaminen voi nähdäkseni toisinaan luoda tilanteisiin vaihtoehdottomuutta, mikäli tarvetta ei kyetä perustelevaan riittävän perusteellisesti tai jos selkeää tarvetta ei ole. Tarve voi äärimmillään jakaa asiakkaat kahtia; tarvitseviin ja tarvitsemattomiin, jolloin näkemykseni mukaan lastensuojelun rooli viimesijaisena auttajatahona korostuu. Lisäksi tarvenäkökulman perustelemisessa on huomioitavaa myös sosiaalityöntekijän argumentointitaito; se joka osaa parhaiten argumentoida intervention tarpeen ja (kustannus)hyödyn organisatorisen tilivelvollisuuden näkökulmasta, saa palvelut asiakkaalle. Huoleksi nousee, se, miten käy niiden asiakkaiden kohdalla, joiden sosiaalityöntekijän argumentointi- tai asianajotaidot eivät riitä nykyisessä uuden julkisen niukkuuden oloissa.

Tuloksista käy nähdäkseni ilmi, että sosiaalityöntekijöiden ammatilliseettistä ja yhteiskunnallista osaamista ja päätöksentekoa ei arvosteta vaan keskeisimmiksi nousevat ratkaisujen taloudelliset perustelut ja organisatorinen tilivelvollisuus. Siitäkin huolimatta, että sosiaalityöntekijöiden perinteiseen tilivelvollisuuteen kuuluu työn läpinäkyväksi tekeminen myös julkisten varojen käytön osalta ja että sosiaalityöntekijät ovat saaneet koulutuksen palvelutarpeen arviointiin (Juhila 2009). Sipilä ja Österbacka (2013) ovat selvittäneet, voiko palveluiden myöntämisestä ennaltaehkäisevinä sosiaalisina investointeina olla taloudellista säästöä. Tätä ennaltaehkäisevien palveluiden myöntämisen ja taloudellisten säästöjen tekemisen syy-seuraussuhdetta tutkielmaani osallistuneet sosiaalityöntekijät korostavat kirjoituksissaan paljon. He nähdäkseni kokevat, että käyttämällä ammattitaitoon ja organisaation luottamukseen perustuvaa harkintavaltaa, sosiaalityöntekijät ovat aiemmin kyenneet ennaltaehkäiseviin palveluihin panostamalla säästämään oman organisaation taloudellisia resursseja. Sosiaalityöntekijät viittasivat ammatillisen harkinnan käyttöön myös organisaation taloudellisia resursseja säästävänä lastensuojelun toimintaelementtinä.

Nähdäkseni sosiaalityöntekijöillä on paljonkin ammattitaitoon ja kokemukseen pohjaavia näkemyksiä siitä, miten rahaa voidaan säästää kohdentamalla taloudelliset sijoitukset oikea-aikaisiin ja lapsen tarvetta

vastaaviin palveluihin. Huolimatta sosiaalityöntekijöiden ammattitaidosta tuottaa perusteltuja taloudellisia näkemyksiä palveluiden myöntämisestä ja myöntämättä jättämisestä aiheutuvista syy-seuraussuhteista, sosiaalityöntekijöiden osaamista asiassa hyödynnetään vain vähän. Oletan, että markkinoistumisen käänteen kritiikki pehmeitä, ei taloudellisia arvoja kohtaa vaikuttaa edelleen (esimerkiksi Eräsaari 2011a ja b) ja näkyy siten korostuneena organisatorisena tilivelvollisuutena ja sosiaalityön perustehtävän heikkona ymmärryksenä.

Sosiaalityöhön kohdistuu vastuiden ja velvollisuuksien ristiriita

Kolmas analyysini keskeisistä tuloksista käsittelee ristiriitoja lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin kohdistuvien vastuiden ja velvollisuuksien välillä, joista ensimmäinen koskee lastensuojelun roolia puutteellisten peruspalveluiden resurssien paikkaajina. Samaan aikaan kun peruspalvelut eivät nykyisen tarpeen ja kysynnän laajuudessa kykene vastaamaan tarpeisiin, lastensuojelu hoitaa ongelmia korjaavin toimin. Olisiko jo tekojen aika? –tutkimusraportissa (Sinko & Muuronen 2013, 24) todetaan kuntien ehkäisevän lastensuojelun, johon peruspalvelut lukeutuvat, resurssit perin puutteellisiksi: vastaajista 89%:n mukaan ehkäisevän lastensuojelun resursseja on liian vähän. Ristiriitaiseksi asian tekee se, että toimimattomien peruspalveluiden seurausten kustannukset voivat siirtyä lastensuojelun asiakkuuden myötä ”lastensuojelun hoidettaviksi”. Nähdäkseni tämän kaltainen vastuiden ja velvollisuuksien siirtämisen ristiriita korostuu lastensuojelun sosiaalityössä, mikäli peruspalvelut eivät syystä tai toisesta kykene hoitamaan peruspalveluiden piiriin kuuluvia asiakkaita, ja he ohjautuvat lastensuojeluun. Lastensuojelun sosiaalityö viimesijaisena auttamistahona ei lainkaan nojalla voi kieltäytyä tarjoamasta palveluitaan, tai ottamasta asiakkuuteen, vaikka lapsen tai perheen katsottaisiin olevan autettavissa peruspalveluiden keinoin. Näin lastensuojeluun voi siirtyä kustannuksia monelta taholta; toimimattomien peruspalveluiden vuoksi, täytymättömien palvelunsaantikriteerien, muiden toimijoiden ruuhkien, lomien ja henkilökuntavajauksien vuoksi (Alhanen 2014, 67). Toisin sanoen lastensuojelun kustannukset koostuvat myös monen muun palvelun toimimattomuuden kustannuksista, eivätkä näin ollen ole näkemykseni mukaan välttämättä lastensuojelun todellisia kustannuksia. Analyysini mukaan tämä vastuunsiirto lastensuojelulle lisää siellä koettua niukkuutta entisestään ja kasvattaa sosiaalityöntekijöiden kuormitusta.

Osaksi edellä mainittujen isojen kustannusten, sekä sosiaalityöntekijöiden käyttämän harkintavallan vuoksi lastensuojelun sosiaalityöhön kohdistetaan nähdäkseni yhä kasvavaa organisatorista tilivelvollis-

suutta ja kontrollia. (Healy 2009). Toinen vastuun ja velvollisuuden välinen ristiriita syntyykin tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijät nähdäkseen ottavat virkavastuulle päätöksiä, joiden tekemisessä heillä ei välttämättä ole juurikaan ollut autonomista päätösvaltaa, vaikkakin lastensuojelulain 36§ velvoittaa kuntia järjestämään lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalihuollon palvelut sen mukaisesti, kuin lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on palveluiden ja tuen tarpeen lasta koskevaan asiakassuunnitelmaan kirjannut.

Huomion arvoisen asiasta tekee sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta se, että lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on kaikissa tilanteissa henkilökohtainen vastuu tehdyistä ja tekemättömistä päätöksistä. Tämä korostaa ammatillisen autonomian tärkeyttä: ammatillisen autonomian avulla sosiaalityöntekijöiden on mahdollista tehdä lapsen edun mukaisiksi arvioituja virkavastuullisia päätöksiä ammattietiikkaan ja ammattitaitoon pohjaten. Kuitenkin, samaan aikaan ammatilliseen autonomiaan ja harkintavaltaan kohdistuu kontrolli, joka voi tehdä autonomiaan perustuvien päätösten tekemisen mahdottomaksi. Suomessa markkinoistumisen käännettä on tutkittu sosiaalityössä selonteko- tai tilivelvollisuuden näkökulmasta hyvin vähän (Mänttari-van der Kuip 2013, 7). Kansainvälisessä tutkimuksessa esimerkiksi Australiassa McDonald (2009) on havainnut markkinoistumisen käänteen ja tehokkuusvaatimusten rapauttavan ammatillista sosiaalityötä. Myös muut tutkijat ovat todenneet ristiriitaisuuden organisaation taloudellisten tehokkuuspäämäärien ja sosiaalityön arvojen välillä ratkeavan usein tehokkuuden ja säästämisen hyväksi (esimerkiksi Leung 2008; Wrede ym. 2008; McDonald 2009).

Edellä kuvattu ristiriita voi ääritilanteessa heijastaa ajatusta, että vastuuta julkisen niukkuuden politiikasta ja kunnan sisäisestä taloudenpidosta voidaan mahdollisesti kääntää yksittäisen sosiaalityöntekijän virkavastuulle. Tulkintoja tehdessä pitää ottaa huomioon, että aineistoni otos on niin pieni, ettei siitä voida tehdä koko ammattikuntaa tai julkishallinnon toimintatapoja koskevia yleistyksiä. Toisaalta edellä kuvattu ei suinkaan ole uusi ilmiö, sillä Anna Metteri on jo vuonna 2004 (83-96) kirjoittanut toimeentulotukimenoissa kunnan sisäisten ohjeistuksien mukaan ”kiristävästä” sosiaalityöntekijöistä. Sinko ja Muuronen (2013, 28) mukaan puolet heidän tutkimukseensa osallistuneista sosiaalityöntekijöistä ilmoitti, ettei asiakassuunnitelmaan kirjattuja palveluita ole ollut mahdollista järjestää. Tutkielmani sosiaalityöntekijät viittasivat samankaltaiseen pulmaan asiakassuunnitelmaan kirjattujen ja konkreettisesti myönnettyjen palveluiden suhteen; aina tarpeelliseksi katsottua palvelua ei ole mahdollista myöntää.

Sosiaalityöntekijät pohtivat nähdäkseni paljon virkavastuutaan suhteessa organisatoriseen tilivelvollisuuteen ja organisaation sisäisiin ohjeistuksiin ostopalveluiden hankkimiseen liittyen. Osa sosiaalityöntekijöistä kertoo ottaneensa virkavastuulleen päätöksiä, jotka ovat perustuneet enemmän sisäiselle ohjeistukselle kuin sosiaalityöntekijän harkintavallalle. Tulkintani viittaa organisaatioiden sisäisten ohjeiden noudattamisvelvollisuuden ja ammattieettisen harkintavallan käyttämisen ristiriitaan arjen sosiaalityön käytännöissä. Ristiriita virkavastuun edellytysten ja organisatoristen ohjeistuksien noudattamisen välillä herättää pohdintaa myös sen suhteen, miten käy asiakkaiden oikeuksien, jos sosiaalityöntekijät asettavat organisaation ohjeet ja päätökset asiakkaan edun ja sosiaalityön ammattietiikan edelle. Catherine McDonald (2006) onkin todennut organisatorisen tilivelvollisuuden kääntyvän pahimmillaan asiakasvastaisuudeksi. Tämän kaltaista tulkintaa ei kuitenkaan aineistostani voi tehdä, sillä sosiaalityöntekijät nähdäkseni enemmänkin peräänkuuluttavat asiakkaiden oikeuksia saada tarvitsemansa tuen ja palvelut.

Lopuksi

Tutkielmani heijastelee jokseenkin samankaltaisia tuloksia, kuin Mänttari-van der Kuipin (2015a) väitöskirjatutkimus. Mänttari-van der Kuipin (2013, 2015 a ja b) tutkimuksilla on myös korostunut rooli omassa tutkielmassani, sillä hän on tutkinut tilivelvollisuutta hyvin samankaltaisesta lähtökohdasta kuin minä. En kuitenkaan näe, että tutkielmani olisi toisinto Mänttari-van der Kuipin tutkimuksista, vaan tutkielmani todentaa nähdäkseni jossain määrin sitä, miten eri tutkimusmenetelmillä voidaan saada tuotettua erilaisia tutkimusasetelmia, mutta samankaltaisia tuloksia. Tutkielmani kirjoitusten otos on pieni, jolloin merkittäviä yleistyksiä tutkielmani tuloksista ei voi tehdä. Ajattelen, että tutkielmani tulokset ovat enemmänkin suuntaa-antavia. Lisäksi ajattelen, että tulokset kertovat seikoista, joihin on syytä kiinnittää jatkossa lastensuojelun sosiaalityön ja sosiaalityön kentällä ylipäätään, huomiota.

Tutkielmani edetessä mieleeni heräsi myös kysymys, onko kiristynyt organisatorinen valvonta ja autonomian heikkeneminen osaksi seurausta myös sosiaalityötä pitkään vaivanneesta ”epäpätevyysongelmasta” ennen ammatinharjoittamislain voimaan astumista, jolloin sosiaalityöntekijänä oli mahdollisuus toimia liki kenen tahansa? Tätä asiaa pohtiessani löysin Chris Beckettin ja Andrew Maynardin (Mt.2005, 81, 97-98 Juhilan 2009, 305 mukaan) määritelmän realismitehtävästä, jonka mukaan ammattilaisten on tärkeää osata tunnistaa rajansa siksi, että ”sosiaalityössä liian nopeasti, liian pienellä paneutumisella, mutta myös liian vähäisellä asiantuntijuudella tehdyt interventiot saattavat tuottaa enemmän haittaa kuin

hyötyä asiakkaille”. Kun pohdin asiaa, voiko olla mahdollista, että tämä on tapahtunut sosiaalityön profession kohdalla, jolloin liian pienellä paneutumisella sosiaalityön ammattiin (kun liki kuka tahansa saattoi toimia sosiaalityöntekijänä) on saatu aikaan enemmän haittaa kuin hyötyä niin organisaatiolle (mahdolliset taloudelliset menetykset koulutukseen perustumattoman harkintavallan käytön seurauksena) kuin professionille (organisatorisen tilivelvollisuuden kasvu ja autonomian kaventuminen). Mikäli asia on edes osittain näin, on entistä tärkeämpää tiedostaa sosiaalityön vaatima ammattitaito ja -osaaminen ja se, että sosiaalityö on sekä yksilöllisten että yhteiskunnallisten asiakokonaisuuksien hallintaa. Sosiaalityö on työtä, jossa vaaditaan inhimillisyyttä, mutta ei vapaaehtoistyötä: kyse on yliopistokoulutuksessa saatujen tietojen ja taitojen harkitusta ja viisaasta soveltamisesta ihmisten auttamiseksi ja elämänlaadun parantamiseksi. Kysymys sosiaalityön osaamisesta olisi näkemykseni mukaan kiinnostava jatkotutkimuksen aihe.

Vaikka tutkielmani lopputulos on melko synkkä, tulisi lopputulemaa ennemminkin tulkita niin, että on aika puuttua tilanteeseen rakenteellisen sosiaalityön ja ammattieettisen tilivelvollisuuden korostamisen keinoin, jotta jatkossakin lastensuojelun asiakkaana olevat lapset ja perheet saisivat yksilölliseen tarpeeseensa riittävät ja oikea-aikaiset palvelut. Lisäksi rakenteellisen sosiaalityön ja sosiaalityön tutkimuksen keinoin olisi tehtävä näkyväksi esimerkiksi, mikä on syrjäytymisen hiinta yhteiskunnalle niin taloudellisella kuin inhimillisellä tasolla laskettuna. Lapsuuteen ja perheisiin tehtävät sijoitukset voivat tuottaa paljon niin taloudellista kuin, ja ennen kaikkea, inhimillistä hyvää. Tämän seikan esiin tuomisessa sosiaalityöntekijöillä on keskeinen ja etuoikeutettu rooli.

Tutkimusprosessi itsessään oli mielenkiintoinen ja haastava. Aloitin pro gradu-prosessin keväällä 2016. Minun oli tarkoitus valmistua joulukuksi 2016. Niin kuitenkin kävi, että työ lastensuojelussa vei yllättävän paljon voimia ja tutkielmani loppuun saattaminen viivästy. Toisaalta työ lastensuojelun parissa antoi minulle tutkielmani aiheen kannalta paljon; koin olevani todella syvällä teemassa ja eläväni tutkielmani aihetta todeksi. Välillä liiankin syvällä, jolloin jouduin muistuttamaan itselleni, etten ole tutkimassa omia näkemyksiäni. Hankalinta prosessissa on ollut yhä uudestaan uudelleen aloittaminen, kun kirjoitustyö on keskeytynyt, sillä kirjoitustyö on jäänyt pääsääntöisesti viikonlopuille. Parasta prosessissa on kuitenkin ollut se, etten missään vaiheessa ole halunnut lyödä niin sanotusti ”hanskoja tiskiin” Koko prosessin aikana tekeminen ei ole tuntunut vastenmieliseltä. Päinvastoin! Alasuutaria (2011, 305-306) mukailen, gradu valmistuu pala kerrallaan.

Yksi mielenkiinnon ylläpitäjistä on ollut itseäni kiinnostava aihe. Valitsin itseäni kiinnostavan aiheen, mutta lähdin liikkeelle vääräksi osoittautuneesta olettamuksesta, että sosiaalityöntekijöiden asiakirjodokumentoinnista olisi luettavissa organisatorisen ja ammattieettisen tilivelvollisuuden sanoituksia. Hankittuani ja perehdyttyäni aineistoon huomasin hyvin nopeasti, että näin ei ole. Jouduin, tai sain hankkia tutkielmaani uuden aineiston. Mikäli olisin ollut kaukaa viisas ja mikäli Sosiaalityöntekijöiden uraverkosto olisi ollut aineiston hankkimishetkellä jo perustettu, olisin laittanut kirjoituspyyntöni myös sinne.

Arjen aikarajoitteet ja resurssit huomioiden olen kuitenkin tyytyväinen saamaani aineistoon ja sen laajuuteen. Olin yllättynyt, miten haastavaa oli saada kirjoituksia. Olen kuitenkin äärimmäisen kiitollinen jokaiselle panoksensa tutkielmaani kirjoituksen muodossa antaneelle sosiaalityöntekijälle. Ilman heidän kirjoituksiaan tutkielmaani ei tässä muodossa olisi.

Prosessin edetessä huomasin kandidaatin tutkielman käytöstä aineistona olevan enemmän haittaa kuin hyötyä. Kandidaatin tutkielmani ”Lastensuojelun sosiaalityön selontekovelvollisuus New Public Managementin kontekstissa” (Lahti 2015) teoriaosuuden oli alun perin tarkoitus toimia ainakin osittain myös tämän tutkielman teoriaosuutena. ”Vanhan” tekstin uudelleen käyttäminen oli kuitenkin virhe, jonka jouduin korjaamaan hyvin pian, sillä huomasin vanhan teoriapohjan sekoittavan orientaatiotani käsillä olevan tutkielman aiheeseen.

Hylättyäni ajatuksen kandidaatin tutkielman hyödyntämisestä suoraan pro gradu-prosessissa, työskentelyni helpottui huomattavasti, sillä ajatteluni alkoi hakeutua uusille urille, pois vahvasti New Public Managementia käsittelevästä teoriapainotuksesta. Teoriaosuus hahmottui suhteellisen nopeasti. Käsitteiden määrittelyn tärkeys tuli esiin analyysia aloittaessa ja prosessin aikana. Ilman kunnon käsitteiden määrittelyä analyysi olisi ollut hankala toteuttaa. Analyysiprosessi oli todella mielenkiintoinen osa tutkimusprosessia. Ajatteluni on kehittynyt tutkimusprosessin edetessä. Johtopäätösosuus on hetkittäin synkähköä luettavaa, mutta kuten aiemmin tässä luvussa toteankin, tuloslukua kannattaa tulkita enemmänkin asioiden ”korjauslistana”, tai ilmiöinä, joihin lienee syytä kiinnittää sosiaalityön arjen käytännöissä huomiota, ei synkeänä tulevaisuuden kuvana. Ainakin näin itse asian ajattelen. Kokonaisuutena tämä on ollut hieno, opettavainen ja vaativa prosessi. Ja minä tein sen!

LÄHTEET

- Airola, Anu & Koskinen, Heikki, J. & Mustonen, Veera (toim.) (2000) Merkillinen merkitys. Helsinki: Gaudeamus.
- Alasuutari, Pertti (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. 4. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Alhanen, Kai (2014) Vaarantunut suojeluvalta - Tutkimus lastensuojelun uhkatekijöistä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 24/2014.
- Anttila Timo, Mustosmäki, Armi & Oinas, Tomi (2016) Työn organisoinnin muutos yksityisellä ja julkisella sektorilla. Lisääntyvätkö uudet työn organisoinnin muodot Pohjoismaissa? Yhteiskuntapolitiikka 81 (6), 670-680.
- Ball, Stephen (2004) Suorituskeskeisyys ja yksityistäminen jälkihyvinvointivaltion koulutuspolitiikassa. Kasvatus 35(1), 6-20.
- Banks, Sarah (2004) Ethics, accountability and the social professions. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Banks, Sarah (2006) Ethics and values in social work. 3rd edition. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Banks, Sarah (2011) Ethics in an age of austerity: Social Work and the evolving New Public Management. Journal of Social Intervention: Theory and Practice 20 (2), 5-23.
- Beckett, Chris & Maynard, Andrew (2005) Values & Ethics in Social Work. An Introduction. London: Sage Publications.
- Blomberg, Helena & Kallio, Johanna & Kroll, Christian (2014) Regulaatiivista vai liberaatiivista? Kuntien sosiaalityöntekijöiden harkintavaltaan liittyvät asenteet Suomessa ja Ruotsissa. Teoksessa Laura Kallio-maa-Puha, Toomas Kotkas & Marketta Rajavaara (toim.) Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 182–203.
- Bradley, Greta & Engelbrecht, Lambert & Höjer Staffan (2010). Supervision: A force for change? Three stories told. International Social Work 53(6), 773-790.
- Brunsson, Nils & Sahlin-Andersson, Kerstin (2000) Constructing Organizations: The Example of Public Sector Reform. Organization studies 21 (4), 721-746.
- Burr, Vivien (1995) An introduction to Social Constructionism. Lontoon, New York: Routledge.
- Burton, Judith & van der Boek, Diane (2009) Accountable and Countable: Information Management Systems and the Bureaucratization of Social Work. British Journal of Social Work 39, 1326-1342.
- Carey, Malcom (2008) Everything must go? The privatization of state social work. British journal of social work 38(5), 918-935.

- Clarke, John & Newman, Janet (1997) *The Managerial State. Power, Politics and Ideology in the Re-making of Social Welfare*. London: SAGE Publications.
- Coffey, A. & Atkinson, P. (1996) *Making Sense of Qualitative Data. Complementary Research Strategies*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.
- De Godzinsky, Virve-Maria (2014) *Lapsen etu ja osallisuus hallinto-oikeuksien päätöksissä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 267*. Helsinki: Oikuespoliittinen tutkimuslaitos.
- Dickens, Jonathan (2008) *Welfare, Law and Managerialism. Inter-discursivity and Inter-professional Practice in Child Care Social Work*. *Journal of Social Work* 8(1), 45-64.
- Egan, Marcia & Kadushin, Goldie (2004) *Job satisfaction of home health service workers in the environment of cost containment*. *Health & Social Work* 29 (4), 287-296.
- Eronen, Anne, Londén, Pia, Perälähti, Anne, Siltaniemi, Aki & Särkelä, Riitta (2010) *Sosiaalibarometri 2010. Ajankohtainen arvio kansalaisten hyvinvoinnista, palveluista ja palvelujärjestelmän muutoksista*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Eräsaari, Leena (2006) *New Public Management on julkisen sektorin vääryyksiä isä*. Julkaisussa Tuula Helne & Markku Laatu (toim.): *Vääryyskirja*. Kelan tutkimusosasto, 87–101.
- Eräsaari, Leena (2009) *Jos ratkaisu on yhteisö, niin mikä on ongelma? Teoksessa Karin Filander & Marjatta Vanhalakka-Ruoho (toim.) Yhteisöllisyys liikkeessä*. Jyväskylä: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura, 67-86.
- Eräsaari, Leena (2011a) *Sosiaalityö ja New Public Management*. Julkaisussa Camilla Grönholm, Tarja Juvonen & Maija Jäppinen (toim.) *Sosiaalityön paikka tieteessä ja yhteiskunnassa*. Sosiaalityön tutkimuksen seura, 11-16.
- Eräsaari, Leena (2011b) *Sosiaalipalvelut käynnöksen jälkeen*. Teoksessa Elina Palola & Vappu Karjalainen (toim.) *Sosiaalipolitiikka – hukassa vai uuden jäljillä?* Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 181-203.
- Eräsaari, Leena (2014) *Sosiaalityö markkinoilla*. Teoksessa Haverinen Riitta, Kuronen, Marjo & Pösö, Tarja (toim.) *Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus*. Tampere: Vastapaino, 125-140.
- Eskelinen, Leena (2000) *Arbejdsmiljø I den kommunale social- og sundhedsforvaltning – En analyse af socialarbejdere med personlige borger/klientkontakt*. Kööpenhamina: AKF Forlaget.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fenwick, Tara (2016) *Professional Responsibility and Professionalism: A sociomaterial examination*. Lontoo: Routledge.

- Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (2012) Lastensuojelun sosiaalityö muutoksessa. Teoksessa Markku Jahnukainen (toim.) Lasten erityishuolto- ja -opetus Suomessa. Tampere: Vastapaino, 153-179.
- Garfinkel, Harold (1967) *Studies in Ethnometodology*. Cambridge: Polity Press.
- Glasberg, Ann-Louise, Eriksson, Sture & Nordberg, Astrid (2008) Factors associated with 'stress of conscience' in heathcare. *Scandinavian Journal of Caring Science* 22, 249-258.
- Günther, Kirsi & Raitakari, Suvi (2008) Documenting a Well-planned and Effective Client Process in Child welfare. *Nordisk Sosialt Arbeid* 28(3-4), 182-193
- Hall, Patrik (2013) *NPM in Sweden: The Risky Balance Between Bureaucracy and Politics*. Teoksessa Åke Sandberg (toim.) *Nordic Lights. Work, Management and Welfare in Scandinavia*. Tukholma: SNS Förlag, 406-419.
- Harlow, Elisabeth, Berg, Elisabeth, Barry, John & Chandler, John (2012) Neoliberalism, managerialism and reconfiguring of social work in Sweden and the United Kingdom. *Organization* 20 (4), 534-550.
- Harrikari, Timo (2012) Lapsuuden ongelmallistuminen, lasten suojelullistaminen ja lastensuojelullistaminen hallintateoreettinen näkökulma lastensuojelun ajankohtaiseen virtaan. Teoksessa Markku Jahnukainen Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Tampere: Vastapaino, 57-92.
- Healy, Karen (2009) A Case of Mistaken Identity. The social welfare professions and New Public Management. *Journal of Sociology* 45(4), 401-418.
- Hebdon, Robert & Kirkpatrick, Ian (2005) Changes in the Organization of Public Services and their Effects in Employment Relations. Teoksessa Stephen Ackroyd & Rosemary Batt & Paul Thompson & Pamela S. Tolbert (toim.) *The Oxford Handbook of Work and Organization*. New York: Oxford University Press, 530-553.
- Heino, Tarja (2008) Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. *Selvitys Lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Työpapereita 9*. Helsinki: Stakes.
- Heino, Tarja (2016) Lastensuojelusta tietäminen - Julkisen vallan vastuu. Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) *Huostaanotto lastensuojelun vaativin tehtävä*. Tampere: Vastapaino, 72-102.
- Heino, Tarja & Hyry, Sylvia & Ikaheimo, Salla & Linnosmaa, Ismo & Kuronen, Mikko & Rajala, Rika (2016) Lastensuojelun kustannukset ja palvelujen hinnat. *Huos-Ta-hanke 2014-2015. Työpaperi 11/2016*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Heinonen, Visa & Mykkänen Juri & Pantzar, Mika (1997) Talouspolitiikan suomalainen malli valtionvarainministeriöiden budjettiesimelmissä 1974-1994. *Talous & Yhteiskunta*, 1(25), 77-93. Helsinki: Palokansaaajien tutkimuslaitos.

- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2009) Tutkija ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Hjörne, Eva, Juhila, Kirsi & van Nijnatten, Carolus (2010) Negotiating dilemmas in the practices of street-level welfare work. *International Journal of Social Welfare* 19(3), 303-309.
- Heiskala, Risto (2006) Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja Suomen yhteiskunnallinen murros. Teoksessa Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio (toim.) Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus.
- Holm, Jacob R. & Lorenzt, Edward (2015) Has “Discretionary Learning” declined during the Lisbon Agenda? A Cross-sectional and longitudinal study of work organization in European nations. *Industrial and Corporate Change* 24 (6), 1179-1214.
- Hood, Christopher (1991) A public management for all reasons? *Public Administration* 69 (1), 3-19.
- Huntington, Annie (1999) Child care social work and the role of state employees. *Child and family social work* 4(3), 241-248.
- Höjer, Staffan & Forkby Torbjörn (2011). Care for sale: The influence of New Public Management in child protection in Sweden. *British Journal of Social Work* 41, 93-110.
- IFSW 2004. International Federation of Social Workers. Ethics in social work, statement of principles. Viitattu 2.12.2010 www.ifsw.org/en/p38000324.html.
- Imonen, Kari (2007) Muuan diskurssianalyysi. Esimerkkinä Chydenius-instituutin vaikuttavuustutkimus. Teoksessa Aaltola, Juhani & Vaili, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 126–141.
- Jameton, A. (1993) Dilemmas of moral distress: Moral responsibility and nursing practice. *Clinical Issues in Perinatal and Women’s health Nursing* 4, 542-551.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Raitakari, Suvi (2003) Sosiaalityötä ”menestystarinoiden tuolla puolen”. Teoksessa Mirja Satka, Anneli Pohjola & Marketta Rajavaara (toim.) Sosiaalityö ja vaikuttaminen. Jyväskylä: SoPhi.
- Jokinen, Arja (2014) Kokemusnäkökulma. Teoksessa Kirsi Günther & Kirsi Hasanen (toim.) Laadullinen tutkimus. Moodleverkkokirja. Viitattu 15.3.2017.
- Juhila, Kirsi (1999) Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 160-198.
- Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

- Juhila, Kirsi (2008) Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön yhteiskunnallinen paikka. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino, 48-81.
- Juhila, Kirsi (2009) Sosiaalityön selontekovelvollisuus. *Janus*, 17 (4), 296–312. Helsinki: Sosiaalipoliittinen yhdistys ja Sosiaalityön tutkimuksen seura.
- Juhila, Kirsi (2012) Ongelmat, niiden selittäminen ja kategoriat. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen Kategoriat, kulttuuri & moraalit. Johdatus kategoria-analyysiin. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi & Günther, Kirsi (2013) Kunnan, järjestöjen ja asiakkaiden oikeudet ja velvollisuudet tilaaja-tuottajamallissa. Tutkimus asumispalveluiden tarjouspyyntöasiakirjoista. *Janus* 21 (4), 298-313.
- Juhila, Kirsi & Hall, Christopher (2017) Analysing the management of responsibilities at the margins of welfare practices. In Kirsi Juhila & Suvi Raitakari & Christopher Hall (eds.) *Responsibilisation at the Margins of Welfare Services*. London: Routledge, 57-80.
- Julkunen, Raija (2001) Suunnanmuutos. 1990-luvun poliittinen reformi Suomessa. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Raija (2006) Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki: Stakes.
- Julkunen, Raija (2008) Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Raija (2013) Markkinaratkaisut ja sosiaaliala. Katsaus kunnat ja kilpailu –hankkeen tuloksiin. *Janus* 21 (4), 366-373.
- Kananoja, Aulikki, Lavikainen Marjo & Oranen, Mikko (2013) Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19.
- Kantola, Anu (2002) Markkinakuri ja managerivalta. Suomen 1990—luvun talouskriisin poliittinen hallinta. Helsinki:Loki.
- Kapucu, Naim (2006) *New Public Management: Theory, Ideology, and Practice*. Teoksessa Ali Farazmand & Jack Pinkowski (toim.) *Handbook of Globalization, Governance, and Public Administration*. Boca Raton: CRC-Press, 886-897.
- Karjalainen, Vappu & Palola, Elina (2011) Johdannoksi – ajatuksia kirjan ytimeistä (2011) Teoksessa Elina Palola & Vappu Karjalainen (toim.) *Sosiaalipolitiikka – Hukassa vai uuden jäljillä?* Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 5-11.
- Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kääriäinen, Aino (2003) Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia 1/2003. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Lahti, Suvi (2015) Lastensuojelun sosiaalityön selontekovelvollisuus New Public Managementin kontekstissa. Kirjallisuuskatsaus New Public Management-lähtöisen selontekovelvollisuuden vaikutuksiin lastensuojelun sosiaalityössä. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Sosiaalityön kandidaatintutkielma.

Laitinen, Merja & Väyrynen, Sanna (2011) Eettisen haasteet lastensuojelun sosiaalityön prosessissa. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus, 163-185.

Lapinleimu, Henna (2015) Miten markkinoistumien lävistää lastensuojelua? Sosiaalityöntekijöiden arki-kokemuksia tavoittamassa. Tampere: Tampereen yliopisto.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Finlex. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Lapsley, Irvine (2009) New Public Management: The Cruellest Invention of the Human Spirit? *Abacus* 45 (1), 1-21.

Leung, Terry Tse Fong (2008) Accountability to Welfare Service Users: Challenges and Responses of Service Providers. *British Journal of Social Work* 38 (3), 531-545.

Liebenberg, Linda, Ungar, Michael & Ikeda Janice (2015) Neo-liberalism and responsabilisation in the discourse of social service workers. *British Journal of Social Work* 45(3), 1006-1021.

Lipsky, Michael (1980) *Street-level bureaucracy. Dilemmas of the individual in public services*. New York, NY: Russell Sage Foundation.

Lorenz, Walter (2005) Social Work and a New Social Order – Challenging Neo-liberalism’s Erosion of Solidarity. *Social Work & Society* 3 (1), 93-101.

MacDonald, Catherine (2006) *Challenging Social Work: The Context of Practice*. Basingstoke: Palgrave.

McDonald, Catherine (2006) Institutional Transformation: The Impact of Performance Measurement on Professional Practice in Social Work. *Social Work and Society* 4 (1).

McDonald, Catherine (2009) (Re)Shaping Social Work: An Australian Case Study. *British Journal of Social Work* 39, 144-160.

Martin, Lawrence L., Kettner, Peter M. (1997) Performance measurement: the new accountability. *Administration in Social Work* 21(1), 17-29.

Matthies, Aila Leena (2014) Sosiaalihuollon ja kansalaisyhteiskunnan suhde sivistyneen demokratian peilinä. Teoksessa Riitta Haverinen, Marjo Kuronen & Tarja Pösö (toim.) Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus. Tampere: Vastapaino, 42-61.

- May, Tim (1999) *Social Research. Issues, Methods and Process*. Open University Press. Throwbridge: Redwood Books.
- Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (2006) *Socialt arbete i ett internationellt perspektiv*. I: Meeuwisse, Anna & Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red.): *Socialt arbete. En grundbok*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Meeuwisse, Anna, Scaramuzzino, Roberto & Swärd, Hans (2011) *Everyday realities and visionary ideas among social workers in the Nordic countries: A Matter of specialization and work tasks?* *Nordic Social Work Research* 1 (1), 5-23.
- Metteri, Anna (2004) *Hyvinvointivaltion lupaukset ja kohtuuttomat tapaukset*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry.
- Metteri, Anna & Hotari, Kaisa-Elina (2011) *Eettinen kuormittumien ja toimintaympäristö nuorten palveluissa*. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 67-92.
- Metteri, Anna (2012) *Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö*. Tampere: Tampere University Press. *Acta Universitatis Tamperensis* 1778.
- Millerson, G. (1964) *The Qualifying Associations: A Study in Professionalisation*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Movitz, Fredrik & Sandberg, Åke (2013) *Contested Models: Productive Welfare and Solidaristic Individualism*. Teoksessa Åke Sandberg (toim.) *Nordic Lights. Work, Management and Welfare in Scandinavia*. Tukholma: SNS Förlag, 31-90.
- Munro, Eileen (2004). *The Impact of Audit on Social Work Practice*. *British Journal of Social Work*. 34 (8), 1073-1074.
- Munro, Eileen (2010a) *Learning to reduce risk in child protection*. *British Journal of Social Work* 40(4), 1135-1151.
- Munro, Eileen (2010b) *The Munro review of child protection. Part One: A systems analysis*.
- Munro, Eileen (2011) *The Munro Review of child protection. Interim Report: The child's Journey*.
- Mutka, Ulla (1998) *Sosiaalityön neljäs käänne. Asiantuntijuuden mahdollisuudet vahvan hyvinvointivaltion jälkeen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto SoPhi 27.
- Muuronen, Kaisu & Sinko, Päivi (2013) *Olisiko jo tekojen aika? Lastensuojelun asiakastyössä toimivien näkemyksiä lastensuojelun nykytilasta*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, Talentia.

Mänttari-van der Kuip, Maija (2013) Julkinen sosiaalityö markkinoistumisen armoilla? Yhteiskuntapolitiikka 78 (1), 5-19.

Mänttari-van der Kuip, Maija (2014) The de-teriorating work-related well-being among statutory social workers in a rigorous economic context. *European Journal of Social Work* 17 (5), 672-688.

Mänttari-van der Kuip, Maija (2015a) Work-Related Well-Being among Finnish Frontline Social Workers in an Age of Austerity. *Jyväskylä: Jyväskylä studies in education, psychology and social research*, 524.

Mänttari-van der Kuip, Maija (2015b) Moral Distress among Social Workers – The Role of Insufficient Resources. *International Journal of Social Work* 25 (1), 86-97.

Möttönen, Sakari (1997) Tulosjohtaminen ja valta poliittisten päätöksentekijöiden ja viranhaltijoiden välisessä suhteessa. Kunnallisen tulosjohtamisen poliittisten päätöksentekijöiden ja viranhaltijoiden välistä päätöksentekoa koskevat tavoitteet, niiden merkitys osapuolten väliseen valtasuhteeseen sekä tavoitteiden toteutuminen ja toteuttamismahdollisuudet valtasuhteen näkökulmasta. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Nätkin, Ritva (2013) Älkää kokeilko tätä kotona! Markkinoistuminen ja sosiaalipolitiikka. *Janus* 21 (4), 376-378.

O'Donnell, Patricia, Farrar, Adrienne, Brintzenhofe, Szoc, Conrad, Ann Patric, Danis, Marion, Grady, Christine, Taylor, Carol & Ulrich, Connie M. (2008) Predictors of ethical stress, moral action and job satisfaction in health care social workers. *Social work in Health Care* 46 (3), 29-51.

Oinas, Tomi, Anttila, Timo & Mustosmäki, Armi (2016) Työn organisoinnin muutos yksityisellä ja julkisella sektorilla. Lisääntyvätkö uudet työn organisoinnin muodot Pohjoismaissa? *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (6), 670-680.

Palola, Elina & Parpo, Antti (2011) Kunnallista sopeutumisen sosiaalipolitiikkaa. Teoksessa Elina Palola & Vappu Karjalainen (toim.) *Sosiaalipolitiikka hukassa vai uuden jäljillä*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 47-78.

Payne, Malcolm (2005) *Modern Social Work Theory*. 3. painos. Basingstoke: Palgrave Mcmillan.

Parrott, Lester (2010) *Values and Ethics in Social Work Practice*. Exeter: LearningMatters.

Phillips, Louise & Jørgensen, Marianne W. (2002): *Discourse analysis as theory and method*. Lontoo: Sage publications.

Pirttilä, Jukka & Tuomaala, Matti (2012) Julkisrahoitteiset palvelut osana uudelleenjako- ja hyvinvointijärjestelmää: Pohjoismaainen malli. Teoksessa Anneli Anttonen, Arto Haveri, Juhani Lehto & Hannele Palukka (toim.) *Julkisen ja yksityisen rajalla. Julkisen palvelun muutos*. Tampere: University Press.

Pierson, Paul (2001) Coping with Permanent Austerity. Welfare State Restructuring in Affluent Democracies. Teoksessa Paul Pierson (toim.) *The New Politics of the Welfare State*. New York & Oxford: University Press, 410-456.

Rajavaara, Marketta (2006) Yhteiskuntaan vaikuttava Kela. Katsaus vaikuttavuuden käsitteisiin ja arviointiin. *Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 69*. Helsinki: Kela.

Rajavaara, Marketta (2014a) Ammattilaisten harkintavalta sosiaaliturvan edellytyksenä ja riskinä. Teoksessa Laura Kalliomaa-Puha, Toomas Kotkas & Marketta Rajavaara (toim.) *Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 136-155.

Rajavaara, Marketta (2014b) Yksilöllisestä henkilökohtaiseksi? Henkilökohtaistaminen hyvinvointipoliittikan uudistusideana. Teoksessa Riitta Haverinen, Marjo Kuronen & Tarja Pösö (toim.) *Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus*. Tampere: Vastapaino, 141-160.

Rantala, Kati (2006): Syrjäytyneille turvaa vai tuomioita? Vaietetut vankilakierteet ja vastuun jakautuminen. Teoksessa Rantala, Kati & Sulkunen, Pekka (toim.) *Projektiyhteiskunnan käänköpuolia*. Tampere: Gaudeamus, 207-227.

Raunio, Kyösti (2000) *Sosiaalityö murroksessa*. Tampere: Yliopistokustannus.

Riihinen, Olavi (2011) Keskiluokkaistuva ja eriarvoistuva Suomi – hyvinvointivaltio koetuksella. Teoksessa Elina Palola ja Vappu Karjalainen (toim.) *Sosiaalipoliittikka - hukassa vai uuden jäljillä?* Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL), 103-145.

Rogowski, Steve (2008) Social work with children and families. *Towards a Radical/Critical Social Work Practice*. *Practice: Social Work in Action* 20(1), 17-28.

Rogowski, Steve (2011) Managers, Managerialism and social work with children and families: The deformation of a profession? *Practice: Social work in action* 23(3), 157-167.

Rogowski, Steve (2012) Social work with children and families: Challenges and possibilities in the neo-liberal world. *British journal of social work* 42 (6), 921-940.

Rose, Nikolas (1998): Vallan ja vapauden välissä: hyveen hallinta vapaassa yhteiskunnassa. *Janus* 6 (1), 1-33.

Räsänen, Jenni-Mari & Saario, Sirpa (2017) Welfare workers reflecting their everyday responsibilities in focus groups. In Kirsi Juhila & Suvi Raitakari & Christopher Hall (eds.) *Responsibilisation at the Margins of Welfare Services*. London: Routledge, 153-173.

Saarinen, Arttu, Blomberg, Helena & Kroll, Christian (2012) Liikaa vaadittu? Sosiaalityöntekijöiden kokemukset työnsä kuormittavuudesta ja ristiriitaisuudesta Pohjoismaissa.

Saario, Sirpa & Hämäläinen, Pentti (2007) Mielenterveystoimintojen käytäntöjen muotoutuminen tietojärjestelmän välittämänä. *Janus* 15(2), 149-164.

Saario, Sirpa & Stepney, Paul (2009) Managerial Audit and Community Mental Health: A Study of Rationalizing Practices in Finnish Psychiatric Outpatient Clinics. *European Journal of Social Work* 12(1), 41-56.

Saario, Sirpa (2014) Audit Techniques in Mental Health. Practitioners' responses to electronic health records and service purchasing agreements. Academic dissertation. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 1907.

Satka, Mirja, Harrikari, Timo, Hoikkala, Susanna & Pekkarinen, Elina (2007) The Diverse Impacts of the Neo-liberal Social Policies on Children's Welfare and Social Work with Young People: The Finnish Perspective. *Social Work & Society* 5 (3), 125-135

Scott, Marvin & Lyman, Stanford (1968) Accounts. *American Sociological Review*, 33 (1): 46-62.

Sennett, Richard (2004) *Kunnioitus eriarvoisuuden maailmassa*. Tampere: Vastapaino.

Sennett, Richard (2007) *The Culture of the New Capitalism*. Lontoo: Yale university Press.

Siltala, Juha (2004) *Työelämän huonontumisen lyhyt historia*. Helsinki: Otava.

Sinko, Päivi & Muuronen, Kaisu (2013) *Olisiko jo tekojen aika?* Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ja Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia.

Sipilä, Anita (2011) *Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet – Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä*. Kuopio: Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 28.

Sipilä, Jorma & Österbacka, Eva (2013) *Enemmän ongelmien ehkäisyä, vähemmän korjailua? Perheitä ja lapsia tukevien palvelujen tuloksellisuus ja kustannusvaikuttavuus*. Helsinki: Valtiovarainministeriön julkaisu 11, 2013.

Sosiaalibarometri 2006 (2006). Hyvinvointipalvelujen tuottajien ajankohtainen tilanne ja näkemys kansalaisten hyvinvoinnista. Anne Eronen, Pia Londén, Anne Perälähti, Aki Siltaniemi, Riitta Särkelä. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, Helsinki.

Sosiaalibarometri 2010 (2010). Anne Eronen, Pia Londén, Anne Perälähti, Aki Siltaniemi, Riitta Särkelä. Hyvinvointipalvelujen tuottajien ajankohtainen tilanne ja näkemys kansalaisten hyvinvoinnista. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, Helsinki

Sosiaali- ja terveysministeriö (2015) <http://www.stm.fi/sosiaalihuoltolaki>, viitattu 2.10.2016.

Stewart, Robert Scott (2007) Withholding and withdrawing life support: Moral dilemmas, moral distress, and moral residue. *Online Journal of Health Ethics* 4 (2). (Viitattu 26.7.2010 <http://www.ohje.org/index.php/ohje/article/viewArticle/79/104>.)

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Finlex. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>. Viitattu 10.8.2017.

Sulkunen, Pekka (2006): Projektiyhteiskunta ja uusi yhteiskuntasopimus. Teoksessa Rantala, Kati & Sulkunen, Pekka (toim.) Projektiyhteiskunnan kääntöpuolia. Tampere: Gaudeamus, 17-38.

Talentia (2013) Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki. 6. painos.

Talentia (2017) Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki.

Tham, Pia (2007) Why are they leaving? Factors affecting intention to leave among social workers in child welfare. *British Journal of Social Work* 37 (7), 1225-1246.

Tiihonen, Seppo (2006) Poliittisen hallinnan ja hallintopolitiikan muutoksia 1980-1990-luvulla. Teoksessa Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio (toim.) Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus.

Tiitinen, Laura & Kauppi, Arto (2014) Viisi vaientamisen tapaa – sosiaalialan työntekijöiden julkiseen viestintään kohdistuvat sananvapauden rajoittamisen ja vientämisen käytännöt. *Oikeus* 42(2), 125-146. vuoren

Toskala, Antero (2003) Ihmisen muutosprosessit aikuisiällä — konstruktivistinen näkökulma. Teoksessa Paula Lyytinen, Mikko Korkiakangas & Heikki Lyytinen (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissään. 1.—6. painos. Helsinki: WSOY, 343-358.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Ulrich, Connie, O'Donnell, Patricia, Taylor, Carol, Farrar, Adrienne, Danis, Marion & Grady, Christine (2007) Ethical climate, ethics stress and the job satisfaction of nurses and social workers in the United States. *Social Science & Medicine* 65, 1708-1719.

Vataja, Katri, Seppänen-Järvelä, Riitta & Vanhanen, Tuomas (2007) Sosiaalitoimisto työympäristönä. Sosiaalitoimistojen tarkastelua työyhteisöjen ja työn organisoinnin näkökulmasta. *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (4), 357-370.

de Vries, Jouke (2010) Is New Public Management Really Dead? *OECD Journal on Budgeting* 1, 1-5.

Vuorensyrjä, Matti & Borgman, Merja & Kemppainen, Tarja & Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli (2006) *Sosiaalialan osaajat 2015. Sosiaalialan osaamis-, työvoima-, ja koulutustarpeiden ennakointihanke (SOTENNA): loppuraportti. Sosiaalityön julkaisusarja 4.* Jyväskylä: Opetusministeriö, Euroopan sosiaalirahasto, sosiaali- ja terveysministeriö, Suomen kuntaliitto.

Välimaa, Outi (2007): *Kunnallisen aikuissosiaalityön rajat ja ammattietiikka pitkäaikaistyöttömien kohtaamisessa.* Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.) *Sosiaalityö aikuistenparissa.* Tampere: Vastapaino, 175-195.

Väyrynen, Raimo, Alasuutari, Pertti, Kasvio, Antti, Lassila, Jukka, Nieminen, Ari, Okko, Paavo, Rouvinen, Petri, Ruuska, Petri, Valkonen, Tarmo & Ylä-Anttila, Pekka (1999) *Suomi avoimessa maailmassa, Globalisaatio ja sen vaikutukset.* Helsinki: Sitra & Taloustieto.

Väärälä, Reijo (2011) *Sosiaalinen murroksessa – kuka meitä ohjaa?* Teoksessa Elina Palola & Vappu Karjalainen (toim.) *Sosiaalipolitiikka. Hukassa vai uuden jäljillä?* Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 30-46.

Walker, Peter (2002) *Understanding Accountability: Theoretical Models and their Implications for Social Service Organizations.* *Social Policy & Administration* 36 (1), 62-75.

Webster, George & Baylis, Françoise (2000) *Moral recidue.* Teoksessa Susan Rubin & Laurie Zoloth (toim.) *Margin of Error. The Ethics of Mistakes on the Practice of Medicine.* Hagerstown, MD: University Publishing Group, 217-230.

Welbourne, Penelope (2011) *Twenty-first century social work: the influence of political context on public service provision in social work education and service delivery.* *European Journal of Social Work* 14(3), 403-420.

Wrede, Sirpa & Henriksson, Lea & Host, Håkon & Johansson, Stina & Dybbroe, Betina (eds.) (2008) *Care Work in Crisis. Reclaiming the Nordic Ethos of Care.* Lund: Studentlitteratur.

Liite 1

Kirjoituspyyntö

Hei,

Olen Suvi Lahti, Tampereen yliopiston maisterivaiheen sosiaalityön opiskelija. Teen Pro gradu –tutkielmaa aiheesta *organisatorinen ja ammattieettinen tilivelvollisuus lastensuojelun sosiaalityössä*. Olin kiinnostunut kuulemaan näkemyksiäsi asiaan.

Organisatorisella tilivelvollisuudella viitataan organisaation taholta työntekijään kohdistuvaa (budjetti)kontrollia, ulkopuolelta tulevaa työn määrittelyä, sekä työntekijän taloudellista vastuuta organisaatioon päin.

Ammattieettisellä tilivelvollisuudella tarkoitan tutkielmassani sosiaalityöntekijän tilivelvollisuutta noudattaa ammattikunnan asettamia normeja ja periaatteita, sekä velvollisuutta toimia edellä yhteisesti hyväksytyjen normien, periaatteiden, sekä lain mukaisesti.

Miten organisatorinen ja ammattieettinen tilivelvollisuus näkyvät Sinun näkemyksesi mukaan lastensuojelun sosiaalityössä?

Käsittelen vastauksesi luottamuksellisesti. Kirjoittajan nimeä, paikkakuntaa tai muitakaan tunnistetietoja ei tulla käyttämään. Pidätän itselläni oikeuden kertoa tutkielmassani, millä lastensuojelun sektorilla kirjoittaja työskentelee, sekä sen, miten kauan hän on lastensuojelun sosiaalityössä työskennellyt. Poistan kirjoituksista kaikki kirjoittajan henkilöllisyyteen viittaavat tunnistetiedot kirjoituksen saatuani. Analyysin tehtyäni tuhoan materiaalin.

Toivottavasti ehdit ja jaksat antaa panoksesi tutkielmaani, näkemyksesi on tärkeä!

Vastausaikaa on 30.6.2016 saakka.

Ystävällisin terveisin,

Suvi Lahti

lahti.suvi.m@student.uta.fi